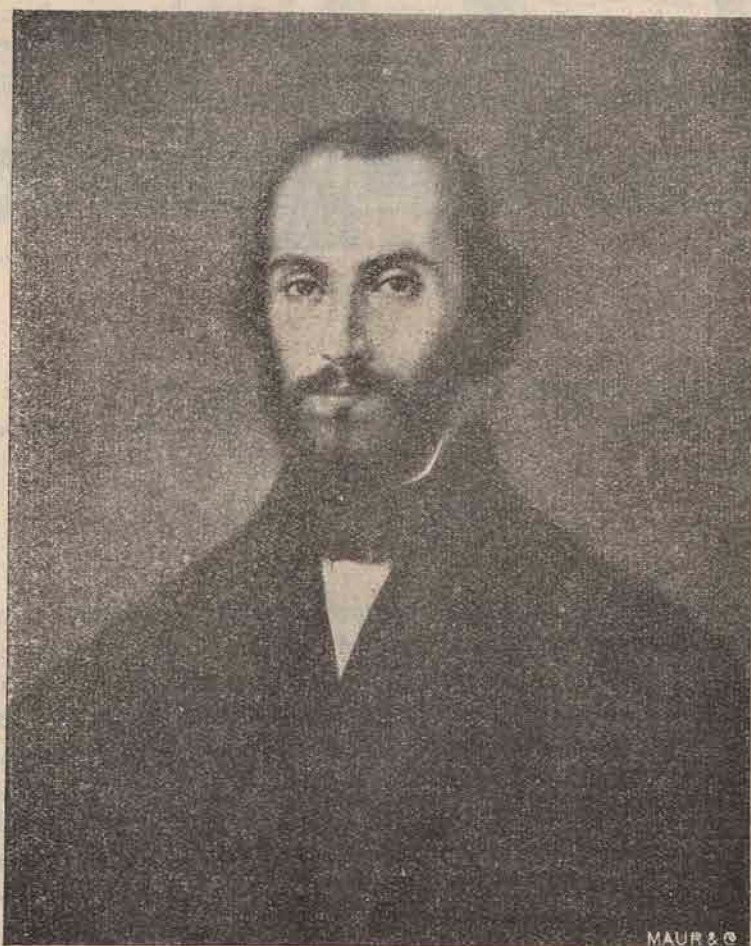

CÂNDIREA

ANUL VII

No. 12

CANDIREA

DRUMUL LIBERTĂȚII INTERIOARE

DE

PETRE MARCU-BALȘ

*D*rumul libertății interioare e credința în Dumnezeu. Libertate înseamnă, în ultimă substanță, recunoașterea unui cerc limitat unde individul își exercită potențele respectând drepturile și datoriile semenilor. Credința și încrederea deplină în Dumnezeu — dăruindu-i fără reticențe inima și viața — înseamnă integrarea eului infim în Cosmos, recunoașterea limitelor și exercitarea forțelor incluse în el, punându-l în armonie cu marea structură, după cum atomul se integrează în organismul predestinat.

Două mari întrebări agită eul din momentul când ia cunoștință de sine : întrebarea despre nemurire și despre perfecțiunea morală. Intre ambele e strânsă corelație. Nu se poate concepe nemurirea fără pregătire morală, după cum nu se ajunge în împărăția Domnului fără credință. Puritatea sufletească și elanul pentru atingerea lui Dumnezeu sunt condițiile prealabile, iar Isus ajutorul nostru esențial. În fața divinului, păcatul, virtutea, străduința, crima, așteaptă focul izbăvitor al credinței. Prin fiul Lui dat spre crucificare fiarei-om pentru a-l mântui e calea unică a uitărei și a bucuriei fără de prihană. Nimic nu se obține în afară de El și fără de ajutorul divin. Toate sunt încercări care poartă, asemeni fructului atins de mână în primăvară, semnul morții inevitabile. Aspirația spre Dumnezeu și cuvântul lui Isus dau puterea de a înfrunta insurmontabilul și de a încerca și rezolvi ceea ce este irezolvabil prin calea rațiunii. Chinul amețitor al incognoscibilului și tortura înfinită a întrebărilor de finalitate și început iau aspecte jalnice, lipsite de măreție și maturitate.

Toate își găsesc deslegare armonică prin drumul unic indicat la începutul veacurilor. Pasiunea pentru nemoarte sădită de creiator în inima omului agitată de întrebarea cosmologică și teleologică nu poate fi îndeplinită de viața carnală efemer construită și cu posibilități de cunoaștere limitate. În această dramă se înfig și cresc rădăcinile dorului de continuitate în timp și în spațiu, nostalgia după o revenire și repetiție. Carnea vremelnică nu poate să dăruiască balsamul veșniciei. Acceptând anterioritatea divinului și decăderea eului dela rangul de criteriu valorificator al senzațiilor primite dela peisajul din afară, ierarhia dobândește drepturile și funcțiunile ei salutare. Moartea și păcatul — îngerii negri ai cărnei — sunt detronați din locurile uzurpate. Spiritul redobândește libertatea de acțiune și dorul nemuririi e încoronat cu mirtul speranței.

Chemarea și experiența religioasă bat la poarta fiecărei vieți. Toți sunt egali în fața lui Dumnezeu care nu cunoaște aleși, ci numai ființe în sbucium cu sine însuși și cu lumea exterioară. până când găsesc ieșirea, poarta veșnică, adică harul credinței. Diferențierea provine din dorința noastră intimă orientată spre alte ținuturi, decât acelea indicate de har. Depărtarea mai mică sau mai mare de axul central e libertatea acordată pentru a verifica potențele și pentru a permite experiența spre sfințenie cu obstacolele din mersul ei, cu felurite tentații multiplicare prin prezența libertății interioare desăvârșite. Deaceia ortodoxia, de pildă, prin accentuarea contingenței și a elementului istoric lasă joc liber forțelor printr-o libertate interioară deplină și îndeamnă la perfecționare prin sfințenie. Ajutând la obținerea și perfectibilitatea libertății prin încadrarea ei în real, iar nu în bieteale fantasmă create de un egotism mizer, religia Răsăritului promovează adevărata viață interioară. Nu e revolta și izbucnirea vulcanică protestantă, nici refularea catolică. Ortodoxia nu are superstiția personalismului. Sfinții ei sunt umili căutători de Dumnezeu și practicanți obscuri lipsiți de patos în vâltoarea zilnică. Atunci, când prin naștere sau merite excepționale au fost sortiți strălucirilor lumești iau toiagul sărăciei ca sfântul Vladimir Solovieff sau mor fugari în gări obscure, încercând în ceasul al unsprezecelea, acordul între credință și viața personală, cum a fost contele și scriitorul Leon Nicolajevici Tolstoi. Renunțarea de sine e caracteristica fundamentală a sufletului ortodox. Trăirea în comunitate pentru strălucirea ei și îmbogățirea spirituală a comunității în fața lui Dumnezeu e a doua. Infrățirea prin iubire cu natura însuflețită și neînsuflețită, atât de obișnuită în lirica populară românească, culminată în Miorița, e a treia. Cântul românesc cu refrenul obsedant despre codrul și frunza verde e conștiința clară că individul este un element temporar al naturii înconjurătoare, o creație a celui Atotputernic, asemeni râului, livezei și grâului care își repetă creșterea în fiecare primăvară. Intuiția destinului pe care o trăește păstorul cunoscut cu „a lumii mireasă” e intuiția tainei mistice și rodul înțelepciunii creștine. De aici provine acea naturală bunătate și lipsa de fanatism (fanatismul presupune îngustime de inimă și de credință), elemente inexistente în compoziția spiritului romantic și protestant, dar caracteristice creștinismului. Toleranța în viața socială la toate treptele de evoluție istorică dovedește că la noi în Răsărit sălăsluește, par’că adevărata învățătură a Mântuitorului, învățătură în primul rând a iubirii aproapelui. Ospitalitatea ortodoxă țâșnită din apa vie a credinței și exteriorizată prin potolirea foamei drumetului, prin sfințenia ospetiei, prin respectarea concepției tovarășului din stânga sau dela dreapta mea e comoara dată de Isus, care nu poate fi răscumpărată nici prin fanatismul și msacrul religios, nici prin febra tehnice, nici prin monumentele pieritoare ridicate de spiritul Apusului, depărtat de izvorul primar. Deaceia nu trebuie să ne fie rușine de moștenirea noastră și nici falsă umilință în fața patrimoniului occidental pur exterior nu trebuie să ne cuprindă. Experimentele interioare ale unui căutător de Dumnezeu în libertate autentică sunt safire și smaralde față de piatra sau cimentul tehnic. Bunurile nu au un singur plan de ierarhizare și orânduirea lor după norme care nu coincid e injustă.

Viața interioară presupune, desigur, metode delicate pentru cultivarea înfloritelor ei grădini și mai presus de orice lipsa impedimentelor și a normelor-șablon. O accentuare a regulii în marginile căreia se vor revărsa apele limpezi sau impure ale eului, duce la înfundarea izvorului, obli-

gându-l să ia cai subterane. Armonia pe care cursul natural al elementelor o închide nemijlocit în sine e distrusă, provocând neliniști, haos, incertitudini, ce împiedică precizarea creației și deslănțuirea ordonată a posibilităților. Drumurile vieții interioare duc toate la inezizabil, la inexplicabil, sau cu un termen spencerian, la *incognoscibil*. Aici începe abisul căscat ca o gură demonică și cu extraordinară forță de atracție spre sânul său. Jocul desfrânat al fanteziei pregătește cutitele otrăvite pe care le utilizează drept covor al dansului. Prelungirea așteptării în marginea abisului e propice tuturor păcatelor și pericolelor. Anarhia își serbează nunta cu imaginația dezordonată și valpurgica lună de miere e în toi. Isus își întoarce fața îndurerată, dar nu uită sufletul neliniștit. El continuă chemările cu aceeași duioșie și dulceață în glas, cu aceeași blândețe a sufletului. Apelurile spre redeschiderea divinului din omul copleșit de Satan sunt repetate până când prințul întunericului depune armele și părăsește inima victimei alese. Dar lupta între lumină și întuneric e decisă de inima celui atins de aripa neliniștii. Fără concursul și străduința sa sinceră, încercarea și ajutorul Mântuitorului sunt lipsite de influență binecuvântată. Nimeni nu poate fi convins prin forță exterioară, ci prin lentă evoluție internă sau prin găsirea bruscă a drumului Damascului, asemenea sfântului Pavel. Dumnezeu nu vrea robi, ci oameni liberi pentru a-i mântui. Prietenia lui Cristos împrumută celui ales nu numai directivele fundamentale, singurele directive de esență eternă, ci o rază din nimbul Său coboară în viața interioară, transfigurând-o și dăruindu-i aspecte și perspective nemărginite. Apropierea e rodnică. Fructele vieții nu mai cunosc viermele ascuns care zace în cele mai splendide exemplare, nici disperarea metafizică a spleenului, nici amărăciunea rodului sterp. Pentru prima oară individul învață să servească, cunoaște pustiuul celor șapte singurătăți și bucuria regăsirii, jertfește orgoliul eului imperial pe altarul comun. Demonia cunoașterii care nu are nicio margine se mărginește, iar jocul fanteziei e transformat în forță creatoare.

În catolicism dogmele infailibile, papale, în protestantism restrângerea voită la textul primar religios (în specie Biblia — și mai ales Noul Testament), sunt obstacole, poate, primordiale la promovarea libertății interioare. Accentuarea vieții istorice din ortodoxism cu punerea la contribuție a localului, a contingentului, a specificului național face din religia Răsăritului una din formele cele mai adecvate unde eul își găsește liniștit și propice, deslegare, desăvârșire și hrană. Înălțarea veacurilor de istorie încercată de frații noștri întru Isus protestanții și limitarea la cuvântul sacru pentru distrugerea tiraniei exterioare dela Roma, ajunge în mod fatal la dezordinea personalismului. Interpretarea e lăsată la voia și înțelegerea individului considerat ca unitate de sine stătătoare, iar nu ca un punct la interferența unor cercuri, cum este *faptul*. Pornind dela acest *fapt*, ortodoxismul se mișcă pe plan istoric, singurul plan unde se poate construi o teorie a Statului, unde se pot determina exact raporturile dintre individ și mediul înconjurător. Destinul magnific sau umil al eului se rezolvă fără biciuiri, fără diformări, urmând cursul său hotărât de eredități, de contingente normale sau de porunci divine. O teorie a statului românesc în secolul XX în mod firesc se va îndrepta spre cercetarea trecutului și găsirea elementelor substanțiale, vii și neefemere, care formează osatura sufletului românesc. Fenomenele trecutului nu dispar cu ușurință și fără urme, ci se sedimentează, formând temeliiile clădirii viitoare. În introducerea la „Cronicele României sau Letopiseștele Moldaviei și Valahiei”, Kogălniceanu spunea: „artele și literatura, expresiile inteligenței, n’au speranță de viață decât acolo unde ele își trag originea din însăși tulpina poporului. Altminteri ele nu sunt decât niște plante exotice pre cari cel întâiu vânt, ori le îngheață, ori le usucă. Ca să avem arte și literatură națională trebuie ca ele să fie legate cu societatea, cu credințele, cu obiceiurile, într’un cuvânt cu istoria noastră” (pg. XXVI)¹⁾. Ortodoxismul e pârgăhia principală a Statului, a sufletului și tipului românesc. Legea creștină sau pe scurt Legea = Națiunea de Stat, s’au suprapus în tot timpul istoriei naționale. Slavul era creștin, era de-aceiaș lege cu noi, pe când Turcul era păgânul, dușmanul secular. Ideea națională nu poate fi desfăcută de

1) Kogălniceanu anticipează critica junimiștilor, dar se desparte de ei prin importanța acordată elementului autohton și istoric în creația culturală.

ideea religioasă. Naționalismul ateu contemporan nu are aderențe organice cu spiritul românesc și deaceia nu conține nici tumultul creației. Creație fără credință e o imposibilitate. Iar dealungul vieții spirituale se poate urmări ca un fir roșu o singură preocupare autentică și arzătoare : meditația asupra divinului, asupra credinței în Dumnezeu. E singura continuitate pe un teren așa de nesigur.

În contradicțiile ciudate și desgustătoare pe care eul le trăiește cu o relativă onestitate, coloana albă a căutării lui Dumnezeu se ridică pură și nostalgică. În mijlocul haosului asurzitor o melodie trece continuu ca un refren într'un cântec popular sau ca un leit-motiv wagnerian, aducând fiorul unei lumi viitoare, nădejdea și pasiunea pentru Dumnezeu.

E remarcabil de observat lășitatea contemporanului care înlătură aproape principial și cu stupidă suficiență întrebările primordiale, mărginindu-se la un câmp restrâns, dând frâu liber instinc-telor și leneviei spiritului. Misterele de care e înconjurat la orice pas și minunile de fiecare clipă se proiectează pe o oglindă murdară, neputincioasă de a reflecta cu prospețime, adâncimea și se-cretul realităților. Analiza completă a unui fir de iarbă, de ex., care rămâne până la sfârșit carte închisă cu șapte peceti e limitată în mod ridicol la noțiuni elementare și pur descriptive. Nu cunosc tristețe mai copleșitoare decât aceia în fața incapacității de a percepție a unor realități în-fricoșătoare, reduse la fenomene cu dimensiuni gingașe, lipsite de ecou sufletesc. Opacitatea me-tafizică și insolența negației misterului religios e spectacolul trivial *per excellentiam* și motiv de în-durerare, fără altitudinea durerii. O nuanță nevoită de dispreț se strecoară cu pas suveran, arun-când fulgerile ei îndreptățite. Nemângâierea de a nu putea găsi și apropia pe Dumnezeu e îndo-liată de cecitatea negației îndreptățirii acestei sublime goane după uniunea cu divinul aflat în univers și exaltarea lui din om.

Ultimele două veacuri până în preajma marelui războiu (care a adus cu sine prăbușirea atâtor valori și a schimbat definitiv perspectivele), se caracterizează din punctul de vedere al vieții interioare printr'o dezertăiune continuă. Peisajul din afară absoarbe atenția, smulgând-o din con-templarea de sine și îndreptând-o spre spectacolul magnific al lumii. Glasul tainic ascuns în subre-ranele proprii este înăbușit. Muzica stelelor nu mai e imn de laudă dumnezeirei, ci topografie și mecanică terestră unde abilitatea gândului ispitește și explică. Nemulțumit cu dorința cunoașterii limitate, omul faustic în perioada prieteniei cu Mefistofel neagă misterul, fiindcă i-a descoperit câteva legi. Iar aceste legi în loc de a-i demonstra divină armonie prestabilită îl atâță, transformân-du-le în ecuații întinse ordonat pe coala albă surzând sardonice. Surprinzând legi dela începutul începuturilor păstrează iluzia scumpă, că a descifrat secretul, pătrunzând în sanctuar. Metoda căutării în afară o transpune în toate planurile intelectuale, uitându-și definitiv comorile proprii. Dar după cum marea reflectează seninul și întinsul cerului, tot astfel omul reflectează în el dum-nezeirea. Liniștind apele și patimile, imaginea va fi clară și pură. Față în față și ochi în ochi cu Dumnezeu, contemplația străbate învelișul propriu, pătrunzând în tainele ultime. Uitând con-templarea și dăruindu-se necondiționat febrei cunoașterii, falimentul e în preajmă și inevitabil.

Dar felul traiului omului modern nu mai îngăduie contemplația ; deaceia a pierdut pe Dum-nezeu, adică pe sine însuși. Mărind proporția de „necesități” lipsite de aureola necesității își mă-rește proporția sclavului interior. Futilul e cancerul sufletesc. Principalul e abandonat și gândurile esențiale despre lumea înconjurătoare și raporturile cu ea sunt înlăturate din falsă comoditate. Răzbunarea e notorie și contemporanul cunoaște tragicul dezaxării, amărăciunea spleenului, ridi-colul scepticismului absolut și dorința criminală a neantului.

Etapa primă spre credință, adică *îndoiala*, semănată de-obicei cu fiorii neliniștei și ai sufe-rinței, este perioada cea mai grea. Aici amestecă Satan ca într'un cazan vrăjitoresc otrăvurile și de-jecțiunile lui. Slăbiciunea și vanitatea din inima omenească sunt tovarășii și armele-i favorite. Dintr'o situație dificilă și meprisabilă, devine complacere comodă și căutare cu orice preț. Din îndoieli se extrag cantități formidabile de mândrie ; din suferință ascunsă se preface durere pu-

blică, marfă etalată solemn în vitrine ieftine pentru admirația plebei. Proclamând îndoiala îți acorzi drepturi și favoruri, fără îndatoriri. Amalgamarea noțiunilor și criteriilor valorificatoare implică o libertate nemărginită, nechezul mînzului fără frâu pe o câmpie imensă. Impresia primă e de neuitat. Incredere nebunească te îmbrățișează pasionat, sângele circulă furtunos, nările vibrează ca în așteptarea fugei și beția libertății infinite te turbură și te cuprinde voluptos.

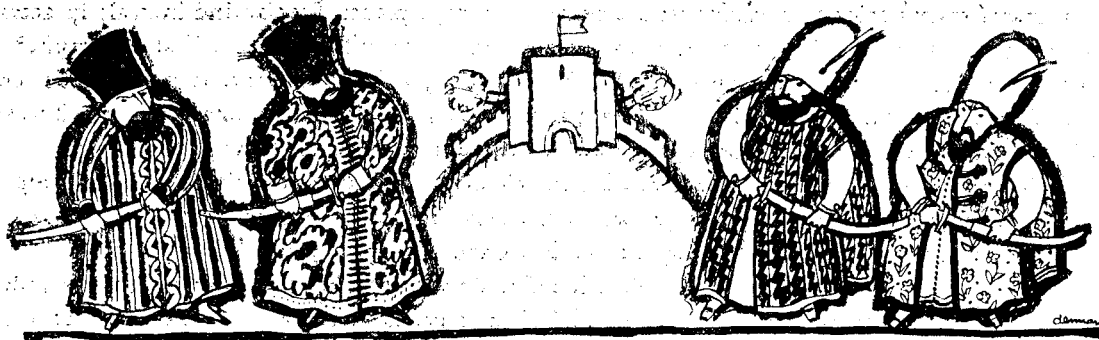
Deșteptarea e amarnică și nu întârzie. Instinctele deslănțuite care erau altădată dovezi proprii de independență și de alungare disprețuitoare a normelor sunt acum reginele capricioase ale conduitei. Din stăpân al destinului tău, devii robul lui. Când totul pare pierdut fără putință de reîntoarcere, Isus întinde potirul cu balsam. Forțele infernale sunt potolite și liniștea creatoare e rodul cel dintâiu. Există însă nebuni care varsă pocălul sfânt, orgolioșii trec pe lângă el fără a-l observa și sclerații îl pângăresc.

* * *

Comunitatea e condiția libertății și frumusețea ei. Robinson în insula lui pustie nu avea cunoștință de libertate și nici de supunere. Intrând în frăția de oameni, individul primește jugul implicit al tovarășiei și multiplele ei beneficii. Una din datoriile primordiale către comunitate este disciplina de sine, acceptarea tablei de valori a grupului, care servește prin câteva din regulile sale ca factor comun al membrilor. Cum ar putea fi această tablă împlinită cu valori exclusiv omenești și nu divine? Respectarea ei ar fi atunci în funcție de coercițiune și contract, adică încă odată corecțiune, contractul fiind relația dela A la B protejată de coercițiune legală. În acest caz aderarea intimă ca o necesitate organică e alungată, creindu-se din societate o cușcă imensă cu fiare sălbatice gata de a se devora reciproc ; iar acele instincte de sociabilitate pomenite dela Aristot întruna și care sunt concomitente apariției oamenilor pe planetă ar fi negate.

Desvoltarea vieții exterioare și interioare e în legătură cauzală cu comunitatea. Aspectele cele mai ascunse și cu o culoare cât de personală sunt ecouri, imagini sau reflexii în marginea realului apropiat. Dela explicarea și dominarea lui, treapta imediat următoare este gândul despre Ritmul universal. Sărăcia tezaurului interior nu îngăduie, din nefericire, decât rareori presimțirea și comprehensiunea lui. Metodele și tehnica prin care se sondează și percepe sunt puse la îndemână numai de metafizica religioasă și simțul misterului sădit în om de Creator. Prin ele se poate ajunge a se descifra ceva din eternele întrebări care asediază cugetul omenesc, dăruindu-i totdeodată și disciplina de sine, aducătoare de ordine, de simț al nuanțelor și de percepere exactă a realităților.

H O Ț D E C A I

DE

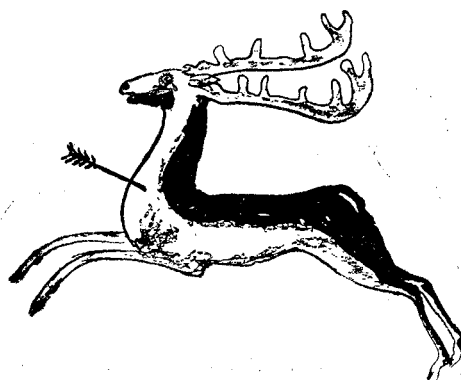
V. VOICULESCU

Pocnet de harapnic scurt a detunat
 Spartă 'n gol tăcerea țandări a sburat :
 Val-vârtej prin vadul nopții trec năluci,
 Om cu ghebă neagră, cai plini de clăbuci...
 Pe un cer cât lumea stelele nu 'ncap
 Și sub cerul ăsta nu se merge 'n trap...
 Urcă din porumburi șopot ne 'nțeles ;
 Cât o șură aprinsă iese luna 'n șes...
 „Hii, căluții tatii, hii la drum întins.
 Pân' acum nimeni urma nu ne-a prins.
 Am gonit o noapte, de-am scăpa încai
 Să intrăm în țară hoților de cai :
 Inecat de iarbă, sur de praf ori glod
 Bărăganul slobod n'are voevod...
 Iureș, ca la nuntă! Hii și hai și hai,
 C'am pătruns în raiul hoților de cai!
„Ale, șarg amarnic, tu leu-paraleu,
 Ce tot fluturi capul și ciulești mereu?
 Ori 'ți-e dor de hamul vechi cu clopoței
 Și nu'ți place ștreangul din curmei de tei?
 Intește goana, fulger, să te văz,
 Că nu'ți dau merticul, traista cu ovăz!...”
 Imboldit de vorbă ca de-un șfichi tăios
 Șargul fuge'n salturi sforăind smeos
 Incovoaie coardă gâtul lui mlădiu
 Și, lungit, s'așterne șleaului pustiu.
 Umbra lor pe lături aripi l-ea deschis
 Și se duc pe apa câmpului ca 'n vis...
 Tuști! sar lighioane... uite-le, nu-s,... pier...

Și se umflă svonul stepei, val, la cer.
 „...Lăturaș, bălane goană la ceatlău,
 Că te paște biciul, ceasul tău cel rău.
 Nu v'am scos din grajduri noaptea să vă plimb
 Telegarii tatii, vreau doar să vă schimb :
 Ducem toți o vreme viață de soboli,
 Și 'ntr'un târg departe vă prefac în poli.
 Dracul ne-o cunoaște colo în oraș
 Șargul schimbă părul, eu mă fac geambaș!
 Hii, cârlanii tatii, hii și hai și hai
 Trageți la limanul hoților de cai!...
 Poposim la hanul unde 'n prag, cărunt,
 Șade hoțomanul moșul Dor-mărunt
 Așteptând ciracii cu chimirul plin
 Să le ia câștigul pe-o vadră de vin.
 Dar acum abateți către alt tărâm
 Și'mi sburați pe miriști, brișca s'o sfărâm...
 Nu simțiți că vine de la târle fum?
 Ies hoțește zorii și ne prind în drum...
 Zor, s'ajung bordeiul cu parmaci căzuți :
 Și-o 'nghiți pământul caii nevăzuți.
 Larg e bărăganul, Doamne 'ți mulțumim...
 Hai căluții tatii să ne mistuim!...

hii și hii și hai...
 bieții hoți de cai..."

...Somnoroasă, stepa toarce tot mai lin
 Vântul amiroase-a fân și a pelin
 Văruit de lună șesul ațipit
 Dintr'un singur greer țîrie-aiurit...
 ...Ei prin apa lunii merg pân' la oblânc
 Și se șetrg din roata câmpului adânc...
 Și cu apa lunii se tot duc pe-ascuns,
 Hăul stepei îi soarbe mut și nepătruns ;
 Zările iau fața solzului de crap
 Lumea 'și trage țolul nopții de pe cap.

MÂNTUIREA LUI ARTEMON

DE
DAMIAN STĂNOIU

VI

I, I zadar sunt toate ostenelile mele, dacă nici Dumnezeu și nici Dracu nu mă bagă în seamă!" — își zicea Artemon plimbându-se prin chilie. Și descurajat cum era în clipa aceea, luă oala și sticla și o porni întins la bucătărie de unde își primi porția din rămășița dela prânz — spre uimirea bucătarului care nu-l mai văzuse de multă vreme pe la el. Dela bucătărie trecu la chelărie de unde își umplu sticla cu două tainuri — lăsând pe chelar cu gura căscată.

Din acel ceas Artemon n'a găsit cu cale să se mai înfrâneze la mâncare și nici de dreptul de vin nu s'a mai lipsit. Din care pricină prinse a se mai întrema și la față și la glas, lucru ce bucură pe duhovnic și pe călugării care iubeau cântarea lui.

Dar acuma alte năpăști veniră pe capul bietului călugăr. Căci pe măsură ce se întrema, sângele prinse a umbla tot mai repede prin vine, iar trupul a se înfierbânta de pofta păcatului. Artemon simți și se înfioră la gândul că-l va cuprinde iarăș patima pe care o socotea stinsă și va călca jurământul făcut înaintea altarului. Ca să scape de aprindere și de viclenele gânduri, el căută să fie mereu în lucrare. Căci, după cuvântul înțeleptului Solomon : „poftele omoară pre cel leneș”. Diavolul însă găsea vreme pentru uneltirile lui — câteodată chiar în timpul rugăciunii. Astfel că luptă mare începu Artemon. Turna apă rece pe trup, umbla pe jos mii de pași ca să obosească, se înțepa cu acul, se lovea cu capul de pereți, spărgea farfurii și străchini — dar patima era patimă. Câteodată își perdea cumpătul și pleca spre sat... Până la poartă însă, ori până la calea jumătate, sau chiar până la marginea satului, găsea puterea de a se înfrâna.

Dar vrăjmașul ce și-o fi zis : Stai, tu, călugăre, că dacă nu te pot urni să te duc după ispită, voi aduce ispita la tine. Căci într-o zi de sărbătoare cu timp frumos, când mănăstirile sunt pline de musafiri dela orașe, Artemon se întâlnește față în față cu o cucoană tinerică și bine făcută. Ea îl privi drept în ochi, căci nici el nu era om de lepădat, dar cuviosul se turbură și lăsă capul în jos, gândind întru sine : „De-ar trimite-o satana să mă ispitească, oare voi avea eu tăria cuviosului Martinian, sau voi cădea asemenea Sihastrului Necunoscut?”

Și făcându-și cruce se duse drept la chilie fără să mai privească înapoi. Cum intră însă în lăuntru o putere nevăzută îl împinse la fereastră și-l îndemnă să urmărească din ochi pe tânăra

aceea. O văzu cum stă nemișcată și privește țintă la chilia lui. Apoi o luă încet pe potecă și, cu ochiuri făcute într'adins, se apropie de gardul ce-i împrejmuia curtica din fața chiliei și se rezemă de el, făcându-se că privește straturile de flori și se minunează de ele.

Când o văzu în fața casei Artemon începu să tremure și plecă dela fereastră. Dar nu făcu trei pași și se întoarse împins parcă de cineva. Văzând că diavolița întârziează la gard se gândi iarăși: „Dacă voi chema-o în casă, oare voi fi în stare să biruesc ispita?” Și fără să-și răspundă la întrebare, vru să iasă și s'o poftescă înlăuntru. Dar când să pue mâna pe clanță își dăte seama că alte gânduri îl îndeamnă s'o cheme și, tremurând din tot trupul, se rezemă de spațele ușei, căci simțea leșin la inimă. Își veni însă repede în fire și se duse iar la fereastră... Ispita era tot rezemată de gard, cu privirea pironită între flori și pervazurile de jos ale ferestrei. Artemon își dăte cu ideea că poate să fie chiar Satana în chip de femeie, așa cum a venit odinioară la sfântul Antonie, la Ilarion și la alți cuvioși părinți.

„Dacă ași ști că așa este — își zise el cu curaj — aș pofti-o numai ca să vadă Necuratul că are deaface cu un călugăr tare în ispite... Iar dacă va fi femeie cu adevărat și o încercă să-mi facă silă, am să-i trântesc cuvintele cu care cuviosul Moise Ungurul a înfruntat pe boeroaica leșească ce cu sila voia să-l ia de bărbat: „Care bărbat, ascultând pre femeie s'a îndreptat vreodată?”

Și luându-și inima în dinți deschise ușa...

Dar când să zică: Pe cine căutați D-v.? i se puse un nod în gât. Diavolița însă îi veni repede într'ajutor, căci îndată ce îl văzu în ușă, nu mai așteptă să fie poftită și intră singură, vorbind dela poartă:

— Bună seara, părinte! — (căci apusese soarele). — Iartă-mă că-ți fac supărare... Uite, de multă vreme doream să văd și eu cum este o chilie de călugăr... și, îmi pare bine că înimerii tocmai la dumneata...

— Da, da... poftiți! Nu face nimic... mă rog... poftiți... da, da... cum nu... se poate... Pofțiți, Cucoană!

VII

În dimineața zilei următoare, monahul Savatie dela poartă, fu deșteptat până în ziuă de repetate bătăi în geam. Somnoros și supărat că cineva îi strică somnul dulce de dimineață, portarul se ridică bombănind și se uită pe fereastră.

— Cine-i?

— Eu sunt, părinte Savatie...

— Da un'te duci cu noaptea în cap, Artemoane?

— Vreau să mă plimb puțin prin brazi...

— Te-a găsit plimbarea până în ziuă! Ori unde nu te-ai mai plimbat de mult!

Și mai bombănind ceva, Savatie luă cheia și eși la poartă. Când se apropie de Artemon și-i văzu părul și barba răvășite, fața trasă și galbenă, ochii roșii și privirea rătăcită, se sperie și deschizând cu grabire poarta, privi lung în urma lui cum se duce legănat și împletecindu-se ca un om beat sau picnit de friguri.

„Săracu bietul Artemon! Ce o fi cu el? Se vede treaba că l-a aflat vrășmașul că s'a făcut călugăr” — își zise Savatie, și închizând poarta intră repede în casă făcându-și cruci.

Iar Artemon s'a înapoiat abia seara târziu...

Toată ziua și-a târât picioarele printre brazi și fagi, pe colțuri de stânci pleșuve și pe văi cu verdeață și cu părae îmbietoare... ca să-și mai ușureze povara păcatului. Aci plângea, căindu-se de ușurința cu care a primit o femeie tânără în chilie, atunci când toate simțurile lui îi spuneau că n'are să poată înfrunta ispita; aci căuta să se mângâie amintindu-și de cădere atâtor cuvioși călugări și puscici. Când desnădejdea îl cuprindea mai tare se agăța de vreun copac și plângând

se ruga lui Dumnezeu să-l ierte. Iar când își simțea sufletul mai ușurat se tolănea lângă vreun izvor sau pe vreun moșoroi verde și încerca să facă planuri de pocăință. Toată hrana lui în ziua aceea au fost câteva pere sălbatece și apă prietenoasă din izvoare.

Când a plecat din pădure, odată cu ieșirea stelelor, părea împăcat și liniștit... Frumusețea prietenoasă ori măreția nepăsătoare a firii — cu toată simplitatea lui nu le putea pătrunde toată adâncimea — o zi și o noapte de lacrimi și de căință, asemănarea căderii lui cu a altor cuvioși mult mai înaintați în viața de sfințenie, îi mai limpeziră dreapta judecată și-i mai ușurară povara de pe suflet. Pe măsură însă ce se apropia de mănăstire, un fel de neliniște îl cuprindea tot mai mult. Își închipuia că femeea aceea o fi fost vre-o stricată care îndată ce a ieșit dela el o fi strigat în gura mare biruința ei. Parcă o vedea făcând haz împreună cu prietenii, iar vreun călugăr sau frate trăgea cu urechea ca pe urmă să șoptească unuia și altuia până ce s'o umple toată mănăstirea....

Privirea iscoditoare a portarului nu-i mai lăsă lui Artemon nici o îndoială că toată mănăstirea a aflat de fapta lui. Atunci se înfurie o clipă și strângând pumnii grăi aproape tare : „Cine e mai vrednic să ia piatra și să arunce în mine...”

Dar când intră în chilie și văzu rogojina aspră și cărămizile pe care se chinuise aproape trei luni de zile, îl trecură nădușelile. Își scoase rasa și se trânti oftând pe scaun.

„Doamne — zise el privind la sărăcia din odaie — pentru ce m'am nevoit eu atâta? Pentru ca să sufăr acum rușinea și să înfrunt privirea fraților mei fiindcă și ei vor fi greșit asemenea mie? La ce bun atâta rugăciune și post, dacă o femeie necunoscută este în stare să strice într-o clipă toată agoniseala? De ce ai mai lăsat, Doamne, muerea pe pământ? Ai vrut să scapi de Lucifer, că pe semne, nu mai puteai trăi de el în cer, și l-ai aruncat pe pământ cu toate cetele drăcești, ca să facă omului tot felul de năpăști! Și barem nu-i ajungea atâta? De ce i-ai mai pus în spinare și pacostea de femeie? Rău faci, Doamne, că pedepsești pe bietul om și cu dracu și cu femeea! Lasă-i unul din doi, că e prea de ajuns. Lasă pe dracu că e mai bătrân și barem nu se vede... ș'apoi tot nu te împaci tu cu el Sus — și pierde femeea. Dă poruncă să se stingă neamul ei de pe fața pământului și să știi dela mine, așa prost cum mă găsesc eu, că n'ai să faci rău. Iartă-mă că îndrăsnesc eu, un păcătos de călugăr, să te învăț ce trebuie să faci! Să știi însă că am toată dreptatea și-ți vorbesc fără nici o răutate...”

Somnul izbăvitor veni și potoli furia lui Artemon. Când se deșteptă dimineața, era mai liniștit și mai cu judecată. Îi păru rău că s'a apucat să dea sfaturi lui Dumnezeu... dar pravila nu și-o mai făcu. La ce bun s'o mai facă? De acuma tot a căzut. La biserică se duse numai ca să vadă dacă s'a aflat ceva de isprava lui. Nu văzu însă niciun semn și n'auzi nici o vorbă. Doar duhovnicul îl întreabă ce mai face.

Va să zică teama lui a fost în zadar, căci nu știa nimeni nimic. Aceasta îl bucură așa de mult pe Artemon, că nu mai știa cum să mulțumească lui Dumnezeu și să-l roage de iertare. Ajuns la chilie începu să râdă și să joace cum demult nu i se mai întâmplase.

Va să zică știe numai Dumnezeu! și Dumnezeu e mai bun decât oamenii! Ca drept mulțămire cuviosul îi făgădui — făcându-și cruce către icoane — că de trup femeesc nu se va mai atinge în veac...

Dar oare n'a mai făgăduit el odată, în fața sfântului altar și nu s'a ținut de cuvânt?

Artemon se gândi o clipă dacă n'ar fi mai bine să-și tae părțile păcătoase, așa cum a făcut cuviosul Iacov din lavra sfântului Sava. Amintindu-și însă de durerile pe care le-a simțit acela și de pedeapsa pe care i-a dat-o marele Sava, izgonindu-l din mănăstire, se lăsă repede de acest gând. Atunci își rășcoli el mintea ca să vadă ce au făcut alți cuvioși călugări de demult ca să scape de ispita femeiască. Așa — Timotei Pusnicul a fugit în pustia cea mai adâncă, unde a petrecut treizeci de ani acoperindu-și corpul cu părul capului. Teodor Pusnicul și-a scos mădularele. Macarie Alexandrianul a șezut gol, timp de șase luni, într-o luncă plină de țânțari mari ca viespele. Mar-

tinian s'a așezat pe o stâncă în mijlocul mării. Ioan „mult pătimitorul”, din lavra Pécerscăi, a trăit mulți ani gol și cu fierărie grea atârnată de trup. Când a văzut că și așa îl supără patima s'a îngropat în pământ până la umeri, stând astfel tot postul Paștelui. Pavel Tebeul și-a retezat limba. Moise Arapul se ruga de cincizeci de ori pe zi, iar în timpul nopții cără apă pe la ceilalți călugări până ce cădea de osteneală...

După multă chibzuială, Artemon găsi că cel mai bun mijloc pentru a scăpa de pofta femeii este să se facă nebun, precum odinioară s'a făcut cuviosul Andrei, căruia i se zice la Minei „Andrei cel nebun pentru Hristos”. În felul acesta căpătă și mântuirea și scapă și de femei. Căci cine să se uite la un nebun gol și murdar? Și nici el nu se va mai ispiți, căci va trăi în mari nevoințe și lipsuri. Are să umble gol și desculț, cu capul descoperit, nespălat, gonit de oameni și batjocorit de copii — așa cum a fost și fericitul Andrei...

Dar dacă va fi prins și dus la balamuc? Aci Artemon făcu o mișcare de nemulțumire... Nu, nu... Nebun nu e bine să se facă, căci ce folos pentru sufletul său dacă va fi închis pe viață la balamuc? Unde este mântuirea? și apoi Andrei nu s'a făcut nebun așa din capul lui, ci fiindcă i-a zis Mântuitorul, când i s'a arătat în vis: „Aleargă spre nevoința cea bună, gol să fii și nebun pentru mine, și la multe bunătăți vei fi părtaș în ziua împărăției mele”. Dar el cum s-o ia din capul lui? Ia să urmeze mai bine pe sfântul Simeon Stâlpnicul. Să-și facă un turn înalt, unde să stea toată viața, fără să se mai dea jos, așa cum Simeon a stat timp de șaizeci și șapte de ani. Să n'aibă scară și nici frânghie groasă, căci s'ar putea ispiți, ci o sfoară cu ajutorul căreia să primească sus câte ceva de ale mâncării și apă de băut, căci de spălat nu se va mai spăla.

Și încântat că a găsit mijlocul cel mai bun de a scăpa de femei și de a se mântui, Artemon începu să se plimbe repede prin chilie și să plănuiască asupra viitorului turn...

Are să-l facă într'o poeniță înconjurată de stânci și udată de un pârâiaș. Stâncile îi vor ține de adăpost împotriva vânturilor, iar pârâiașul îi va sluji pentru apă de băut cât și pentru plăcerea de a privi căprioarele și fiarele sălbatece când vor veni să se adape. Acuma, nu știa dacă turnul sfântului Simeon a fost făcut din cărămidă sau de lemn. Oricum el îi va face temelia de piatră, cam de patru pași lărgime, iar în sus de lemn...

Dar dacă se vor găsi oameni răi care să arunce cu pietre, sau să vină într'o noapte și să-l dărâme turnul cu el cu tot? Ia mai bine să facă turnul în mănăstire — și chiar lângă chilia lui. Avea aci un ulm voinic căruia îi va curăți crăcile și-și va face un adăpost la rădăcina lor. În felul acesta l-ar isprăvi și mai repede și l-ar costa și mai puțin. Și cu toate că se întunecase, Artemon ieși în curte să facă planul la fața locului. Dar n'apucă să ajungă bine la ulm, că o întrebare îi fulgeră prin cap: Ce are să facă acolo sus, în timp de iarnă? Dar sfântul Simeon cum o fi petrecut ernile în turnul său? Avea sobă? era pe acolo numai vară? sau un dar deosebit dela Dumnezeu îl ferea sănătos de asprimea frigului de iarnă? Și fiindcă nu avea la îndemână „Viața” sfântului și nici răbdare până a doua zi ca s'o ceară dela cineva, se duse la duhovnic să-l întrebe.

— Cinstite părinte, în ce parte de loc a trăit sfântul Simeon Stâlpnicul?

— Apăi... în Mesopotamia sau în Antiohia, — răspunse Dometian după ce se gândi puțin.

— Și încotro vin astea?

— Trebuie să fie încolo departe!

— Și p'acolo o fi numai iarnă, ori și vară?

— Ăăă! da prost mai ești, Artemoane! Apăi ferește că trebuie să fie și iarnă... căci așa a lăsat Dumnezeu: să fie pe pământ și iarnă și vară.

Artemon nu se mulțumi cu lămuririle duhovnicului și se duse la monahul Orest, care având patru clase de gimnaziu, trecea în mănăstire drept om cu carte.

— În ce parte de loc vine Mesopotamia, părinte Orest?

— Da, pentru ce mă întrebi? — răspunse acesta semeț.

— Uite așa... vreau să știu și eu fiindcă pe acolo au viețuit mulți pustnici.

— Ei păi dacă au viețuit pe acolo pusnici de bună seamă că Mesopotamia asta, cum îi ziseși, trebuie să fie în Africa, fiindcă pe acolo sunt locuri pustii...

— Și ce crezi sfinția ta, părinte Orest, acolo în Africa — cum îi ziseși — o fi și iarnă ori numai vară?

Orest puse mâinile la spate, dete capul pe ceafă și după ce se gândi un răstimp cu ochii închiși, mușcându-și când o buză când pe cealaltă, răspunse ca un știutor :

— Negreșit că e numai vară! Ba încă ce vară trebuie să fie... căci Africa asta vine spre Polul Sud...

— Imi închipuiam eu! — zise Artemon clătîind trist din cap. Și plecă dela Orest cu inima închisă că nici pe sfântul Simeon nu-l poate urma. Pe drum, spre chilie, îi veni o clipă ideea să se îngroape în pământ, până la umeri, ca sfântul Ioan dela Pecersca, dar repede își luă seama.

„Asta ar fi prea prea!” — își zise el obosit de atâtea planuri. — Se poate întâmpla să vie un șarpe pe sub pământ să mă muște și s'a isprăvit cu mântuirea. Las' că oi vedea mâine ce oi mai face”.

Și intrând în chilie se trânti obosit pe rogojină.

VIII

După frământări zadarnice, neisbutind să găsească un mijloc pentru a scăpa de ispita femească, Artemon se duse la duhovnic să-i mărturisească păcatul. Adică făcea ceea ce, după regulile călugărești trebuia să facă de îndată ce l-a înșelat vrășmașul.

Bătrânul Dometian, hârjonit și el în tinerețe de tot felul de ispite, ascultă învîrtind mătăniile și schișfînd când și când un zâmbet în colțul gurei.

— Apăi — zise el după ce isprăvi Artemon spovedania — eu m'așteptam la așa ceva și de aceea nu mă surprinde greșala ta. Ai luat-o prea din loc și nu trebuia așa că tu ai sânge iute — bătute-ar mântuirea! Era mai bine dacă ascultai sfatul meu : să-ți fi lăsat încet, încet din obiceiuri și — haida, haida, cu răbdare și cu măsură te-ai fi mai lăsat de rele. Ce crezi tu că războiul se bate așa? E, he, eu am fost la Plevina și am văzut cum merge socoteala. Tu ți-ai închipuit că într'o săptămână-două ai să biruești toți dracii câți or fi trimiși de Scaraoschi în mănăstirea noastră — și sunt cam mulți arde-i-ar focul — isprăvi duhovnicul rîzînd.

Artemon făcu și el haz de necaz și scărpinându-se după ureche, întrebă pe Dometian :

— Și acuma ce credeți sfinția voastră că trebuie să fac?

— Ce să faci acuma?

— Da!

— Hm! Apăi, după cum văz eu, ție nu-ți intră în cap cu una cu două. Ia-o cu binișorul — ala să faci!

Artemon se mîhni că duhovnicul nu-l pedepsește și aduse el vorba :

— Și ce canon îmi dați să fac pentru păcat, cinstite părinte?

— Hm! Să faci și tu acolo închinăciuni și mătăanii.

— Câte să fac, cinstite părinte?

— Ei, cu tine n'o mai isprăvesc! Să faci câte îi putea.

— Și cât timp să fac canon?

— Până ți-o spune cugetul că Dumnezeu te-a ertat.

Artemon plecă dela duhovnic neîmpăcat în sufletul lui. Bătrânul era prea îngăduitor, dîndu-i să înțeleagă cu haida haida al lui că e mai sănătos să ție „calea împărătească”... adică nici cu mirenii nici cu călugării. Dar el, Artemon, nu era de aceeași părere. Ori ești călugăr cum trebuie, ori nu mai ești! Ori pui odată un început și mergi cu el nainte — chiar de ar fi să mai cazi câteodată — ori lași patimile în voia lor!

Deocamdată el avea nevoie să capete dela Dumnezeu ertare pentru greșala ce făcuse, iar după aceea își va urma viața după sfatul starețului iar nu după al duhovnicului. Căci, la urma urmei, de ce să nu fie și el pus în calendar? Și fiindcă pedeapsa dată de bătrân nu-l mulțumea, căută să-și amintească din Viețile Sfinților la ce canon se supuneau sfinții cuvioși când cădeau în păcat și să ia și el pildă dela vreunul din ei. Dar după mai multă chibzuială, Artemon socoti că nu ei nici timpul și nici locul să se pocăiască în felul vreunui cuvios din vechime, așa că își alcătui el un plan. Astfel : va mânca cincisprezece smochine pe zi — așa cum mânca sfântul Ilarion cel Mare, zicând trupului ca și aceasta : „Eu, asinule, nu cu orz te voi hrăni, ci cu pleavă, ca să nu te gândești la necurăție”. Să doarmă agățat de o frânghie — ca sfântul Eftimie ; să se roage de șapte ori pe zi — ca la mănăstirea Neodormiților ; să nu se spele niciodată — ca sfântul Antonie și să vorbească numai șapte cuvinte pe zi — după obiceiul schimnicilor.

Odată planul aleăuit, Artemon trimise pe un frate de-i cumpără dela băcănia din sat o frânghie lungă și o roată de smochine. Frânghia o legă cu un capăt de căpriorul chiliei, iar pe celălalt îl trecu înăuntru printr'o gaură făcură în tavan.

Și astfel pregătirile pentru pocăință fură rânduite.

Când în seara celei dintâi zile de canon își făcu socoteala de felul cum și-a îndeplinit planul, Artemon avu cuvânt să nu prea fie mulțumit. Căci în loc de cincisprezece smochine, mâncase toată roata — amăgit fiind de dulceața lor. Din care pricină se hotărî să mănânce prune, că sunt mai acre — și la urma urmei poate să fie și mere și chiar gutui căci, gândi el, numărul să fie ținut și să fie fructe. În loc de șapte cuvinte cât trebuia să vorbească, socoti el până la vre-o șaiszecișicinci că-i eșiseră din gură. Se mângâie însă amintindu-și de sfatul cuviosului Pimen cel Mare : „Cel ce grăește pentru Dumnezeu — bine face”, — și el nu deschisese gura decât să ceară sau să dea binecuvântare la părinții și la frații cu care se întâlneau. În loc să se roage de șapte ori, se rugase numai de două ori, căci mai toată ziua o petrecuse în ascultare și deci n'avusese timp. În schimb nu se spălase deloc — și aceasta tot era o mângâiere pentru el...

„Lasă că de acum încolo voi urma întocmai după plan” — își zise Artemon hotărât foarte. Și ca un început — când să se culce lăsă rogojina ca pe o podoabă de prisos și se legă cu frânghia pe subțiri, ca să doarmă în felul sfântului Eftimie. Se vede însă că ori frânghia n'a fost legată bine de căprior, ori că dracu a deslegat-o, că numai ce se lasă Artemon în jos că se și pomeni grămadă în mijlocul chiliei — cu frânghie cu tot. Atâta n'ar fi fost cine știe ce nenorocire, căci s'ar fi supt în pod și ar fi legat frânghia la loc. În cădere însă, bietul Artemon își scrânti mâna dreaptă din umăr așa de rău, că nu putea s'o ridice nici măcar pentru a-și face cruce.

IX

Iată-l acum pe cuviosul nostru cu mâna legată de gât... și cu planul de pocăință amânat până la vindecare. Căci așa cum se găsea — nici canonul nu și-l mai putea face, și nici agățat de frânghie nu putea să mai doarmă. Se tânguia într'una, căindu-se și plângând că n'a fost mai cu băgare de seamă când a legat frânghia, că dacă ar fi înnodat-o sdravăn nu s'ar fi întâmplat nenorocirea...

„Dar dacă o fi deslegat-o dracul?”

Numai ce-i veni în minte acest lucru și Artemon sări în picioare, răcnind :

„Ah, Satano, numai tu mi ai focut boroboata! Tu ai cunoscut planurile mele și ai deslegat frânghia de mi-am scrântit mâna și am curmat pocăința! Tu, încornoratule, mi-ai scos în cale și pe blestemata aceea de am păcătuit călcându-mi jurământul dat la călugărie! Ah, duh viclean și spurcat, înșelătorule fără de chip, cel văzut pentru obrăznicie și nevăzut pentru fătărie, cel ce te arăți în chipul șarpelui, sau în față de hiară, sau ca aburul, sau ca muerea, sau ca jigania, sau ca pasărea, sau vorbitor noaptea, sau surd, sau mut, sau curvar, sau vrăjitor, sau iubitor de desfătare,—

blestemu-te pre tine începătorule al răutății, cu Dumnezeu Savaot cel ce a certat vântul și a alinat viforul mării și a gonit ceata diavolilor... Hai, iubitorule de răutate, vino degrabă și te arată înaintea ochilor mei, dacă ai curaj, și nu-mi face supărări pe nevăzute. Hai, de, grăbește-te că poftă mare am să te iau de beregată — așa ciung cum mă găsesc acum — și să te dau cu capul de toți pereții, apoi să te calc în picioare pân'ce te-oiu face piftie... A, ha, n'ai curaj să te arăți fricosule și mișelule! Ai avut îndrăsneală numai către bătrâni neputincioși ca sfântul Antonie, dar în fața unui voinic nu cutezi...

În această clipă Artemon simți că cineva se lovește de peretele dinspre apus al chiliei. Făcu mâna pâlne la ureche și când auzi că sgomotul se întetește, începu să-i bată inima mai cu putere. Fără zăbavă își închipui atunci că trebuie să fi venit diavolul să-i răstoarne chilia ca odinioară pe a cuviosului Pahomie... Și făcându-și curaj, se lipi de un perete și începu să strige și el ca acel cuvios:

„Dumnezeu este scăparea noastră, puterea și ajutorul întru necazurile ce ne-au aflat pre noi foarte, pentru aceasta nu ne vom teme când se va turbura pământul...”

Dar în loc să înceteze, se auzi sgomot și mai mare în toate părțile chiliei. Atunci Artemon își închipui că s'au adunat mai mulți draci și-i înconjoară casa c'o funie ca să i-o arunce în vre-o prăpastie — așa cum a vrut să-i facă cuviosului Avramie Sihastrul. Și aducându-și aminte de cuvintele grăite atunci de Avramie, zise și el bălbâind: „Inconjuratu-m'au ca albinele fagurul și s'au aprins ca focul în spini, dar întru numele Domnului i-am biruit...”

Artemon repetă de trei ori aceste cuvinte din psalmii lui David, dar, spre spaima lui, răpăiturile se tot înteteau, ba auzi chiar și un fel de mugete — negreșit din gura diavolilor. Infricoșat, cuviosul nostru uită de vitejia cu care se lăudase câteva clipe mai înainte, și, ciuciulindu-se într'un colț, închise ochii și așteptă să crape pereții și să intre în chilie, ca odinioară la sfântul Antonie, tot felul de jivini închipuite: lei, tigri, elefanți, șerpi, crocodili, urși, scorpii, tauri, aspide — așa cum dracii au închipuit ca să sperie pe marele pusnic. Dar tocmai când zarva ajunsese mai puternică, se auzi o gură de voinic urmată de plesnituri de biciu și îndată loviturile încetară și sgomotul se depărtă de chilie...

Artemon își făcu cruce cu stânga, căci dreapta era beteagă, dând slavă lui Dumnezeu că i-a ajutat să iasă nevătămat din războiul cu dracii. Și mai viindu-și în fire, deschise ochii câte puțin și privi prin colțurile chiliei. Dar în loc de fiare sălbatece văzu obișnuiții păeanjeni și păduchi de lemn — unii țesându-și pânza, alții plimbându-se în sus și în jos... ca la ei acasă. Iar când îndrăsni să deschidă fereastra ca să mai tragă și el un chiot dracilor, văzu la lumina lunii pe porcarul mănăstirii ducând din urmă vre-o zece-cincisprezece porci care scăpaseră pe semne din obor: „Hâidea!”

„Ptiu!” — făcu Artemon, pe de o parte supărat că s'a speriat degeaba, pe de alta bucuros că n'a fost ceva mai rău. Și puind mâinile la spate începu să se plimbe prin chilie, gândind astfel:

„De ce oare n'o fi vrând Dracu să se arate și mie, așa cum s'a arătat sfinților cuvioși de demult? Și după oarecare frământare de minte ajunse la încredințarea că duhurile necurate se fereesc de el, așa precum odinioară se fereau de sfântul Sisoe cel Mare. Această descoperire îl bucură pe cuviosul nostru și totodată îl hotărî să găsească un mijloc ca să aducă pe Satana în chilie și să-și bată joc de el cum i-o plăcea lui mai bine.

„Stai, tu, mârșavule și mișelule — zise Artemon strângând pumnii — că am să te batjocoresc așa cum altul înaintea mea n'a avut curajul și nici priceperea să te batjocorească!”

Se vede însă că Necuratul i-a cunoscut planul și a găsit cu cale să i-o ia înainte. Căci chiar a doua zi, fiind sărbătoare, și venind lume dela oraș ca să viziteze mănăstirea — adică să treacă la aer curat, ce făcu el, ce dresă, că îndreptă o ceată de musafiri să se așeze drept în fața porței lui Artemon, vrăjmașul său. Erau în ceata aceea trei bărbați și cinci femei. În scurt timp —

verdeața ierbii, dulceața aerului și mai ales tăria vinului, aduseră o veselie nespusă în acea societate. Bărbații glumeau, iar femeile, pe trei părți goale, ciripeau și râdeau de răsuna văzduhul.

Când văzu sârmanul Artemon pielea albă, carnea rumenă, gurile mici și îmbietoare la păcat ; când auzi râsul sglobiu și desmormitor de simțuri, începu să-i umble furnici prin vine și să i se urce valuri de sânge la inimă și la cap. Se plimbă prin chilie, lovi cu pumnii în pereți, în masă, își mușcă limba, buzele, degetele, sparse o strachină, plânse ca un copil — dar toate fură în zadar, căci fierbințeala poftelor se întârea pe măsură ce creștea veselia la poartă. Simțind că e pe cale să-și piardă mințile, puse mâna pe un cuțit și eșind din chilie trecu pușcă pe lângă societatea cea veselă și intra la monahul Pavel dogarul.

— Să-mi ascuți cuțitul ăsta, părinte Pavele, să-l faci să tae ca briciul de ras.

— Da ce faci cu el așa ascuțit, Artimoane? — întreabă Pavel învârtind tocila.

Artemon se codi o clipă, apoi răspunse tot printr'o întrebare :

— Mă rog : spune sfânta Evanghelie că atunci când te supără ochiul tău sau mâna ta, să le tai și să le arunci?

— Spune...

— Ei, bine, dacă spune, am să fac și eu după Evanghelie...

Până să iasă însă dela Pavel, Artemon socoti prea aspră porunca Evangheliei... și aruncând cuțitul, o luă întins spre poarta mănăstirii. Iar de-aci spre sat....

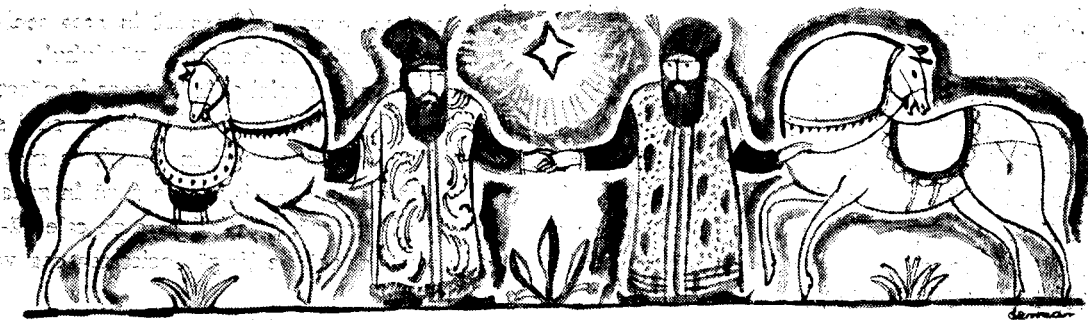
— Te mai întorci Artimoane? îl întreabă portarul în glumă.

Artemon ridică mâinile și ochii la cer și răspunse, fără să-și întoarcă fața :

— Știe Dumnezeu....

(Sfârșit)

SPOVEDANIE

DE

ION MINULESCU

Stiu că 's vinovat Părinte...
Știu că vina mea e mare —
Vină fără de ertare ;
Că'mi bat joc de cele sfinte
Și nesocotesc scriptura
Când păcătuiesc de-arândul
Și cu fapta,
Și cu gândul,
Și cu ochii
Și cu gura...

Știu că's vinovat Părinte...
Dar cu mult mai vinovat,
Este-Acela care minte!...
Eu nu mint —
Eu sunt ca Tine!...
Nu știu dacă-i rău sau bine,
Dar nu cer să fiu ertat
Fiind-că Tu trăești în mine
Și ce fac la fel cu Tine,
Nu-i păcat!...

T R I O

DE

V. CIOCÂLTEU

I

O CANALIE

Zadarnic torni otravă în găleată
Când nu știi ce te-așteaptă la răspânte,
Pitici ca tine doar, trimit săgeată
În pasărea cu aripile frânte.
Tu nu ești harnic să te urci pe schele
Dar în copaci lași cuiburile goale,
Și smalțul rupt cu dinții de pe oale,
Trofeu de preț, îl ronțai în măsele.

Privirea ta, ca vata înmuiată
În must de struguri, dulce 'i și cleioasă
Și ca 'ntr'un birt cu masa unsuroasă
Doar hoții în taraba ta se 'nbată.

Tovarăș bun cu haitele de lupi
Din ham furi caii 'n drumurile largi,
Cu fum tu scoți albinele din stupi
Și fagurii de miere 'i sugi și'i spargi.
Aceleași legi cu ochi legați sau orbi
Înaltă și pe vulturi și pe corbi
Și în adâncul valurilor mari
Țin pe piraiți alături de pescari. —
Poți tu să fi temut de sclavi și lași
Eu n'am să 'nod batista când te văd
Din sobă scot cenușe în făraș
Ți-o suflu 'n ochi și nu'i nici-un prăpăd
De te 'nbrâncesc spre câinii din oraș.

II

UN PRIETEN

Cu fina nevăzută daltă
Sculptând, invidia și ura
Își încrustează 'n mușchii feței
Și 'n ochii tăi verzui, — figura.

Ca semnul viu pe care lanțul
Îl lasă urșilor la gură
Pecetea lor se adâncește
Cu fiecare creștătură,

Așa că 'ncet privirea-ți însăși
Ca 'n basme se preschimbă 'n piatră,
De fug copiii toți din cale-ți
Iar câinii urlă și te latră.

Când mergi, te uruesc în râșniți,
Când stai, — ca fript te scot din casă
Ca la vecini s'arunci cu pumnii
Neghină 'n țarină mănoasă, —

Iar când muncești, îți fură gândul
Spre cuibul harnic de furnici
Și'l dăresc înveninate
În țepi de viespi și de arici,

Sunt triste când netulburată
Se-așterne umbra-ți peste rouă
Și-o proiectează 'n zidul casei
Rânjind că pot s'o frângă 'n două.

Cum oastea de omizi desbracă
Pădurile de haina verde,
Sub încleștearea lor gândirea-ți
Se descompune și se pierde,

Și cum urzicile 'n paragini
Înăbușesc sub ele macii,
În iazul tău, cu șerpi în trestii
Zac otrăviți pe maluri, — racii ...

III

UN OM DESĂVĂRȘIT

Eu nu car cărămizi, nisip și var
Nici nu-mi zidesc la mahala cocioaba,
În damigene vin eu car cu roaba
Și 'n loc de gaz, ard țuică 'n felinar.

Sătul de flori, am îndrăgit scații,
Și dacă rătăcesc cu gându'n Marte,
Nu uit că'n fundul mării cresc bureții
Și că hârdăul are două toarte.

Dorm noaptea pe cazanul de aramă
Ce-mi picură 'n giban rachiu de leac,
Iar ziua chem drumeții albi în cramă
Să 'nvețe cum se bea din polomeac.

Pe lângă Mine, bachus e un prunc
Mai înțelept Mă simt decât pericle
Și peste gura lumii calm arunc
Disprețul suveran al unei sticle.

Odată Moartea dornică de glume
M'a strâns la piept cu oasele-i în lanț,
Dar — Eu — i-am dat un strop de vin în spume
Și a căzut trăsniță într'un șanț.

NICOLAE BĂLCESCU

DE

NICHIFOR CRAINIC

„Pe fruntea lui largă și curată se vedeau trecând gândiri mărețe, în ochii lui limpezi și negri lucia o flacără tainică, ce părea a înnota într-o rouă de lacrimi la cuvintele de Patrie, glorie și independență națională”. Oglină veșnic limpede, în sufletul lui Vasile Alecsandri, așa se reflecta chipul marelui vizionar, încadrat în lungi plete apostolice, cu obraz prelung și palid mărginit de şuvița semicirculară a unei bărbi romantice. Gândiri mărețe, arcuite curbându-se spre zarea viitorului; flacără tainică înnotând în lacrimi: energie viforoasă svârlită din talaz în talaz de un entuziasm fără odihnă. Dacă Nicolae Bălcescu ar fi trăit în veacul lui Isaia, revolta lui față de stările prezentului l-ar fi făcut profet cu verb de jar; dacă Nicolae Bălcescu ar fi fost contemporan cu cei cari au primit în creștet virgula de văpaie a Cincizecimii, acest fanatic al unui ideal pentru care a străbătut Europa s’ar fi numărat apostol alături de Sfântul Pavel. Substanță de erou, și concepția lui și viața lui se orânduiesc desăvârșit în romantismul care, pe vremea lui, își trăia apogeul european. Dar n’a fost un visător cum îl jicnesc, fără să vrea, unii dintre panegiristiții lui. Visătorul romantic se închipuie ostracizat de vitregia prezentului și își refugiază spiritul într-o insulă din trecut sau în oaza unui tărâm exotic. Bălcescu n’are nimic din acest pasivism delicat. Năpraznica lui energie activă se ia la trântă cu un prezent pe care îl tăgăduiește, vrea să-l sfărâme și pe ruinele lui să ridice o lume nouă, așezată pe temelii de *dreptate* și de *frăție*, închegate din vloga Evangheliei. Condițiile de viață ale neamului românesc sânt, pe vremea lui, revoltătoare. Valahia și Moldova zac sub suzeranitatea Turcului și, pe deasupra, sânt zălog în mâna Muscalului; Basarabia e sfâșiată; Ardealul, sub Unguri, n’are nici dreptul să se cheme o naționalitate. Aceasta e icoana, zdrobită în cioburi, a neamului românesc. Privind vertical, vedem deasupra o pojghiță de boierime și ciocoime privilegiată, iar în adânc imensitatea țărănimii roabe. Indoita restrîște — națională și socială — va naște un îndoit ideal: de naționalitate întregită și democrație evanghelică. Sufletul tânăr și aprig al Bălcescului vede de la început o singură cale de doborîre a prezentului: revoluția! Era cuvântul de ordine al tuturor popoarelor subjugate și al tuturor claselor îngenunchiate. Europa întreagă era burdușită de cutremurul revoluționar care năzuia să disloce blocuri naționale și straturi sociale în căutarea unui echilibru nou și uman. Respirând acest duh european, Bălcescu apare ca un revoluționar fanatizat de vedenia unei lumi mai bune și umanizate de suflul dreptății dumnezeiești. Iar în urmă, după ani zbuciumați pe culmi

și prin prăpăstii, când oțelul strădaniilor lui frânt, se va vedea svârlit, biată zdreanță omenească, pe țărnul morții, desnădejdea lui sugrumată va îmbracă zale eroice în acea apologie a lui Mihai Viteazul în care tot ce nu izbutise revoluționarul apare ca într'un testament profetic.

Elev al lui Eliade la Sfântul Sava, tânărul ofițer bucureștean, după ce avusese îndrăzneala neîngăduită să-și învețe soldații carte românească și istorie națională, debutează în politică, la 20 de ani, printr'un complot. D. N. Iorga socotește acest complot dela 1840, drept o copilărie. Alexandru Ghica, Domnul vizat, osândește pe Bălcescu, pentru această copilărie, la trei ani închisoare. „În camera unde am intrat — povestește prietenul său Ion Ghica — un tânăr, căruia de-abia îi mijia mustața pe buze, ședea pe marginea unui pătuț de scânduri, fără alt așternut decât o manta soldățească ghemuită căpătâiu, și o lumânare de său într'un sfeșnic de pământ, care lumină un Ceaslov, — singura carte ce-i fusese permisă”. Sobre cuvinte, sumbru tablou! El întrece în mizerie chilia *Sărmanului Dionis*. Aici, pesemne, asprimea închisorii a pregătit pentru ofițer trupul și așa destul de firav încă din copilărie. Dar cei doi ani de celulă — căci pentru rest fu grațiat de noul Domn, Bibescu-Vodă — au hotărât de soarta eroică a Bălcescului. Un suflet lăcomit de timpuriu la știința cronicilor și a hrisoavelor, (le cetise încă elev la Sfântul Sava) și vi-brând de inițiative cutezătoare, martirizat călugărește aici, între lumânare și Ceaslov, își va fi simplificat, după lungi meditații, din haosul de aspirații ale tinereții, îndoitul rost de istoric și de revoluționar. De revoluționar care creiază istoria patriei și de istoric care încheagă imaginea revoluțiilor viitoare. Mai târziu, când Bălcescu trăia ceasuri desnădăjduite, tratând fără folos, la Pesta, alianța româno-maghiară cu revoluționarul Kossuth, își amintește de acești ani hotărâtori și scrie lui Ion Ghica, mai în glumă, mai în serios, variind zicala franțuzească : „Ce vrei, închisoarea obligă tot așa ca noblețea!” Obligă, adică, la jertfă până la capăt. Tudor Vladimirescu spusese despre sine cu necruțătoare cruzime : „Iată, m'am îmbrăcat în cămașa morții!” Tatăl lui Bălcescu fusese vistiernicul lui Tudor. Era ca o linie vie de transmisiune între aceste două voințe revoltate ce se ofereau morții cu crudă seninătate pentru fapta cea mare.

Dela 1840 până la 1852, adică dela închisoarea din Gorgani până la sfârșitul din Palermo, se poate urmări cum crește treptat acest gând : ori o faptă mare, ori moartea. Gustul acesta, de altfel, era curent în generația lui Bălcescu ; nu numai în generația românească, dar, mai întâiu, în cea europeană. Napoleon murise la Sfânta Elena, dar duhul eroicei nepoleoniene plutea magnific peste Europa electrizând inima tinereții. Byron murise la Missolonghi pentru Elada. Un avânt nestăpânit contura gesturi extraordinare și îmbrâncea spre fapte mari. Misticismul romantic instituise cultul Eului providențial ; se așteptau marii inspirați, se așteptau geniile, eroii și profeții prin care Divinitatea vorbește direct și poruncește crearea unei lumi noi și bune. O nouă religie se aștepta sau cel puțin o adaptare a creștinismului la recente condiții de viață. Lamennais încercă acordul catolicismului cu liberalismul revoluționar. Omul-Mesia trebuia să apară, în sfârșit, pentru a spune ultimul cuvânt al revelației, pentru a institui religia cea nouă și evoluată. El și apărură, cel puțin pentru emigrația poloneză din Paris a cărei psihologie era mai înclinată să primească pe Mesia în carne și oase. În 1840 sosi la Paris lituanul Towianski având gata formula religiei celei noi. Omul era dotat cu puteri extraordinare și vindecă de nebunie pe soția marelui poet polonez Mickiewicz. Towianski se declara Mesia reîntrupat și vestia era nouă a creștinismului. Mickiewicz, care tocmai își începea prelegerile, rămase celebre, la Collège de France, fu primul convertit și deveni, depe catedră, apostolul toviaismului mesianic. (Stanislas Szpotanski : *Adam Mickiewicz et le romantisme*, cap. VII). Dar mesianismul era, și fără forma lui toviaică, doctrina timpului, predicată la acelaș Colegiu al Franței de prietenii lui Mickiewicz, profesorii Jules Michelet și Edgar Quinet. Un extraordinar ecou deșteptau în sufletul tinerimii academice prelegerile acestei trinități profesoriale, care, nevrând să facă știință uscată, scotea din interpretarea istoriei (Michelet), a literaturii meridionale (Quinet) și a literaturilor slave (Mickiewicz) elementele unei

doctrină care era aceea a evoluției spiritualizate, a progresului nesfârșit al binelui, a desrobirii popoarelor prin revoluție și a înfrățirii lor pe baza unei morale sociale extrase din creștinism. În lumina acestei doctrine, fiecare ins și fiecare naționalitate aveau o misiune de îndeplinit în omenire. O misiune mesianică.

Ce însemnează această misiune mesianică? Adam Mickiewicz o definește astfel : „...întâiu, necesitatea unui *sacrificiu* ; nu se poate începe nu numai nicio acțiune, dar nicio muncă fecundă a cugetării fără un sacrificiu prealabil ; al doilea, misiunea creștină a națiunii poloneze : necesitatea de a muri și de a renaște ; al treilea, universalitatea, năzuința umanitară a acestui mesianism”. (*Les Slaves*, pag. 182).

E lesne de înțeles că tineretul studios de toate naționalitățile sorbia prelegerile acestei trinități profesionale care, și prin talentul strălucit al retorice romantice și prin tonul profetic și optimist cu care anunța viitorul omenirii, alcătuia un fel de sacerdoțiu laic ce oficia invocând neconținut sacrificiul pentru triumful binelui. Studenții români din Paris frecventau entusiasmați prelegerile dela Colegiul Franței. Până târziu, încoace, retorismul lor revoluționar se va resimți de influența lui Michelet, Quinet și Mickiewicz. E drept că, în 1846, când Nicolae Bălcescu ajunge la Paris, cursurile trinității erau suspendate de un an. Dar atmosfera și ideologia dela Colegiul Franței erau vii în sufletele tuturor. Celebrele prelegeri începeau să se tipărească. În 1847, de anul nou, societatea studenților români sub patronajul lui Lamartine, face o manifestație de recunoștință lui Edgar Quinet, profesorul rămas fără catedră. „O, Domnule, — sună cuvântarea omagială a lui Dumitru Brătianu, — nu voi veți contesta Moldo-Românilor dreptul de a fi venit să soarbă valurile de consolație și de speranță pe care, din înălțimea catedrei, le-ați revărsat asupra omenirii!... De câte ori, ieșind dela curs, și intrând acasă, intrând în noi înșine, n'am vărsat lacrimi, lacrimi amare! Să nu vă pară însă rău de ele : nu sfășierile morții ne torturau inima ; durerea noastră era durerea copilului care se naște ; suferiam pentru că ne simțiam renăscând!” (*1848 în România*, pag. 45).

Doctrina aceasta a regenerării prin sacrificiu, cu ecou în sufletul generației noastre dela 1848, a cunoscut-o foarte bine Nicolae Bălcescu și a fost, între toți, cel care a trăit-o până la ultima picătură de viață. Ideile și religiozitatea lui Lamennais îi erau familiare. Ele influențaseră în mare măsură pe Lamartine și trinitatea dela Colegiul Franței. Cu Lamartine și cu aceștia Bălcescu a avut legături personale. Michelet scrie cuvinte de înalt preț despre inteligența și erudiția istoricului român. Dar această idee mesianică a sacrificiului de sine se altoia pe o dispoziție sufletească mai veche, crescută în cei doi ani de închisoare : „închisoarea obligă”. Abia ieșit dela Gorgani, în loc să se cumintească, asemeni oricărui tânăr mediocru care s'a fript odată jucându-se cu focul, el înființează cu prietenii la 1843, o societate secretă, deci revoluționară, — *Dreptate, Frăție!* — pe care mai apoi o socotește pregătitoare revoluției dela 1848. Studiile dela Paris și lecturile lui întinse n'au făcut decât să-i adâncească sentimentul și convingerea rolului său mesianic.

Omul Bălcescu apare clar, în trăsăturile lui fundamentale, din numeroasele scrisori către prieteni, nestrânse încă toate la un loc. Căci el avea cultul generos al prieteniei în cea mai curată și mai desinteresată formă a ei. Din punctul acesta de vedere, scrisorile către prieteni sânt mult mai prețioase documente decât un jurnal intim. Jurnalul intim poate fi bănuț ca scris înadins pentru posteritate, omul lăsând între foile lui o imagine nu a ceea ce a fost, ci a ceea ce ar fi dorit să fie sau să pară. Scrisorile către prieteni sânt, dela început, supuse criticii și controlului celorlalți. Mai ales când e vorba de prieteni cu cari te cunoști până în amănunțimile vieții. Scrisorile lui Bălcescu către prietenii săi au astfel avantajul documentar al unui jurnal sever controlat. Autorul lor era un om de gust subțire, de simț realist și de ironie ascuțită, — însușiri care îl pun în afară de riscul exagerării și al ridiculului. Și afară de aceasta, înțelegerea lui onestitate îl obliga să fie perfect sincer în fiecare cuvânt scris. Scrisorile datează, cele mai multe, de după 1848 când, revoluția din Muntenia căzând, capii ei sânt osândiți la exil. Un lung calvar începe pentru Băl-

cescu, plin de strădanii, de proiecte mari și de umiliri, de entusiasm și de sărăcie dureroasă, de peripecii romantice și de boală; cu suflet despăcat între speranța nebună a unei noi biruinți revoluționare și desnădejdea exilului, scrie el aceste scrisori, — pribeag la Constantinopol, la Debrețin, la Pesta, dealungul Ardealului, la Belgrad, la Viena, la Paris, la Londra, în câteva stațiuni climatice din Franța, din nou la Constantinopol, la Galați, în Italia, la Palermo...

El se știe, firește, cu zilele numărate, dar restul acesta de viață nu vrea să-l târască fără rost, ci să-l arunce în explozia de lumină a unei fapte mari. E frenezia creatoare a cuiva care își cunoaște sfârșitul fixat în timp. „Sânt nesățios de o viață activă” — îi scrie el lui Ghica după prăbușirea revoluției din București. Cu lipsa lui de ambiție personală, neprimind să fie locotenent domnesc sau ministru în guvernul provizoriu al revoluției, ca secretar de Stat se însărcinase cu propaganda ideilor revoluționare la sate și ’n târguri, prin comisari speciali și prin preoți. Se făcea întâi o sfeștanie, se cetea apoi și se tălmăcia constituția dreptății și frăției evanghelice, — căci revoluția venia în numele lui Dumnezeu care vrea dreptatea săracului și libertatea robului... Tot visul acesta misionar de transfigurare a mulțimii prin conștiința unei superioare moralități sociale era acum suspendat în timp. Iar pribeagul, asvârlit dela misiunea lui, dă drumul acestui strigăt care conținea și protest și desnădejde. „Sânt nesățios de o viață activă!” Abia ieșit din iureș, el vrea din nou să s’arunce în iureș. Un harnic biograf al său, (P. P. Panaitescu: *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*) vede într’însul un „raționalist entusiast”. Dar raționalismul e rece, sceptic și descurajant sau hotărâtor în ordinea egoismului hipertrofiat (*Discipolul* lui Paul Bourget). Entusiasmul pentru un sacrificiu chiar absurd stă la polul opus raționalismului; în orice caz, nu e rezultatul unui calcul de logică înghețată. Temperamentul lui Bălcescu e neconținut sub presiunea unei înalte temperaturi morale. Undeva el vorbește clar de „fierbințeala lucrului”. Avântul lui spre acțiune vine din adâncuri mai tainice ale sufletului. Fierbinte încă, deși înfrânt, el își agață speranțele de planul alianței cu Ungurii revoluționari. Propune lui Kossuth înarmarea unei legiuni românești și scrie lui Ghica: „...eu să-ți spun drept și din fundul inimii ție, Ghico, ca unui bun prieten al meu, doresc să mor și de aceea să merg să mă bat. Nu mă întreba pricina acestei hotărâri căci n’o știu nici eu”. Sânt rânduri de confesiune spuse nu pentru efect, ci cu simplitatea unui gând devenit familiar sieși: nevoia de a se jertfi. Dar acestui sacrificiu de sine el vrea să-i dea un sens, să-i creeze un cadru în lupta pentru eliberarea poporului său. Fără acest sens moral, dorința de moarte ar echivala cu o păgână și lașă sinucidere. Toată străduința lui din această vreme este de a creea, prin mijloace diplomatice, un cadru eroic sacrificiului său. Deaceia el reia, trăind-o acum subiectiv, o idee care stă la baza studiului său asupra *Puterii armate*: „Dumnezeul meu politic de mai multă vreme este *puterea*, este *Iehova*, *Dumnezeul armatelor*. Este de trebuință a populariza între Români aceste idei și a întoarce toată țința lor națională către armă numai, căci numai cu dânsa se vor mântui și vor fi mari și puternici... Știu că și tu ai ideile mele, și neștiind ce se va întâmpla cu mine aici, aș dori să nu le păstrezi pentru tine, ci să cauți a le populariza”. Țara lui n’avea armată națională să lupte pentru dezrobire, să-și îndeplinească misiunea providențială, iar el, ofițerul învățat, căruia îi strălucia în minte gloria războinică a strămoșilor, n’avusese, astfel, prilejul să se sacrifice pentru mântuirea fraților lui. Căci această idee a sacrificiului trece, ca un leit-motiv al acțiunii lui, prin toate scrisorile: „Ți-am spus și altădată că voiu să mor sau să fac vreo faptă mare”.

Psihologia lui Nicolae Bălcescu se organizează în jurul acestei idei, sub imperiul ei. Dacă lucrul acesta n’ar fi o emanație continuă și spontană a celei mai intime substanțe morale cu care venise pe lume, ai fi ispitit să-l atribui unei aspre discipline de anahoret, unei trude nemiloase de eliminare, de selecție și coordonare a feluritelor componente sufletești pentru obținerea acestei unități dominante. Viața lui e o continuă rupere de lume printr’o serie de renunțări simplificatoare. Totul se organizează în el pentru a pregăti sacrificiul de sine în cadrul și pentru interesele de viață ale poporului său. Am văzut că, în culmea triumfului, el renunță cu simplitate la locul întâiu al onorurilor și al orgoliului pentru a-și alege partea cea mai grea — a luminării fraților

săi ignoranți pe cari vrea să-i aducă la conștiința propriei lor fericiri. Bucuria lor e bucuria lui. Bălcescu nu cunoaște bucuria egoistă. Fericirea lui cea mai înaltă a fost în ziua când a putut să exclame într-o scrisoare adresată tot lui Ion Ghica : „Revoluția dela 11 (Iunie) a fost cea mai frumoasă ce s'a întâmplat vreodată la un popor!” Știi taina acestei frumuseți fără asemănare? Revoluția din Muntenia se petrecuse fără pic de sânge vărsat. Și scrisoarea de extaz, după numără totuși greșelile săvârșite și primejdiile care amenință, să închee astfel : „Nu trebuie a pierde însă nădejdea. Dumnezeu veghează asupra României”. Și iată alt strigăt de bucurie smuls în clipa unei iluzii trecătoare : „Ghica, iubite Ghica, îngenunche și mulțumește lui Dumnezeu, patria noastră se va mântui. Viu dela Kossuth. Ceeace d'abia îndrăzniam a visă se va împlini (legiunea). N'am fost niciodată așa fericit ca în acest minut”.

El trăiește intens, dar nu pentru sine, ci pentru alții. Totul se raportează la scopul unic ce depășește orice egoism. Pentru aceasta el iartă celor ce i-au greșit personal (cazul Goleșcului) și muștră amar pe prietenul Ghica într'un caz similar : „Credeam că ești și tu ca mine : indiferent la chestii personale când socotești că e o chestie a țării la mijloc”. Se poate o mai frumoasă dovadă de abnegație și de absorbire totală într'un ideal impersonal? Orice renunțare înseamnă o nouă simplificare, o nouă economisire morală de puteri ce trebuiesc toate concentrate în aceeași direcție. La Paris, în momente extrem de grele : „Am avut un minut ideea de a negocia o căsătorie în Moldova, ca luând o zestre bunicică să pot avea ce sacrifica pentru cauză. Dar n'am avut curagiu a da urmare la o asemenea idee și a arunca pe o carte necunoscută liniștea și fericirea intimă a vieții mele. Une espèce de pudeur de coeur m'empêche de faire ce sacrifice”. Liniștea și fericirea intimă a vieții lui? Dar exact în vremea aceea nefericitul exilat n'avea nici îmbucătura zilnică : „Eu trăiesc ca vai de om ; de-aș fi putut încă să mai rămâiu vreo câteva luni (la Paris) până să sfârșesc lucrarea istorică ce am început. Mă gândesc să mă duc să mă fac dascăl în vreun orașel din țara turcească”. Refugiul familiar al căsătoriei oferă oricărui om obișnuit „liniștea și fericirea intimă a vieții”. Bălcescu socotește dimpotrivă, într'un moment culminant de ticăloasă mizerie materială. Ceeace pentru alții ar însemna salvarea pentru el ar însemna o degradare morală, un păcat față de marea idee care îl domină și îl fascinează. Căci fericirea lui intimă se confundă, dincolo de mizeriile vieții și de măruntele ei bucurii, cu lumina superioară a ideii acesteia. Am greși dacă am atribui această atitudine drastică unei aridități sufletești ce l-ar face insensibil la bucuriile obișnuite. Bălcescu are o inimă pură și vibrantă, de o duioasă și afectuoasă familiaritate. Il bate mereu grija fraților lui pribegind ca și el prin Europa, și mereu se gândește „la biata mumă-mea atât de necăjită”. Dar el înțelege evanghelic ideea chemării și a misiunii. Cine s'a îmbrăcat în cămașa morții, cine s'a hotărât să moară sau să facă o faptă mare trebuie să se rupă total de lume tocmai pentru a putea să i se dăruiască întreg prin supremul sacrificiu. Renunțările lui simplificatoare se convertesc într-o concentrare a tuturor puterilor sufletești în zenitul idealului moral. De la această înălțime neprihănită viața îi apare, jos, mărunță și nevrednică de luat în seamă. Într-o astfel de ridicare suverană scrie el lui Vasile Alecsandri unele dintre cele mai frumoase pagini intime ce desvăluiesc totdeodată concepția morală a omului acestuia clădit din lamură îngerească. E în 1847. Murise Elena Negri, iubita lui Alecsandri și nobila prietenă a lui Bălcescu. Rândurile vor să aducă mângâiere îndureratului poet : „Nenorociți sânt cei ce concentrează toată puterea lor de a iubi într-o dragoste intimă asupra unui obiect rar de găsit, iute trecător și pieritoriu când îl găsim. Pentru ce să nu întorcem dragostea noastră toată asupra unui obiect mare și nepieritoriu? Și ce e mai mare pentru om decât țara sa? Să nu ne mai trudim dar, iubite Basile, a alerga după fericirea intimă, — o nălucire ce tu nu vei mai putea găsi, ce eu n'am găsit niciodată și pe care e multă vreme decând n'o mai caut. Să întorcem ceeace ne-a mai rămas din dragostea noastră, s'o întorcem către țara noastră. *România* va fi iubita noastră. Într'însa și printr'însa să reînnoim și să întărim prietenia noastră”.

Marea tristețe care învăluie biografia lui Nicolae Bălcescu e tristețea neizbânzii. Niciun plan

n'a ieșit la capăt ; nicio acțiune n'a triumfat. Sau, dacă a triumfat un moment, a doua zi totul era praf și pulbere. Ca și viața, opera lui de căpetenie a rămas neisprăvită, cu introducerea schițată și fără capitolul de încheiere, — marmură fără brațe. Antinomia romantică dintre fatalitate și libertate nu-și găsește o mai crudă ilustrare ca în dezacordul dintre voința acestui om și împrejurările din afară. A vrut să răstoarne un prezent silnic și să creeze tipare noi și largi de viață națională și socială pentru neamul lui : — toate puterile întunericului i-au stat împotriva. Fatalitatea era în împrejurările din afară de care se isbiau, sfărâmate, toate luptele lui, dar fatalitatea era și înlăuntrul lui, în mizeria fizică ce-i mistuia trupul. Ai zice că toată această goană frenetică după o faptă mare nu e decât fuga de sine însuș, încercarea de a evada din corpul incendiat de moarte și de a-și salva sufletul aruncându-l într-o faptă nemuritoare. Intr'un act de eroism, sau într'o operă literară. O dramă adâncă, intimă, înăbușită, s'a petrecut în acest om și toată frumusețea morală a vieții lui stă în desnodământul pe care a știut să i-l dea.

Copil al veacului lui, Bălcescu respira suflul mesianismului contemporan. Firește, convingerea aceasta nu apare niciodată la dânsul cu exagerările monstruoase, cu obrăznicia față de Dumnezeu, a iluminiștilor slavi. El nu se va simți niciodată, ca Towianski, sau ca oricare iluzionist divin din Sfânta Rusie, Mesia în carne și oase. Rasa noastră e dotată cu atâta bun simț, cu un simț al proporțiilor atât de echilibrat încât, niciodată, cred, nu se va ridica din sânul ei individ care, în numele inspirației supranaturale, să pretindă a detrona pe Isus Christos pentru a-și instala el nebunia mistică în Scaunul Judecății. Bălcescu este exemplar de elită al acestei rase și totdeauna exemplar autentic al moralei evanghelice. Mesianismul lui e acela al unei minți sănătoase și perfect echilibrate. Dacă atribuie țării lui o „misiune evanghelică” în istoria omenirii, o discreție feciorelnică și un bun simț fără greș îl vor obliga să nu vorbească despre misiunea lui individuală decât sub forma datoriei morale de a se jertfi pentru binele tuturor. „Și apoi, zice el, trebuie cineva să-și facă datoria fără să se gândească la ce s'o întâmplă”. Dar conștiința acestei datorii mesianice e clară și puternică. Printre hârtiile lui s'a găsit un imn închinat libertății — „înzeită libertate” — al cărei triumf va trebui să vină într'o zi : „...atunci nu va mai fi niciun om rob, nici nație roabă, nici om stăpân pe altul, nici popor stăpân pe altul, ci domnirea Dreptății și Frăției ! Aceste cuvinte, ce odată am dat de deviză nației mele, vor domni lumea ; atunci așteptarea, visarea vieții mele se va împlini ; atunci toți Românii vor fi una, liberi și frați !”.

Deviză mântuitoare unei nații nu putea să-i dea decât cineva care simțea într'însul imperativul mesianic al unei mari misiuni. Trei s'erturi de veac dela moartea lui, misiunea aceasta ne apare cu atât mai sfântă cu cât mai adevărată s'a dovedit. Dar fericirea lui, Bălcescu ar fi vrut s'o adevărească printr'un act eroic în care să se consume întreg consfințind această misiune. Fatalitatea i-a interzis asemenea fericire. Aceasta e drama lui sufletească. În Ungaria, revoluția căzuse sub forța reacționară a Rusiei și Austriei. Proiectul legiunii ce ar fi eliberat România se prăbușise, în pulbere. Durerea lui Bălcescu e atât de acută încât el simte disprețul propriei lui existențe. De data aceasta îi scrie doamnei Ghica : „Inchipuie-ți cât am fost de nenorocos în Ungaria. Am alergat o lună prin atâtea primejdii și ostenele să dau de (generalul) Bem și de bătălii, dar fatalitatea mi-a refuzat norocul la care ambiționam atâtea : acela de a muri pe un câmp de bătăie. Am avut apoi umilința să întrebuițez toate mijloacele pentru a-mi salva capul. Zic umilință pentru că omul se simte mic când trăiește exclusiv stăpânit de instinctul conservării și nu-și simte măreția decât când își expune viața”.

Ciudată vorbă din partea unui om a cărui viață a fost clipă cu clipă expusă pe buza prăpăstiei ! Dar fiindcă aceasta devenise oarecum condiția zilnică a existenței lui, el nu-i mai simțea măreția. El nu-și aparținea sieși. El aparținea acelei iubite cu care se cununase mistic, renunțând la tot ce nu este ea, — el aparținea Patriei. „Biata mumă-mea, — zice el, — singura dragoste și adorație a mea, e așa de nenorocită. Totdeauna am sacrificat-o datoriei mele către țară”. Lepădat

astfel de-ai lui și de sine, abandonat cu totul misiunii lui, mare s'ar fi simțit numai în clipa când ar fi putut să i se dăruie printr'un sacrificiu integral. „Să n'ai norocirea nici să mori cu cinste!! Nu cunosc nimic mai crud. Je suis né sous une mauvaise étoile”. Ce gemăt de erou interzis e comprimat în aceste cuvinte! Distingem, firește, în acest gemăt și un timbru romantic. Fatalitatea stă, implacabilă, deacurmezișul voinței gigantice, dar omenești. Psihologia lui Bălcescu, organizată pentru marea jertfă, pare în acest moment sfărâmată în țăndări. Nu odată vorbește de inima lui „zdrobită de durere”, de „desnădejdea exilului”, de „trista viață de proscris”. Sântem, pentru o pasiune eroică, la limita extremă. Conflictul dramatic e într'un punct culminant. Nu există decât un desnodământ estetic: sinuciderea eroului. Dar — e Nicolae Bălcescu un erou estetic? E goana lui frenetică după fapta cea mare o exhibiție pentru simpla gratuitate a gestului sublim? Răspundem la această întrebare cu o constatare: în toate momentele, bune sau rele, ale vieții lui atât de variate în afară, intervine fără greș, categoric, acelaș imperativ moral: trebuie să-ți faci datoria fără să te gândești la ce s'o întâmplă! Acest imperativ îi centralizează din nou psihologia, oricât de zdrobită ar fi. El dă unitate continuă și lăuntrică acestei vieți atât de zbuciumate și atât de variate în peripecțiile ei dealungul și dealatul Europei. Bălcescu e substanțial creștin și aceasta îl ajută să găsească dramei sale interioare cu totul alt desnodământ decât cel estetic. Geniul său mesianic nu-l părăsește niciodată. El îl inspiră să descopere mereu alte mijloace în vederea veșnic aceluiaș scop.

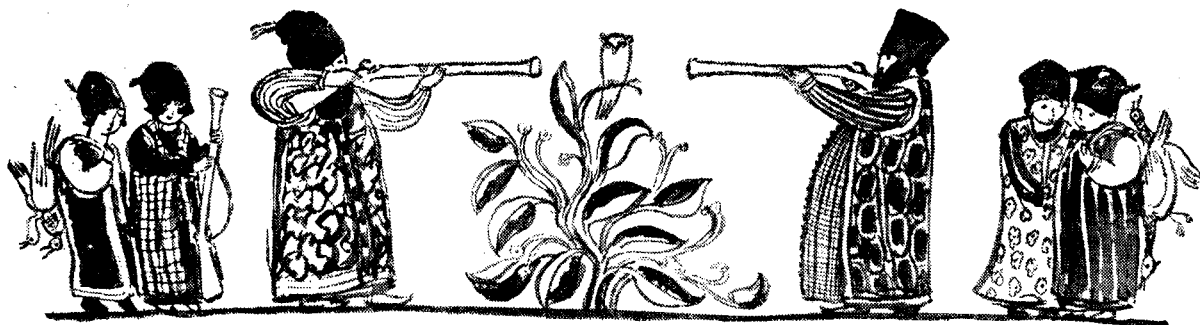
Cu rănilile eșecului din Ungaria în inimă, el apare la Paris, îmbărbătând prin manifeste, prin cuvântări și proiecte de reorganizare pe frații exilați. Va merge la Londra, negociind iarăși, ca de atâtea ori, diplomatic. Nu va izbuti nimic. Așa e scris în cartea sortii lui: Je suis né sous une mauvaise étoile! Intr'acestea toate, boala îi degradează fără milă trupul: „Eu, iubite Ghica, sufer mult de piept și poate oiu da ortul popei. Doctorii mă asigură că am numai plămânul stâng atacat și că, cu îngrijiri multe, mă pot doftori. Am intrat într'o cură. Domnul știe ce rezultat o ieși”. Emigrații din Paris, ticăloșiți de mizerie, mâncați de intrigă, îl desgustă. În Europa, șansele revoluției au asfințit: „Fiii fărădelegii triumfează în toate părțile și întemeiază spurcata lor tiranie”. Toxinul officei și al decepțiilor îl mistuie. Se simte aruncat din clocotul vieții, biată zdreanță omească, pe tărâmul morții. E umbra omului ce mai spânzură încă de ideea cea mare. Cu câțiva ani în urmă, în zilele triumfului, el își strigase la București nemărginita încredere în viitor: „Dumnezeu veghiază asupra României!”. Cu ochiu de vizionar el descoperise dealungul istoriei, coloană vertebrală, puterea dumnezeiască lucrând asupra lumii. Providența veghiază. Sub asistența ei spirituală principiul binelui progresează. Ce înseamnă un om, ce înseamnă o epocă pe linia infinită a vieții? Amurgul acesta sângerat de tragice înfrângeri, laolaltă cu omul care s'a visat un erou și nu e decât un biet muribund, e o clipă neagră și-atâta tot, în marea lumină a vieții. Dacă n'ai isbutit să pui pecetia sacrificiului tău pe un val din lumina istoriei, cel mai înțelept lucru este ca agonia ta să fie un act de credință în viață, un testament lăsat celor ce vor veni și, unelte ale Providenței, vor avea ei norocul marelui sacrificiu pentru triumful binelui. Bălcescu muribund găsește încă într'însul energia miraculoasă de-a făuri acest testament. „Insumi eu, cu o inimă sfâșiată de durere, mă lupt cu o boală crudă și neîmblânzită, caut a câștiga timp asupra-i și a o întrece în iuțeală ca să pot lăsa fraților mei aceste pagine din viața părinților noștri și cad sleit de puteri, mistuit prin silințele ce fac”. Testamentul acesta e Istoria lui Mihaiu Viteazul. Eroul interzis de soartă, care a fost Bălcescu și-a clădit, sub pîntenul morții, acest refugiu, această reîncarnare istorică pentru a putea trăi în urmași, pentru a-și putea astfel amesteca bucuria în bucuria colectivă a triumfului lor de care el era sigur.

Ce forță tainică lucra în acest om doborât de fatalitate că, în clipa din urmă, se ia la întrecere cu moartea, câștigă timp asupra-i și, murind chiar, isbutește să calce în picioare însăși această fatalitate? Căci în măsura în care ne dăm seama cât este din sufletul lui în România contemporană

putem bănuî în eternitate chiotul biruinței lui asupra fatalității. Cheia înțeleșului e în cuvintele pe care acest creștin autentic al rasei noastre, le trimitea lui Alecsandri la moartea Elenei Negri :

„Eu crez că pe o ființă de rând este iertat a o regreta ca oamenii de rând, iar pe Elena Negri trebuie s'o regretăm hrănindu-ne din spiritul ce o însufla, făcând fapte mărețe și lăudate, după inima sa. Și apoi, când vom vedea-o odată, — căci eu nu mă îndoiesc că o voi vedea într'o lume mai fericită, — nu trebuie oare să-i putem mărturisi că am fost vrednici de dragostea ei și după ce ne-a lăsat singuri? Tu vei zâmbi poate de milă la credința mea de a o mai vedea. Dar tu știi poate că eu crez tare în nemurirea sufletelor și în păstrarea personalității omenești și după moarte, fără de care nemurirea nu se poate înțelege și mi se pare absurdă”.

F R A G M E N T

DE

ION MARIN SADOVEANU

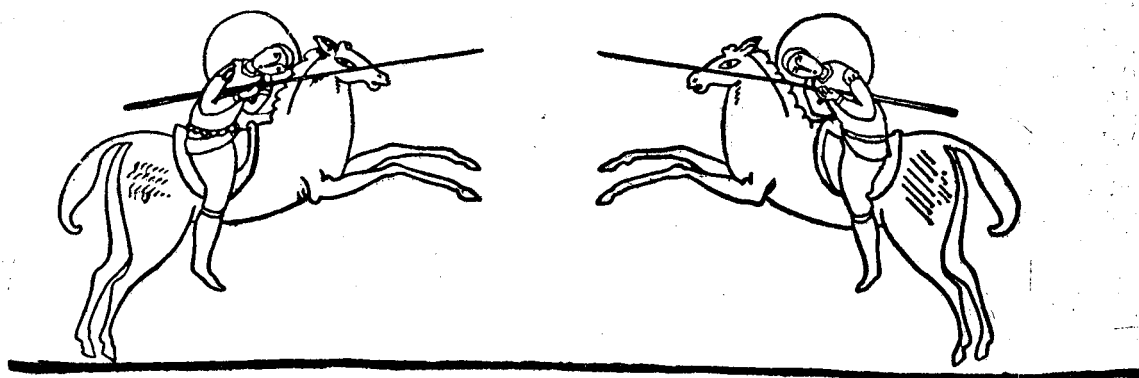
Inchis-am pe mine-ale zilelor grinzi
Și lăsata-am să'mi cază mistria,
Făcutu-mi-am toată ucenicia
Cu trecerea ei prin oglinzi!...
Coliba-mi mărunță, cu lutul ei viu,
Sfioasă, doar știe să crească
Spre tine, ce'n slavă ești semn argintiu
Și ochiu de apă cerească —
Spre Tine, Chemare din largul pustiu!

Desprinsu-mi-am pumnii de treapta tăioasă
Și 'n haos, până la fund
Căzut-am, trecut dintr'o sabie 'n coasă,
Prin lumea înaltă, cu mintea mea joasă,
Prin așchii, prin șes, prin rotund...
Netrebnica tolă, bătută de ani,
A trupului fără lumini
Murea, agățată de ai cerului spini...
Doar Sufletul încă trăia prin ghiețari
Purtându-mă, Vultur cu aripi prea mari
Și ghiare înfipte de sân.

Cu gândul din urmă, înalt foișor,
Pe apa de moarte pluteam.
O dără de stele 'nflorea, ca un ram,
Din marele pom, orbitor.
Iar zările stinse ce 'n jur se deschid
Strângeau țeste albe, cât munți...
Erau zile moarte, plesnitele frunți
De negru și veșnicul zid!

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

M E T O D A L U I C O U É

S'A vorbit mult în ultima vreme de metoda francezului Emile Coué, care, după propriile mărturisiri și după acelea ale unui cerc de discipoli și devotați, pare a fi găsit mijlocul de a înlătura pe calea sugestiei, multe turburări morale și unele afecțiuni organice. Coué trăiește și lucrează la Nancy, în orașul din care acum câteva decenii pornise faima psihiatrului Bernheim, în a cărui clinică celebră a găsit Sigmund Freud câteva din elementele de capetenie ale doctrinei sale de mai târziu. Influența lui Bernheim este vizibilă și în sfera de idei a coueismului, numai că această din urmă învățătură părăsește căile cercetării savante, pentru a deveni o doctrină practică și populară. Cărțile pe care le tipărește editorul J. Oliven din Paris, menite să răspândească roadele binefăcătoare ale metodei lui Coué sunt mai toate lucrări de propagandă scrise într'un spirit filantropic, caracteristic pentru această doctrină medicală, care este în același timp și o morală. Pentru că semnificativ este mai departe faptul că problemele și complicațiile morale sunt luate în stăpânire aici de către niște oameni formați la disciplina medicinei, ca și cum — după cum se spunea adeseori în antichitate — filosofi n'ar fi decât niște „doctori ai sufletului”. Un empirism moral, o anumită tehnică a fericirii este trăsătura de capetenie a tuturor scrierilor pe care le avem în față.

În această literatură care începe să devie numeroasă, contribuția lui Coué este cea mai mică. Broșura „La maîtrise de soi même et l'autosuggestion consciente”, conține pe lângă observații clinice, mărturii pornite din cercul larg al adeptilor și cuvinte culese din gura maestrului, abia vreo 40 de pagini de expunere proprie. Ideile înfățișate aici sunt simple și categorice.

Metoda lui Coué se întemeiază pe constatarea destul de cunoscută în psihologie că orice reprezentare conține în sine tendința de a se realiza într'un act și prin urmare orice dorință, primul germene al împlinirii ei. Ar fi suficient așa dar a ne reprezenta înlăturarea turburării de care suferim, pentru a obține înlăturarea ei efectivă. Se întâmplă însă că atâta vreme cât reprezentarea persistă în conștiință, alte reprezentări opuse o pot combate și anula. Este vorba deci, prin deasa ei reperiție, de a o trece în inconștientul, de unde va exercita o influență nediscutată și prin urmare suverană.

În pedagogie și morală, s'a vorbit adeseori despre „educația voinței”, ca despre unul din mijloacele desăvârșirii personale. Și „voința” înțeleasă aici, era aceea conștiință și sârguitoare, legată de sentimentul activității și răspunderii proprii. Este însă tocmai punctul de noutate în ideile lui Coué de a fi arătat că o asemenea educație rămâne mai totdeauna inoperantă. Scopul sfertărei voluntare fiind conștient, el are prilejul să se confrunte și să fie combătut de alte reprezentări conștiente. Așa observă Coué cu multă finețe. „Le mots: je voudrais bien, amèment toujours: mais je ne peux pas”. Este necesar deci de-a sustrage imagina efectului urmărit, din câmpul alternativelor, în care voința conștientă se mișcă, pentru a o trece printre puterile automate ale inconștientului. Dar tocmai aceasta înseamnă a te autosugestiona. Pe această cale, fără niciun efort și cu o extremă naturalețe, rezultatele care în zadar ar fi urmărite de încordarea cea mai eroică a voinței, sunt atinse cu ușurința cea mai mare. Se înțelege că ai adepți poate câștiga o doctrină care nu cere nicio osteneală și niciun sacrificiu și care se înfățișează pe sine ca un adevărat dar prețios, făcut umanității suferinde.

Coué nu ne spune însă ce trebuie să întreprindem împotriva acelor reprezentări rău-făcătoare fixate mai dinainte în inconștient. Lupta pe care am socotit că o putem evita, încredințând scopurile ei, puterilor automatismului psihic, o vedem reapărând acum când sugerezi ei, pe care căutăm a o introduce, îi apare în cale o sugestie anterioară. S'ar părea că metoda lui Coué poate reuși oricâteori ea încearcă să îmbogățească inconștientul cu o inițiativă nouă, față de care nu există nicio altă tendință paralelă și opusă. Valoarea ei devine însă problematică atunci când este vorba de a modifica structura inconștientului, de a desgrădina anumite instincte ereditare sau predispoziții dobândite. Este aici o greutate foarte serioasă pe care nu mi se pare că metoda autosugestiei conștiente o poate înlătura. Este adevărat că Coué face încercarea de a o ocoli măcar în parte, atunci când observă cu mult bun simț că ereditatea este ea însăși de multe ori o simplă reprezentare, capabilă să împiedice ca atare realizarea scopurilor pe care i le socotim potrivnice: „L'hérédité existe toujours par d'idée qu'on se fait qu'elle est d'une réalisation fatale”. Greutatea persistă însă din partea acelei credințe, care, rămânând nereprezentată, lucrează cu atât mai multă energie în adâncimile complexiunii noastre.

Pentru tendințele fixate mai dinainte în inconștient, calea rațiunii mi se pare cea mai eficientă. Aducându-le în lumina deplină a conștiinței, silindu-le să se înfățișeze acestei instanțe critice, introducem în agregatele foarte solide ale tendințelor moștenite sau achiziționate, elementul de instabilitate comun tuturor stărilor psihice conștiente. A discuta înseamnă în adevăr a slăbi. A discuta înseamnă a trece lucruri sigure în

rândul celor problematice. Poate că principiul discuției în morală și pedagogie, folosește mai puțin îmbogățirii sufletului cu achiziții noi și mai mult ruinei deprinderilor fixate în organizația noastră. Apărătorii ordinii stabilite au presimțit totdeauna într-o discuție purtată cu prea multă libertate, un mijloc de lichidare a trecutului. La rândul lor, chiar revoluționarii liberalismului au folosit nu numai argumente, dar și afirmații categorice, formule sugestive. Educatorul, ca reformator al persoanei omenești, nu trebuie să se lipsească de niciunul din aceste mijloace. Scopul său trebuie să fie modificarea structurii sufletului ascunse, prin înlocuirea anumitor tendințe sufletești cu altele. Opera educației se va întregi astfel dintr-o colaborare a inconștientului și a conștiinței, a sugestiei și a examenului critic, a autorității și a discuției.

Dar în afară de desbaterea pe care o provoacă, interesantă este metoda lui Coué și pentru motivul că ea ne oferă un remarcabil document de psihologie culturală. Sugestia ca mijloc de vindecare fizică, este o idee care ne transportă dintr-o dată în lumea romantică. Ea înfățișează în adevăr un motiv rechemat la viață, din cercul acelor ciudați și pătrunzători medici romantici, despre cari un frumos capitol a scris Richarda Huch în cartea sa „Ausbreitung und Verfall der Romantik”. Ne sunt evocate acolo figurile tuturor acelor practicieni magnetisatori, cari aplicau și dezvoltau ideile celebrului medic elvețian Franz Anton Mesmer, al cărui principiu rezumat în același loc: „a întrebuiința conștient forța inconștientă a sufletului asupra corpului”, este chiar prefigurarea formulei couéiste. Cu E. Coué reacția antipositivistă și neoromantică se îmbogățește în adevăr cu o nouă manifestare.

TUDOR VIANU

MINCU ÎN RISIPĂ

ÎNTE artelile „folositoare” și artelile „nefolositoare”, între arhitectură, de pildă deoparte, și poezie și pictură de alta, poate că sunt multe deosebiri. Niciuna nu izbește mai mult decât gradul de batjocorire potențat, îngăduită deopotrivă de artiști și de opinia publică, într'un domeniu, și neîngăduită, nici ca presupunere, care s'ar îneca în ridicul dincolo.

Inchipuți-vă o poezie de Eminescu, o formă închisă în sine ca sonetul; să zicem, pentru o mai zgomotoasă exemplificare. „S'a stins viața falnicei Veneții” pe care un coleg de Parnas ar avea fantezia s'o schimbe sau s'o adauge cu câteva versuri. Ideea numai rostită, și e barocă.

Să ne oprim însă la pictură, care, altminteri decât poezia multiplicată tipografic, lucrează cu exemplare unice. Iată „Florăreasa” Luchian. Gândiți-vă că proprietarul ei ar da-o în seama unui pictor de azi, care să-i umple fondul de aur obosit și să-i pue în brațe un copil, ca o trecere dela Monna Lisa, frumusețe steapă și pământeană, ce e, la o Maica Domnului îndurerată. Ce s'ar întâmpla proprietarului, artistului îndreptător și operei însăși, dacă ei ar mai avea și inconștienta s'o expue, pentru luare de cunoștință și judecată?

În arhitectură lucrul e de toate zilele. Ar mira, nu procedura, obișnuită, ci amestecul și protestul din afară. Cine vrea să se convingă încă o dată, să-și dea osteneala și să facă cei câțiva pași cari îl despart de șoseaua sub iarnă a lui Kiselev, cu aleele și pomii suflați cu argint. Iar acolo până la colțul bufetului, desenat și lucrat de Mincu. Despre partea a doua a constatării noastre, se poate convinge mai ușor fiecare când se va prinde întrebându-se de rostul și mai ales de ineficacitatea acestor rânduri.

Bucureștenii trebuie să aibă în minte acea casă de țară, cu liniile simple, cu multul lemn, cu ornamentele de faianță colorată, cu scările în părți, cu foișorul aerisit, cu gârliciul tainic zăbrelit, arătarea ei prietenoasă în verdeață. Vor trebui să închidă de-acum ochii, ca s'o mai revadă, ca orice colț de trecut, risipit.

Se întâmplă ca dintre toți arhitecții noștri, Mincu să fie acela care a găsit mai multă recunoaștere. Arta lui a făcut dără. El e în mare parte părintele stilului, românesc în arhitectură. Elevi sau numai colegi de breaslă îl cinstesc deopotrivă. Se mai nimereste apoi ca numărul clădirilor ridicate de el, să nu fie prea mare. Un „Mincu” ar trebui de aceea pus în rândul lu-

crărilor de artă de domeniu public și ocrotit ca atare. Se face însă altfel.

Să mai amintesc de mirarea unui înalt funcționar, care a cumpărat pentru administrația condusă de el cea mai frumoasă casă de Mincu, din București și a făcut-o depozit de acid sulfuric și de tot felul de materiale, i-a clădit locul din spate cu un spital de câteva caturi aproape lipit de scara odăii florilor, distrugându-i toată perspectiva—atunci când i-am spus ce comoară arhitectonică avusese în mână? În orice alt oraș o asemenea casă ar fi fost luată de comună și făcută un muzeu. Aici, un arhitect oarecare vrednic să fie trecut într-o carte neagră, a copleșit-o sub o zidărie barbară, fără să vadă sau să facă pe cei în drept să vadă, că aveau înaintea un monument de artă intangibil, gândit până în cele mai mici amănunte, dela zidul din stradă cu deschizături și streșină până la așezarea în mijlocul curții cu două aripi de intrare pline de flori. În fața unor asemenea primejdii ar trebui să se ivească solidaritatea de corp a arhitecților, cari să nu primească desființarea, în așa fel, a unuia dintre cei mai buni ai lor, cap de tradiție și fală de țară, cum e Mincu. Arhitectul calculează însă liniștit, de fiecare comandă ce cotă din deviz i se cuvine, și se înhamă, la fel cu salaorul mercenar, la orice sarcină bănoasă. Considerații mai sufletești și mai înalte, între care cutez să înșir pe cea amintită, nu se pare că-l mișcă. Dovada cea mai nouă e bufetul dela Șosea.

Uitați-vă la batjocura pe care o suferă sub ochii noștri. Marile înorii au fost întrerupte de vremea rea dar sunt destul de înaintate ca să lase să se străvadă intențiile ultime. La laturea

stângă micul han de altădată a primit o verandă fără noimă, care-i frânge în acelaș timp și proporțiile și stilul. În față un fel de portic pseudoclasic îl acopere cu stâlpii lui, țipători și speriați în mediul arhaic, de nuanță mai de grabă turco-maură. Cine a fost arhitectul fără răspundere care a îndrăsnit această prelucrare odată impie și de două ori disqualificabilă? Care instituție proprietară, municipiu sau Casă a Grădinilor, cu obraz să patroneze o asemenea nelegiuire? Ne-am prinde că din nou, ca în cazul de-adieneauri, nu se știe, nici de specialist nici de beneficiari, de a cui creație e vorba.

Toată dragostea noastră de un București sărac în monumente și de o tagmă de artiști atât de prețioși pentru că mângăie ochiul popular cu cele mai sociale din operele de artă, strigă împotriva. Iată o dată când aș primi propunerea sălbatică a unei echipe de noapte care să sfărâme toate grozăviile învioritorilor de azi și să ne lase pe „Mincu” în curățenia lui vechiu românească, sfîșită aproape de cei treizeci de ani de amintiri. Dacă această echipă s'ar alcătui din „Amici ai Bucureștilor” ar fi cu atât mai bine, de vreme ce intervenția lor, care nu se poate să nu se fi produs numai decât, n'a fost ascultată. Poate că, urmare a însuflețirii de-o clipă, ar lua târnăcopul și membrii din Asociație, membrii în acelaș timp și ai „Casei Grădinilor”, în care însușire au îngăduit sau chiar au poruncit neleguirea. Opinia publică ar ierta mai ușor, după acest auto-da-fe și autoflagelare de miez de noapte.

Biete Mincu, ce zădarnică e toată această izbucnire!

EMANOIL BUCUȚA

EUGEN LOVINESCU *)

M'AM întrebat dacă aveam căderea să judec o operă, în care au fost rânduie cu nepăsare de cercetător atâtea ambiții și atâtea modestii, în care căldura și hărnicia au fost măsurate cu același măsură a artei, în care în sfârșit mulți puteau fi înduioșați și legați de-o prețuire întăritoare sau numai prematură și mulți puteau simți acul unei desconsiderări sau numai a unei întârzieri. M'am întrebat dacă, lăudând sau muștrând nu voi fi ca aceia care, învinși de recunoștință, jignesc cu un răget necugetat, sau întunecați de nemulțumire, ajută printr-o copită dosnică. M'am cercetat și m'am aflat senin. Puteam să prețuesc fără să mă pierd cu firea și să discut fără să mă întunec. Mi-am făcut violență. Trebuia să fiu aspru pentru a fi drept. Trebuia să înving simpatia ca să văd adevărul. Am mers mai departe: am căutat — fără izbândă — să-mi stărnesc resentimente fictive, m'am supus unor jigniri imaginare, pentru a-mi îndărji spiritul și pentru a-l libera. Dacă greșesc, greșesc din neiscușință, iar nu din pornire; dacă laud, o fac din slăbiciune. Aduc acest omagiu de libertate a osârlității — care e și un criteriu critic — pentru

ca d. Lovinescu să nu găsească vreun motiv de orgoliu în mulțimea pietrelor aruncate.

* * *

Între diferitele manifestări omenesti — zice d. Lovinescu — sincronismul stabilește la un moment dat o interdependență, ce le dă un stil și un ritm. Pentru a ne exprima mai după regulile logice, noi am zice că diferitele manifestări omenesti sunt sincronice sau că între ele există o interdependență sau că toate sunt dominate de un ritm. Sub această formă ce enunță o corespondență universală între fenomene o infiltrare și o compătrundere a lor și care se poate simplifica cu constatarea puținței de a te ridica la un concept general al civilizației în virtutea unei singure note comune, legea d-lui Lovinescu găsește, în noi și în umanitatea întreagă, cea mai deplină a-deziune.

Aplicând această lege în domeniul esteticului, descoperim că fiecare scriitor se integrează cu o notă comună unui curent, că fiecare curent duce către relații universale multiple, descoperim într'un cuvânt că există un semănătorism, un simbolism, un modernism, că scriitorii *Gândirii* cunosc pe Francis Jammes și pe Rilke și îi imită, descoperim lucruri așa de firești și de cuminți

*) La al III-a volum din *Ist. lit. rom. contemp* (Evoluția poeziei lirice).

meat alături de cei care se ocupă de secole literare și de școli de influențe și de curente de istoria culturii și de literatura comparată, fac d-lui Lovinescu cea mai deplină adevătare.

Dacă am privi fenomenele omenesti numai sub raportul uniformității, am scoate numai serii de generalități istorice, fără să scriu o istorie a valorilor. Un alt aspect al umanității superioare este deci diferențierea, care aduce un corectiv local și individual procesului de universalizare, început de sincronism. Cine este convins că generalul presupune particularul, iar particularul generalul, că orice noțiune se definește prin genul proxim și diferența specifică, va conveni că sincronismul nu este echivalent cu identic, că noțiunile sincronism și diferențiere se presupun una pe alta, că nu poți să te deosebești de ceva fără să ai ceva comun cu acel ceva și că nu poți să te apropii de ceva fără să fii altceva, urmându-ne și de astădată va da d-lui Lovinescu cea mai deplină adevătare.

(Aș vrea să înving simpatia ca să văd adevărul. Dacă greșesc, greșesc din neiscusință, iar nu din porire; dacă laud, o fac din slăbiciune).

Cu aceste două principii putem pași la stabilirea valorilor spirituale, desfășurându-le în serii antitetice, într'un cuvânt, aplicând la gen, diferența specifică, la curent principiul diferențierii și la fenomene izolate principiul interdependenței; sau mai limpede, definind fiecare obiect în parte și urcând la concepte mai largi sau, și mai limpede arătând asemănările și deosebirile ce există între fenomenele spirituale. Cred că nimeni nu mă va dezaproba în actul de a adera și de astă dată la „teoria” d-lui Lovinescu.

Dar sincronismul presupune, sau mai bine zis înseamnă prefacere continuă, ritmică, solidară. Ceeace era valabil ieri nu mai este azi și nu va mai fi mâine. Nu există un criteriu universal, totul este în relație de timp și spațiu. Relația de spațiu se cheamă interdependență sau sincronism, cea de timp diferențiere. Când fenomenul iese din ritmul cronic începe să se repete identic cu sine. Așa ia naștere tradiționalismul, ieșit stagnant la gurile unei ape mari, organism în care au încetat schimburile, monedă fără ferește, hrubă, inerție. Datoria unui popor este să și sincronizeze viața culturală, să țină pasul vremii, să și reînnoiască instituțiile ruginite de ședere.

*A lumii temelie se mișcă, se clătește,
Vechile instituții se șterg, s'au rugnit;
Un duh ferbe în lume, și omul ce gândește
Aleargă către tine, căci vremea a sosit!*

Așa dar, sincronismul însemnând evoluție, mutație adică diferențiere continuă prin raportarea etnicului la generic și momentului la serie se opune tradiționalismului ca identitate cu sine în timp și etnicului pur ca identitate cu sine în spațiu.

Din mutația generală a valorilor, adică din relativitatea lor, rezultă absurditatea unui concept universal—valabil al frumosului. Fiecare valoare, fie estetică fie morală trebuie definită în cuprinsul momentului său, fiecare manifestare de frumos trebuie judecată conform conceptului de frumos al vremii. Studiezi un romantic, îl judeci cu estetica romantică, citești un semănătorist, îl pricepi cu idealul său. Cu alte cuvinte tot

ce ai e actual nu se prețuiește ci se scușă cu criterii defuncte. Artă veche înseamnă principial non-artă, după cum frumos vrasăzică în cea mai mare măsură noutate. Dar singura diferențiere nu constituie prin sine o valoare. Opera de artă capătă un preț prin calitatea și originalitatea materialului poetic. A face altfel nu înseamnă a face numai decît frumos. A face frumos include însă noțiunea de a face altfel. Misiunea criticului este deci de a măsura cu estetica muritoare a vremii dacă noutatea satisface numai curiozitatea sau și gustul, dacă e o valoare istorică sau una estetică. Criticul însă — zice concluzia logică — nu este estet decînd cînd judecă în actualitate și face numai istorie cînd se ocupă de trecut. Frumosul e în veșnic progres și ultima estetică anulează pe penultima. Consecvent cu această teorie d. Lovinescu scușă cu sincronismul și diferențierea semănătorismul, tradiționalismul, conceptualismul și laudă necondiționat modernismul, ca fiind ultima și deci unica formă de frumos (*Literatura de după războiu este creațiunea exclusivă a „Șburătorului”*).

Deși nu stă în intențiunea noastră de a discuta ideile d-lui Lovinescu ci numai de a face autorului un portret intelectual, ne vom putea îngădui să nu punem prea mult temei pe sincronism ca forță de „coesiune”. Se poate vorbi oare de interdependență ca de o lege în toată puterea cuvântului, a cărei manifestare va s'o cercetăm în toate aspectele vieții? Putem noi merge până acolo, încât să presupunem o „coesiune” necesară între aceste aspecte într'un domeniu în care orice generalizare este pripită? Sau nu e mai de grabă vorba nu de o lege de „coeziune” ci de un fenomen frecvent de difuziune, în virtutea căruia un curent se propagă pe întinderi mai înguste sau mai largi, de proporțiile cărora ne lămurim numai statistică? D. Lovinescu constată o literatură valoroasă tradiționalistă, dar ne îndeamnă la modernism fiindcă numai cu diferențierea începe valoarea estetică și tradiționalismul se opune tocmai acestei diferențieri. Dar ori sincronismul este o lege și atunci tradiționalismul aduce o știrbire artei, ori dimpotrivă aduce o contribuție dar atunci sincronismul neverificându-se, nu mai e o lege. Sincronismul e o lege și literatura română se dezvoltă în afară de legile firii? Este un raport necesar obiectiv și d. Lovinescu face din ea o lege civică, invitându-ne să reintrăm în legalitate, un imperativ categoric, un criteriu estetic? Este ca și cînd ai defini astfel legea gravitației: Gravitație se cheamă obligația pe care o are orice obiect de a cădea spre centrul pămîntului. Așadar sincronismul nu se mulțumește să constate *a posteriori* ci dă sugestii și direcții. Cu alte cuvinte anticipă, și anticipînd se neagă. Dar să zicem că sincronismul este o cerință de existență a vieții sociale; noi românii cu cine ne sincronizăm? Căci în univers sunt atâtea culturi deosebite între ele și totuși mature! Ni se propune în domeniul literar, literatura franceză și în speță poezia pură. Deși s'ar putea propune cu tot atît temei literatura italiană sau engleză sau rusă unde pe cîte știm nu e vorba de nicio poezie pură. În fond sincronismul arată o tendință nu de intrare în ritmul legilor sociale ci de mimetism literar și mai arată în chip indiscutabil unilateralitatea culturii promo-

torilor lui, care nu cunosc decât literatura franceză. Fără să iasă din linia de conduită artistică pe care o trage spiritul rasei și nu vreo goală formă împietrită, tradiționalismul s'a dovedit a fi după însăși recunoașterea d-lui Lovinescu, un curent cu corespondențe largi în actualitate. Dar iată: tradiționalismul este osândit că nu e sincron, dar în măsura în care se afirmă că are legături cu misticismul occidental este acuzat de ... nesinceritate. Un Argezi, un Crainic, care au un contact strâns cu biserică ortodoxă, un călugăr și un teolog, învață dela Rilke să fie mistici când, drept ar fi să se spună, că prin Rilke sau Jammes și-au pricuput poate mai bine adâncurile sufletești.

Trec peste considerația — cu care nu mă pot învoi — că ultima estetică reprezintă și unica măsură a frumosului, de unde s'ar deduce negarea întregii poetice clasice și romantice, trec fără să insist asupra faptului că nu poate exista un criteriu al *calității* materialului în afară de diferențiere fiindcă, de fapt cuvântul calitate înseamnă mai bun sau mai rău, și mai bun este sinonim cu „conform gustului actual”, ceeace ne duce iar la sincronism sau cel mult la o sensibilitate izolată și greu de controlat; și vom constata că d. Lovinescu păcătuiește de acea părtinire cu care învinovățește de nesinceritate mistică noastră când trage de partea *Sburătorului* mai mulți scriitori de câți i s'ar cuveni după propria-i logică. *Gândirea* — zice — ne-ar fi dat pe Gib, Mihaescu, de nu și-ar fi publicat prima sa nuvelă în *Sburătorul*, cașcând publicarea întâmplătoare a unei bucăți de începător poate constitui vreo legătură; ori acest fel de a judeca n'ar fi tocmai un motiv de a pune pe d-na Papadat-Bengescu și pe d. Vianu printre scriitorii *Vieții Românești*, ai *Literatorului* și a altor reviste, fiindcă cele dintâi lucrări și le-au publicat acolo și aiurea ca de altfel și mai toți ceilalți.

Iar dacă ne va răspunde că *Sburătorul* a prețuit pe acești scriitori îi putem replica și noi cu tot atât temei că de *Gândirea* se leagă activitatea matură a d-lor Cezar Petrescu, T. Vianu și G. Mihaescu¹⁾.

* * *

Sincronismul și diferențierea alcătuiesc un sistem critic sau unul istoric? Aceasta e întrebarea ce se poate pune, când constatăm contrazicerea dintre conținutul și titlul operei (*Istoria literaturii*) și aci stă și mica isteție a d-lui Lovinescu. Sincronismul este un sistem critic și istoric totdeauna, căci determinând în timp, ai și determinat esteticeste o artă care, mai poate aduce peste diferențiere ceva, dar care nu e valorificată decât de această diferențiere. D. Lovinescu a ridicat istoria literară la rangul de principiu estetic (frumos este echivalent cu actual de calitate bună) descoperind astfel o metodă cu care dacă nu hotărâști în chip absolut frumosul, îl delimitezi prin înlăturarea a ceeace nu e frumos; și nu e frumos ce e de ieri (adică tot), fiind numai acceptabil ceeace este generic și de azi. A crea cu alte materiale decât cele de azi; a

1) În realitate d. Gib, Mihaescu a fost introdus în literatură de d-l Crainic și Busuioceanu prin revista „*Lucenfarul*”. Unde a publicat aproape un volum de schițe și nuvele, într-o vreme când nici nu exista *Sburătorul*.

avea față de contemporani un material propriu: și în sfârșit a uza de un material calitativ mai bun (ceace e mai bun rămânând la simpla apreciere și sensibilitate a criticului) față criteriile unei estetici pentru care expresia este o valoare în sine și nu una de proprietate și sub crusta terminologiei căreia, recunoaștem — spre bucuria istoricilor și filologilor de pretutindeni și de totdeauna critica filologică împerechăta cu cea istorică și în special metoda filologică a d-lui Caracostea, a cărei circumscriere după zone etnice e mai logică și mai aptă să explice, spre pildă, o poezie balcanică de felul celeia a d-lui Barbu care în cartea d-lui Lovinescu rămâne un străin. Sub acest raport noi, cu d. Caracostea și cu critica sociologică a *Vieții Românești*, aducem d-lui Lovinescu cea mai deplină adevărată.

Dar unde este dumbrava sacră nebatută de alții, dacă până acum am călcat în colbul răspântiilor? Ajută-mi tu Minerva, zeță a înțelepciunii, să pricep, unde este nodul firelor, celor încalcite ale gândului autorului meu, prin deslegarea căruia urzeala se deslușește și se luminează. Dar ce vād? Vii tu Mercur, într'aripat la picioare, zeu al comerțului și al fraudei? Am înțeles!

D. Lovinescu e un critic cu receptivitate tardivă și fără simțul proporției. Și știindu-se astfel este prudent și abil. Poate lămuri foarte bine condițiile externe ale unei arte, fără ca însuși s'o guste. Simulează cu gestul intelectual sensibilitate absentă. Și totuș ar dori să fie singurul de care orice manifestare literară a țării sale să se lege indisolubil. Nu vrea să primească și-i e frică să gonească. Ar vrea să scrie despre fiecare scriitor că e mare și e mic, că place și nu place, că are și n'are valoare, pentruca astfel să fie mereu oracol, mereu autoritate. Astfel un personaj dintr-o nuvelă de Cehov, voia să facă o reclamă pentru ceaiul său din care să rezulte că are ceaiu din recolta nouă și că totuș ceaiul pe care-l vinde e în depozit de trei ani. Iată cum d. Lovinescu a descoperit metoda istorică a sincronismului și a diferențierii, la care-l ajută tu, Mercur, zeule într'aripat la picioare. Dacă te miri că d. Crainic nu e diferențiat, și prin urmare prețuit, d. Lovinescu arată că l'a socotit cu cinstă în patrimoniul literaturii naționale; dacă, sburătorist, te îndignezi că d. Crainic e socotit printre poeți, și se răspunde că i s'a remarcat lipsa de originalitate și deci de valoare; dacă mărturisești că-ți place P. Cerna și se spune că într'adevăr P. Cerna are „talent”: dacă repudiezi pe P. Cerna și se confirmă că P. Cerna n'are talent, nefiind diferențiat; dacă admiri pe d. Argezi, vei afla că poezia sa domină acești 25 de ani din urmă; dacă nu-l guști vei fi consolat că nici „critica matură” nu-l prețuiește; dacă remarci că a fost înscris în istorie un poet fără valoare, și se va observa că s'au studiat scriitorii în vederea caracterizării curentelor și nu în virtutea meritului lor; dacă vei observa că lipsește un poet caracteristic și se va răspunde cu argumentul estetic; dacă te superi că nu și s'a consacrat un studiu mai larg vei fi mângâiat cu „ediția a doua”, iar dacă ostilitatea generală va obliga pe d. Lovinescu să nu te pună la ediția a doua se va scuza spunând c'a zis „probabil”. Așa dar oricum nitors sincronismul este o ucărie ce cade mereu în picioare. Iar cri-

ticul pășește mândru de iscusința sa, o Mercur, într-aripat la picioare, zeu al vicleniei și al cărmacilor. Mi-am adus aminte de scena dintre Hamlet și Polon'us. H. Vezi norul de colo, de arc forma unei cămile? P. Pe sfânta liturghie, o asemenea cu o cămilă. H. Mi se pare că seamănă cu o nevăstuică. P. E îndoit întocmai ca o nevăstuică. H. Sau seamănă cu o balenă. P. E curat balenă.

Metoda criticului se deduce din însăși ideologia sa. În primul rând va căuta punctele comune. Înainte sau după descoperirea noii estetice d. Lovinescu a excelat în a descoase influența, imitația, plagiatul, dându-ne de foarte multe ori critici-inventar în loc de critici analitice. În cea mai mare măsură critica sa a fost mai totdeauna o rânduire pe categorii, o operație de fișe și foarte arareori s'a oprit mai îndelung la conținut în sine și la înțelegerea lui intuitivă. Când vorbește de T. Arghezi, ne comentează cu mult folos vocabularul poetului, pentru ca să ajungă pe un drum mai lung la o concluzie ce fusese enunțată și de alții dar însuș fiiorul nou al acestei poezii, nu ni-l poate traduce cu calificative convenționale ca remarcabil, minunat și admirabil, lipsit cum este, cu toată grația relativă a stilului de acea căldură, aproape frenetică, a d-lui Ibrăileanu, care, dacă se împiedică în hărtoapele stilului, comunică și sugerează. D. Lovinescu insistă cu voință asupra baudelairianismului arghezian deși a fost șters cu voință de autor și nu explică nimic numai fiindcă în poezie vede întâi eterogenul și nu o mogenul accidentul și nu substanța, cămașa și nu miezul, fiindcă începe cu critica acolo unde ar trebui să sfârșească.

Și mai la urmă, d. Lovinescu are pasiunea literară — cum zice — dar n'are pasiunea literaturii. În scrisul altuia se iubește pe sine cu posibilitățile de valorificare ale mijloacelor sale. Este indiferent și nu e obiectiv, e rece fără să fie drept. Preferă să ocupe câteva pagini cu dușmani inofensivi ca Radu Cosmin sau Ion Foti, combătuți cu arme facile, în loc să-și reverse sufletul într'un elogiu meritat.

Dacă la clasificare, adăugăm metoda eliminării din sfera poeziei a tot ce se prezintă, în hațina—aparentă uneori—a frazei logice, am enumerat toate uneltele critice ale d-lui Lovinescu, folosite atunci când e vorba să ne arate ce nu e frumos sau cum e acel frumos dar nepunctuoase să-l explice.

* * *

D. Lovinescu e un spirit minor. Dacă prin grație înțelegem lenea sufletului care nu sboară și nu se afundă, d. Lovinescu e un grațios. Poședă spirit și are totuși lipsa de spirit de a nu vroi să fie mai de spirit. Cu calambururi ce pot spiti pe oricine (ca spre pildă: „O cât regret că am avut *Scăderea*. Din când în când în câte-un vers Să-mi spun durerea” (o strofă ce rezumă întreaga această producție poetică). „Spuneți tuturor în cale C'ați crescut pe munți și vale Fără dor, și fără sfaturi” (Mai ales fără sfaturi). Mințeam ades; și nu mi era rușine. Căci lumea mă învățase a minți! (Poate că are dreptate „prietenul” și va fi învățat dela lume să mintă dar nu să facă și versuri); „preferăm cele câteva poezii mai mici ca *Diamantul*, de pildă, în care

d. Dominic isbutește de a nu mai fi d. Dominic” etc.) ne arată măsura în care uzează de un spirit pe care i-l presupunem. Prin simpatia pentru poezia femeilor, pentru „vorbele dulci”, pentru „picioarele de copii cu ciobănași” și „oite” dar fără scutece și „uduri” d. Lovinescu e un feminin ce participă cu poetul la senzațiile nașterii: „Amără fusesu suferința Pe urma um'linței grele Dar azi își nasc și eu f'ința Prin toate cântecele mele” Și lucru vrednic de remarcă, în terminologia argheziană amintește aproape numai acele imagini ce m'șorcăză, imblânzind universul (Și n'pridvor un ochi de apă cu o luntre cât *chibritul*. . . *degetul tău cel mic*, care pipăia mierlele pe clape... Potecă 'n *palma* țării ce nu e încă trasă) dovedind că se simte odhănit numai într'un univers redus la proporțiile chibritului, palmei, sau degetului celui mic. Dar mai regretabilă este lipsa simțului de mister, lipsa unei mistice, nepuțința de a se înflora la suflul divinității și al morții, oroarea de problemă filozofică, în care vede numai cazuistica și de loc sbuciumul.

„Torturat de neliniștea metafizică Săulescu — zice criticul — și-a destrămat, astfel poezia într'o serie de întrebări în jurul sensului vieții, întrebări ce pot părea oțioase unor spirite puțin meditative sau *definiții resemnate de prea multă meditație*”,... de unde deducem că d. Lovinescu este un revoltat.

* * *

Temperamentul criticului mi se lămurește prin imagini: Văd un Hercule muschiiuos și bovin, sprijinit în măciucă fioroasă, pe umărul căruia stă însă un cap mărunț; un sarcofag de marmură și înăuntru un fluturaș; un templu dorit dar printre coloane o capră care paște; un monstru rânjitor asiatic, cu pântecul lustruit și ochii aurți, dar cu trupul de porțelan cristalin; o ladă de bronz, plină cu mărgelile; un iatagan înroșit cu cerneală roșie, o păpușă mică înfășurată într'o sută de scutece de hârtie; un incendiu de panglici ventilate.

* * *

Antinou are înfățișarea unui atlet, are picioare bune, piept bun, brațe bune, e sănătos și cu mintea ageră, dar are sufletul unei femei. E femeie. Are toate slăbiciunile unei femei și niciuna din însușirile ei. E voluptuos, pudic, vanitos; dulceag, insinuant, cochet; curios, malțos, intrigant. E sensibil și timoros, se teme de întuneric și de frig. Nu iese decât noaptea și rar; evită piața publică și comentariul; îi place să fie stăpân. Stă meru lângă sobă ca o pisică, dar nu poate toarge fiind prea des mângâiat. Ne fiind chemat, și-a făcut o conduită din a nu se duce. El zice: „Nu m'am dus la Academie fiindcă era prea departe”. Dar Academi'a n'a venit la el și el își face Academie. Dă recepții, dineuri, audiențe colective sau individuale, consulturi sau numai întrevederi, ascultă pe oricine și orice, întreabă de toți și de toate știe tot și spune tot, dar la fiecare în parte: e în relație cu toți și află toate cu un ceas mai de vreme. Nu vorbește din vițel de a nu putea ascunde, ci din curiozitate și maliție. Știe o anecdotă despre fiecare și o spune de câte ori are prilejul. Depinde de relațiile ce le are cu

victimă, pentru a da anecdotei o formă scrisă sau una verbală. Fă-i o vizită, și-ți va spune numa' decât:—Știi cine a fost adineaori la mine?—Nu! — Poetul Valeriu! Îți va povesti o anecdotă despre poetul Valeriu. Măine vei afla, că a vorbit de tine, îți vei completa biografia cu date pe care nu le cunoșteai, sau vei afla cu cine ești supărat, și de ce boli ai suferit. De aceea nu deschide gura: spune-i ceva astăzi; va divulga mâine și vei afla poimăne căci Antinou e femeie. Are toate slăbiciunile unei femei și niciuna din însușirile ei. Antinou poartă numai un nume antic, așa după cum palatele clericilor din Renaștere se umpleau cu statui antice. În fond se poate asemăna mai degrabă cu un cardinal. Îi place să fie bine hrănit, bine încălzit și bine întreținut, se înfioară de vinovăție rușinoasă la zumzetul sutanelor mătasoase, și se înroșește de serafică bucurie la reverența abaților. Cași Cardinalii Renașterii, Antinou ține să aibă *clientes* și pune pe masă în băta ochilor, un breviar, îmbrăcat în piele de Cordova. În sertar ascunde însă versuri lascive de Baldessare Gerosolomitano și se zice că sub nume străine ia parte la luptele literare. Dar fiindcă Antinou nu trăcește în vremea Renașterii ci în zilele noastre și-a transformat anticamera în salon literar și predica în cărți păstrând onctuoșitatea rumenă, condipiile sanitare, vehemența blândă și ironia sfântă a eclesiasticilor. Dacă-ți vorbește, înseamnă că vrea să mai afle. Te cheamă cu râsul, te îmbie, clipește din ochi, te ispășește, te afată și te aprinde, tace ca să rupi tăcerea și vorbește ca să nu taci, simulează nepăsarea și te descoase mai departe. Antinou nu iubește oamenii ci anecdota lor, trage cu urechea și ține minte și cred că în sertare i se vor găsi la moarte memorii voluminoase în care nimeni nu va fi uitat și niciun eveniment om's. El a scris un roman în care zugrăvește prieteni și dușmani, dar desigur că păstrează tuturor surprize pentru mai târziu. Eroii romanului său ispășesc și spionează ca și el și nu trăesc decât în anecdote. Convorbirea lor este catichetică: „Știu de ce n'ai mai venit la întâlniri... De ce te uiți așa la ușă?”... Și de când nu ne-am văzut ce-ai făcut?... Știu totul, vorbește... De unde ști?... Cu cine-ai fost?... Dar unde pleci?... Dar despre erou nu ne-ai spus

nimic... De ce-l căutai din ochi pretutindeni?... Să fie oare adevărat romanul domnului cutare?... De unde știi?... Nu mai spui nimic?... Nu te prind tainele... etc. etc.

Antinou e Antinou când spune anecdote. Se ridică deasupra scaunului, se frământă, subțiază glasul sau și-l îngroașă, gesticulează, joacă, citește gros și repede, declamă sgomotos sau cochetează melifluu merge la ușă, o deschide, iese și intră, mimează în fața propriului scaun. El imită astfel, povestind glasul și gestul musafirilor ceva mai târziu sau mai devreme după plecarea lor. Cu osebire parodiază pe adversarul său Pantalone de Bisognosi. Atunci înfigând mâinile masive în speteaza scaunului, înalță capul și bărbia și țipă strident: „Mă Antinou, tu ești cel mai mare stilist și eu sunt cel mai mare critic!” Îi place să repete această scenă pentru lauda ce conține. Obişnuiește să zică sigur: „Romanul meu n'are creație, dar are stil”, sau simplu: „Am stil”.

Un Antinou n'are fiorul morții nici sentimentul evenimentelor; el nu vede peste tot decât un prilej de a povesti sau de a scrie, de a caracteriza și de a mima. Murindu-ți cineva de care te știe legat, el îți va cere numai decât amănunte, te va întreba dacă e adevărat ce-a auzit despre o eroare medicală și va ști totdeauna ceva mai mult ca tine. Acum e vesel, activ, la apogeu. Toți oamenii mari mor și el poate să afle și să povestească.

Antinou este însă bine crescut, amabil și plin de măsură, îndrăgnea și nu jignește și mai cu seamă știe să stărnească slăbiciunea tuturor, ascunzând-o pe a sa. Poate părea chiar discret, în orice caz e plin de demnitate; și înfățișat dacă întunecă prin micile sale intrigă, fiind femeie, atrage în schimb prin speranța favorurilor.

* * *

M'am întrebat dacă aveam căderea să judec o operă și un om, dacă eram liber, dacă eram senin. Și nu m'am aflat îndușat de recunoștință, nici întunecat de resentiment. Eram plin de ură, dar de o ură cu totul abstractă: Une haine toute abstraites me remplissaient. (Ch. Maurras).

G. CALINESCU

THEOS ÉGHÈNOU...

THEOS éghènou ex antropou... „Din om te-ai născut zeu”...

Sunt bărbați cari socotesc viața — „a lor”. Ei sunt adorabili și fericiți. Dar viața e numai iluzorie — „a noastră”. Ne-am născut în viscere ca să ne putem naște, prin noi înșine, *din nou*. Viața fiziologică e numai un pretext. Nu vom fi noi, însă, decât rupându-ne din umilitatea cauzalitate psihică; decât construindu-ne conștiința nu din amare frânturi de duh primite din afară, ci construind-o prin încordări pe planuri spirituale retopind-o și cristalizând-o sub o anumită lumină, dintr-o anumită căldură.

Planurile spirituale? disting două; unul complex și polivalent, — altul irațional, transcendent, divin. Există acel plan spiritual în care se ajunge prin contemplație estetică, prin logică, prin experiență etică, prin exaltare vitalistă. Și există celalt plan spiritual, despre care nu știm nimic, care ne transcende integral, și la care se ajunge prin experiență religioasă.

Așa dar, două realități spirituale, de esență mult deosebită. O lume întreagă de fenomene spirituale, cu valori și organizații felurite, ne înconjoară; parte au izvorit din însăși substanța intimă a acestui Univers tainic și înspăimântător; parte sunt proiecțiuni de ale activității du-

hului omenesc. Sunt fenomenele estetice, etice, raționale, metapsihice, naturiste (dau acestui cuvânt sensul „naturei magice”). Sunt, poate, atitudini ale aceleiași conștiinți. Ele își au, însă, realitatea efectivă în legea intimă a existenței lor, în faptul unității organizate, al identității lor. Există — pentru că au o continuitate existențială ce nu se contrazice. Dar, aici nu vom face metafizică. Altundeva năzuim să ajungem. Vom spune că experiența religioasă se deosebete, ca esență, de toate celelalte experiențe spirituale (estetice, etice, raționale, sentimentale, etc.) — și vom trece mai departe.

Viața începe din clipa în care aceste planuri spirituale devin efective, imediate, cu posibilități de experimentare în cadrele lor. Pentru că viața — e nemurire. Iar viața fiziologică, cu țesuturi și viscere necurmat preschimbate — e o moarte continuă. Viața spirituală e singura nemuritoare. Un gest spiritual poate fi oricând actualizat. Dar — mai e nevoie oare, în aceste pagini cari ținesc *altceva* — să dovedesc de ce numai viața spirituală e viață fără de moarte?

Pentru mine, un om începe să trăiască din clipa în care conștiința lui s'a atașat, printr-o experiență, unui plan spiritual. Sunt multe de adăugat, de precizat. Eu gândesc: conștiința cotidiană, instrumentul creat de carne, de mediul social, de viața fiziologică în genere — e o înmănușiere de senzații, de sentimente, de idei ce nu-și au un *sens in sine*, ci sunt împrumutate din jur sau impuse de alte necesități decât cele spirituale. Această conștiință cotidiană e pieritoare, firește. Suporturile ei fiind funcțiile fiziologice, dispare odată cu încetarea acestor funcții.

Așa dar — viața spirituală, adică experiențe în planuri spirituale. Pentru că, și viața fiziologică nu există decât ca experiență încontinuu de-a lungul celor trei regnuri. Dar — există oare efectiv, *obiectiv* aceste planuri spirituale? Sunt ele *realități* de cari ne apropiem, sau creații de ale conștiinței noastre, desprinse din suflet și proiectate? De adevărul răspunsului atârână afirmarea sau răsturnarea rostului existenței.

E ca neputință să dovedesc rațional existența efectivă a celor două planuri. E imposibil să dovedești matematic valoarea estetică a lui „David”. De ce? Sunt alte atitudini spirituale din cari izvorăsc două funcțiuni exercitându-se în planuri și cu valori felurite: arta, matematica. Ca să surprind imposibilitatea discuției raționaliste în jurul existenței efective a spiritualului manifestat prin organisme cu structuri felurite, și a spiritualului manifestat prin nențeleasă și intimă concretizare a ceia ce se poate numi dumnezeiesc — mă voi folosi de o simplă observație, dublată de o ipotetică presupunere.

Anume: se știe că mineralele nu au posibilități de atașare (care poate fi o cunoaștere, fiind o experiență...) la întreaga natură. Mineralele nu pot „cunoaște” decât regnul mineral; adică, acea parte din realitate care intră numai sub stăpânirea legilor fizice. Pentru un mineral, „realitatea” se reduce la: suprafață, volum, greutate, gravitate, atracție universală și legile derivate. Fenomenele *vitale* vegetale vor fi, așa dar, pentru el — păreri. E o realitate care nu-i poate

cădea sub „simțuri”: e *viața*. Dinamismul creator al vieții e în contradicție cu staticismul mineral. Va încerca, deci, să apropie fenomenele vegetale de cele mecanice; creșterea vegetală va fi o iluzie explicată prin creșterea cristalelor funcțiunea osmetică prin permeabilitatea fizică etc. Deasemenea pentru un vegetal — funcțiunile animale specifice (instinctul și sentimentul, voința, inteligența) *nu există*. Transcend sfera posibilităților lui de înțelegere. Dacă le-ar admite realitatea, s'ar nega, s'ar contrazice.

Omul — e un animal înzestrat cu o singură virtute: conștiința potențială, latentă. Toate animalele au conștiința, ca rezultat al organismului fiziologic. Omul are mai mult: conștiința lui se poate transfigura, atingând — după nenumărate experiențe, repetate abreviat în fiecare copil ajuns adolescent, adolescent ajuns tânăr, tânăr ajuns matur — autenticele planuri spirituale. Conștiința cu temeiul fiziologic (dealtfel, derivativă pură fiziologie-suflet — e o aberație a secolului trecut) e numai o punte de trecere către adevăratele lumi spirituale. Animalul omenesc nu poate concepe realitatea acestor lumi. Ea nu poate fi simțită decât prin imediată atașare, prin experiență. Cunoașterea directă a tuturor manifestărilor din ambele planuri — realizată prin atitudini; dar atitudinile sunt dispoziții subiective ale sufletului, prin cari se scurge materialul efectiv al experiențelor — aduce o transfigurare a conștiinței, o reconstituire în jurul unui nucleu, unui *nisus formativ*, unui *sens*. Sensul e un dar al experiențelor spirituale, un preludiu al reclădirii conștiinței cu material nou, cu valori noi. Asupra acestui sens al Lumii, al vieții, al omului — discuțiile sunt fără număr. El e focarul în jurul căruia se organizează sufletul. El e, deci, piatra din capul unghiului a unui om și a unui popor. Și sensul e dovada cea mai sigură a unității intime a conștiinței, semnul cel mai îmbucurător, vestind realizarea nemuririi.

Din oameni — să ajungem zei. Acesta a fost țelul omului de cum s'a trezit din amorțirea sexuală și alimentară. Fără acest țel, viața e goală, inutilă, gratuită — și conștiința o povară. Istoria — cristalizare contingentă de experiențe spirituale — păstrează urmele adânci a câtorva încercări de transfigurare a omului în divin. Tot ce am scris până acum, n'a fost decât o pregătire pentru înțelegerea acestor încercări.

* * *

Păgânii greci au avut cea mai sfâșietoare nostalgie a realizării zeului în om. Nu pot urmări aici cauzele și împrejurările acestui fapt, asupra căruia am mai scris, dealtfel, de multe ori. Desprind, însă din încordata activitate spirituală a grecilor două poziții pe cari nu le-au putut întrece. Le-ași putea numi: *Platon* și *Orfeu*. Idealismul grec a dedus rațional — după curajoase sinteze — drumul omului către îndumnezeire. Deaceia Cicero spunea despre doctrina nemuririi din „Phaidon” că te convinge numai cât timp citește parfumatul dialog platonian. Închizând cartea, reintrând în experiența încontinuu a vieții — siguranța nemuririi pare

simplă iluzie, momentană acceptare a unei ispititoare fantezii filosofice. De ce? Pentru că idealismul platonice — din care derivă conștiința divinității sufletului deci a nemuririi — e *con-*nic. Inchizând cartea, reîntrând în experiența încontinuu a vieții — siguranța nemuririi pare *struit*, e sublimarea nostalgiilor omenesci, iar nu întruparea unei realități spirituale evidente prin experiență. Absența concretului experimental lasă tot acest genial eșafodaj platonice — gol, desert de conținut. Nemurirea sufletului în Platon nu se impune ca o realitate imediată — ci ca o posibilitate.

O punte efectivă către transcendent, care să sfărme izolarea tragică a conștiinței grecești în Cosmos — a aruncat orfismul, Orfeu a descoperit experiența mistică prin care conștiința se transfigurează, luând tiparele dionisiace, divine. Platon și idealismul grec e contemplativ; orfismul e dinamic, constructiv pentru că e experimental. Platon imaginează logic, dar virtual o lume spirituală; Orfeu contopește sufletul uman de realitățile spirituale — ce-l transcendă — printr-o atașare efectivă, printr-o identificare cu Dionysos. Inițierea orfică nu e decât reconstituirea conștiinței în planurile spirituale. Am dovedit aceasta în cartea mea asupra „Misterelor“.

Lumea antică, elita păgână, suferă de absența unui *sens* al vieții; de aici desperarea tragică a conștiinței grecești de cum a început să ia seama despre sine, de aici izbânda cultelor misterice cari împlineau în om iluminarea, dăruindu-i o viziune și un rost. Dar, nu toți se puteau mântui (mântuirea înseamnă armonizarea tuturor funcțiunilor sufletești în jurul unui *sens*, conducând la auto-creiere și apoi la nemurirea efectivă) prin orfism. Era o renunțare în fața căreia mulți pierău. Orfismul — deși s'a răspândit în toate clasele sociale — a rămas întotdeauna religia unei elite. Nici nu a fost practicat autentic decât de o elită, ceilalți inițiați eventuali rămânând în afara transfigurării supreme.

Mântuirea era, în orfism, rodul unei vieți de înfrânări, de renunțări, de experiențe religioase și oculte. Era, așa dar, accesibilă unui restrâns număr de conștiințe.

Mântuirea în creștinism, e vecină sufletului, poate fi culeasă ca un fruct, prin însuș actul existenței fructului, a dorinței omului și a brațului care se întinde către el. Christos a fost Duh și s'a făcut carne. Orfeu a folosit mitul lui Dionysos. Dar mitul e mult mai greu de experimentat, de actualizat în suflet — ca o viață reală. (Am arătat în altă parte de ce sensul religiozității creștine nu poate fi abătut de exegeza critică a Noului Testament; credința în Christos e *fapt* sufletesc, realitate intimă — iar nu dog-

mă). Creștinul se mântuie — ucigând, adică, păcatul din care izvorăște hibridă conștiință animală; ajungând om de al lui Dumnezeu, suflet ce păstrează pe Dumnezeu — prin simplul fapt al apariției lui Christos și prin voința de a repe-
ta în el această apariție.

Eu gândesc: Isus a răsturnat valorile omului, aducând Duhul în locul trupului. Răsturnarea o încercase și idealismul grec, și orficii. Dar, Isus a realizat viața spiritului în carnea lui. Isus a sărit hotarele omenescului. A dovedit cum acest omenesc poate ajunge — *firește* — dumnezeiesc. Intruparea divinului în trup, dă un *sens* vieții ce curge în acest trup. Creștinul e sigur de mântuirea sufletului său și, în acelaș timp, e conștient de esența divină a acestei mântuirii. Nu mai e silit să-și construiască o conștiință dionisiacă dealungul atâtor experiențe convergând în promovarea unui singur *sens*.

Sufletul creștinului se luminează, se atașează de divin — prin simpla pogorâre, prin experiență, a christicului. Imitarea lui Christos e taina mântuirii, pe care orice credință sau neliște o poate deslega.

* * *

Aceste note în urul lui *Thèos eghènaui* sunt de parte de a stabili toate punctele de orientare în problemă. Se va înțelege, însă, că singura viață e cea spirituală, hrănită cu experiențe spirituale prin atașări la realități spirituale. Grecii au ajuns la un punct mort prin sintezele idealiste, contemplative; reconstrucția conștiinței, nașterea ei într-o lume nouă, se împlinește prin experiență iar nu prin rațiune. Orficii au descoperit virtualitățile sufletului de a actualiza transcendentalul religios prin actualizarea concretă și vie a mitului dionisiac. Creștinii au sublima pildă a singurului Om care a viețuit și murit pentru un *sens spiritual*. Christos aduse un bogat potențial religios. Oamenii, de două mii de ani își pot găsi axa sufletului, unitatea organică și armonică a conștiinței, *mântuirea* — prin simpla atașare a esenței christice, prin asimilarea experimentală a sensului și viziunii Universului pe care a avut-o Isus, Duhul întrupat în carne.

Firește — această simplă atașare a „christicului“, înseamnă problema centrală a oricărei conștiințe și înseamnă permanenta și fecunda agoniă în Christos. Niciodată agonia nu a fost mai acută ca în anii noștri. Conflictul neconținut dintre conștiința cărnei și conștiința renăscută din Christos — e însăși izvorul vieții spirituale contemporane. Și e, în acelaș timp, cadrul în care se vor lămuri sintezele originale, *personalitatea* fiecărui suflet neliștit.

MIRCEA ELIADE

CRONICA LITERARA

DOI POETI TRADIȚIONALISTI TINERI :

ZAHARIA STANCU și RADU GYR

PORNIND dela convingerea că poezia noastră actuală nu este decât ecoul — multiplicat și prelungit — al mișcărilor poetice apusene, critica românească d'n ultima vreme a cercat să identifice, în dosul oricărui poet contemporan autohton, modelul corespunzător strein. Pentru a ajunge, la un moment dat la convingerea că d. Arghezi, de pildă, rimează perfect cu Baudelaire, Nichifor Crainic cu Rainer Maria Rilke, V. Voiculescu cu Francis Jammes și așa mai departe.

Dar ce este mai ales curios, în această goană către stabilirea amprenteii spirituale de influență streină în opera cutărui poet, e faptul că delictvenții au fost mai stăruitor căutați într-o anume poezie. Mai cu osebire între tradiționaliști. Deși, prin firea lucrurilor, mai indicați pentru această operație erau poeții moderniști.

La ei modelul de împrumut putea fi mai curând bănuț: neavând rădăcini și continuitate în nimic local, literatura lor născându-se brusc și aproape concomitent cu literaturi similare din afară, aderenții curentului nou se impuneau, de la început, atenției brigăzii noastre critice de control și vămuire a materialului de import literar. Fapt care nu s'a întâmplat.

De aceea d. Camil Baltazar, de exemplu, va continua să rămână, în anume cercuri literare, poet mare și reprezentativ, pe un soclu înălțat din lespeda slovelor aceluiș condei, cu care alții au fost dărâmați.

De bună seamă că nu putem contesta integral utilitatea stabilirii influențelor. Ci numai procedeul, împins la exces al căutății lor oriunde. Căci o influență este un amănunt. O simplă adiere înmărmărită de artă, care a făcut să frea-măte o clipă sufletul poetului. Dar care nu s'a putut stabili, endemic, peste toate bunurile lui interioare.

Fiindcă atunci poartă alt nume. Și distincția trebuie negreșit făcută. Una este *influența*, de cele mai multe ori pasageră și utilă. Alta *imitația*, totdeauna permanentă și distructivă; singura care poate îndritui o opinie, categorică și definitivă, asupra valorii și personalității unui poet.

Relevăm această problemă, a influențelor, cu prilejul volumul „*Poeme Simple*” al d-lui Zaharia Stancu, între altele, și pentru acuzarea ce i s'a adus recent: de a fi influențat de Francis Jammes. De fapt, problema „jammis”-mului la noi, are un cadru mult mai larg. S'a vorbit amplu despre ea, cu prilejul ultimelor cărți, mai ales ale d-lor Ion Pillat și V. Voiculescu; pentru a nu-i aminti decât pe aceștia doi.

Gide socotia posibile două feluri de influențe. Unele cu un caracter general: cum ar fi, de pildă influența anotimpurilor. Altele, cu un caracter particular: lectura unei cărți; a cărei amintire coboară inconștient înlăuntru, stârnind închipui-

rea, ca o piatră căzută pe ape. Sau, cum spunea autorul „*Pretextelor*”, asemeni aceluși prinț (dintr-o piesă de Maeterlink) care ar veni tainic să deștepte prințesele adormite ale sufletului: vi-sele.

Noi credem că, în fond, amândouă aceste influențe nu alcătuiesc decât una singură. O influență cu un caracter exterior. Și că a doua categorie, o fac influențele cu un caracter interior. Pornind din lăuntru spre suprafață. Din inconștient spre exterior. Această influență intimă — pe care trebuie să o suferă negreșit poetul veritabil — se datorește unor condiții mai vechi. De sânge. Unui proces comun de sensibilitate colectivă.

Fără îndoială, această ultimă influență variază. Dealminteri ca și prima. La unii mai puternică. La alții mai slabă. Manifestându-se într-o măsură la un poet tradiționalist. Și într'altă măsură, sau deloc, la un modernist. Opera de artă nefiind, astfel, decât rezultatul material al încrucișării acestor două influențe: rod în care sucul autohton va circula mai colorat sau mai sters, după cum legătura cu una din cele două influențe — exterioară sau intimă — va fi fost mai pronunțată sau mai slabă.

Și atunci: de ce să acuzăm pe d. Zaharia Stancu, pe V. Voiculescu sau Ion Pillat, că s'ar fi întors la cele românești, tocmai prin poarta pe care le-o deschidea Francis Jammes, și să nu convenim mai degrabă că frăgezimea și tradiționalismul lor, se datoresc numai unui contact imediat și nemijlocit cu materialul și sufletul local? Și că tocmai acesta a fost rostul semănătorismului!

Ma' mult. Să admitem chiar folosirea celeiaș maniere de a trata. Acel anumit fel de a privi elementele poetice. Simplitatea fragedă, specifică lui Jammes și prezentă incontestabil în cazul de față. Căci versurile d-lui Zaharia Stancu sunt, înainte de toate, de o simplitate înrouată și muzicală. De o linie ceresc de pură:

„Asvârli în colț ghicidanul supărată
Că azi ai căpătat o notă rea.
Lepezi rochița ta numerotată
Și 'mbraci o ție proaspătă, de nea,
Îmi faci un semn, ne furisăm desculți
Spre câmpul plin de mure și de rugi,
De sprințen țărâit de greeri mulți
Și iepuri ce-ți arată cum să fugi”.

Sau:

„O măgură ne-a răsărit în drum
Și tu alergi spre ea cu pași mărunți,
Te urci în vârf și eu te bănuim cum
De pe 'nălțime cauți să mă 'nfrunți —
Și ridicând, aripe zoăpăiate,
Mânutele, rămâi o clipă cruce
Asemeni troiței ce-ar vrea s'arate
Pe care drum pribeagul să apuce”.

și:

*„Copiii satului se scaldă'n râu
Și goi se 'ntind cu soarele pe prund
Adie vânt cu miros crud de grâu
Șin stuhărișuri boi de var s'ascund.
Pe crengi, cu roadele, dă vara'n pârgh.
Prisaca veche zumzăie albine
Și eu îmi freamăt către cer cu sârg
Livezile cu roade mari din mine”...*

De ce să atribuim această limpezime lui James? Când ea este, de fapt, o proprietate comună aceluiaș material folosit: „satul câmpul”; „casa”, nu pot fi că tale — firese și autentice — decât simplu. Mai mult în acuirea de cât în culori. Pictura nu are ce căuta aci. Marele argument, în această privință, se chiamă: Alexandri și până la o anume limită, Coșbuc. Primul decorativ. Al doilea prea sărbătoresc și zgomotos.

Satul, câmpul, casa, d-lui Zaharia Stancu sunt lucruri mici și gingașe. Văzute parcă printre gene de vis. Fără nostalgii largi. Chiar atunci când își întrezărește satul sau copilăria prin ferestrele orașului.

Volumul d-lui Zaharia Stancu este aproape în întregime lucrat de un miniaturist iscusit și de un peisagist, a cărui artă se apropie de perfecțiune:

*„Am prins în mână în zori o stea care cădea
Să nu lovească 'n aripi în aer o alb-nă
Ce se 'ntorcea zorită, în zbor, cu cofa grea.
Către prisaca ei, de miere și lumină”.*

Sau:

*„Cirezi blăjine pasc trifoști lângă ape
Și-și nălță în văzduh, cu mugea, botul ud
Când îl pres.mt plufind pe Dumnezeu pe-aproape
Sau pași desculți de ingeri prin ierburi când aud”.*

Deși carte de debut, „Poemele Simple” ale d-lui Zaharia Stancu pot fi judecate și ca o operă de adevărată maturitate. Fără obișnuitele concesii inițiale. Cu un material după o anumită concepție discreditat, cu exces de „rouă”; „lumină”; „holde”; „maci”, etc., autorul *Poemelor* izbutește, totuși, să obțină efecte de reală vigoare și nouitate poetică. Sculptând desăvârșit ciclurile *Min'aturi* și *Cătrine*, dăta sa face dovadă deplină, în *Scrisori din Câmp* și *Viață*, că știe să cioplească, deopotrivă, și blocuri mai mari sau să închidă în versuri sunete adânci și grave de suflet; cum, de exemplu, această neliniștitoare „Tristețe”:

*„Simt fiecare fir de iarbă nouă
Cum încolțește 'n câmpuri și răsare
Și fiecare floare cum tresare
Când zorile îi plâng pe pleoape rouă.
Știu când o pasăre pornește 'n sbor
Setea 'n pust urî unde-o s'o dărâme
Și când se prăbușește printre râme
Mă află: mană, umbră și izvor.
Văd încă ingeri în văzduh și-aud
Cum sună 'n ceruri clopote mereu
Și cum la mine în suflet Dumnezeu
Și-ascunde seara trupul gol și ud.
Dar nu 'nțeleg, dece cu frunza 'n vânt
Neliniștea mi-o freamăt ca un plop
Și rodul nu pot să mi-l scutur, snop.
Făpturilor flămânde pe pământ”.*

Introdus prin situație literară cu d. Zaharia Stancu, dar diferând într-o măsură ca rezultat poetic, d. Radu Gyr face în „*Plânge Strâmbă Lemne*”, pentru a doua oară, dovada posibilităților cu care este din belșug dăruit. Nu însă și a unui nivel de artă cu mult superior primului.

Stăruind în sfera aceluiaș material tradiționalist, d. Radu Gyr cearcă persistent să exploateze mai adânc un filon regional. De fapt, regionalismul său este oltenesc numai întrucât folosește o nomenclatură locală. Poetul are grija, să-și situeze precis subiectele. Adeseori aproape geografic:

*„Cum din sămânța înălțată 'n rod
sămânță nouă 'n șes și 'mparte mila,
și cum un ș'pot se infundă 'n glod
ca peste zare iar să-l svârle-argila,
așa din huma asta oltenească
tâșnii...”*

Sau:

*„Călugăr — Doamne — pus de Vladislav
mi-o fi șoptit o voce: „Nicodime
d'n strana ta aruncă psalmul slav
fă psalmi români nemai făcuți de nime
Și poate în Vodița ori Tismana”
Și, în altă parte:*

*„Un codru ciuruit de stele multe
și zdrențuit de lună în tot locul,
s'o fi plecat d'n creștet peste focul
haiducilor, voind să îi asculte...
Și în pădurea Sarului, la jar,”*

Etc. . .

Așa dar, un cadru categoric oltenesc. Cu ape, cu râuri și cu munți. De aceea „regionalismul” d-lui Gyr a părut multora puțin cam zgomotos. Cam prea căutat.

Aceasta n'ar fi diminuat deloc interesul lectorului. Căci considerăm, în genere, regionalismul drept unul din principalii factori de regenerare literară. Cu condiția ca poetul să-l sape în tot ce cuprinde el mai specific. Nu numai în învâlișul exterior. Ci și în celeace formează sufletul lui colectiv și vechi. În lada sa cu zestre milenară: în basmele, în credințele și poezia lui. Muncă îndelungă și de continuu efort. Un poet dublat de migăloasa răbdare a unui folclorist.

În vreme ce d. Gyr a localizat numai eroi general românești, într'un decor oltean: *Strâmbă-Lemne*, *Făt Frumos*, *Ileana Cosânzeana*, *Muma Pădurii*, *Statu—Palmă—Barbă—Cot* și toată trena sonoră de nume pe care o târâsc după ele basmele românești.

Faptul nu constituie, desigur, un defect. Cel mult o delimitare solicitată de însăși carte. Ca tehnică poetică, d. Gyr este în plină ascensiune. Autorul lui *Plânge Strâmbă Lemne* izează mai departe de procedeul personificării directe. Dar imaginea este mai amplă. Versul mai colorat, deși încă excesiv de încărcat.

În d. Radu Gyr se simte zbateră nepotolită a unor mari ape interioare. În flux prea frenetic, imaginația sa mai scapă și acum, deseori, peste digurile controlului artistic. De aceea probabil, tipărește și atât de des: o poezie sau un volum, este fără îndoială, pentru d. Gyr o necesară ridicare de stăvilare sufletești — pe care noi am dori numai s'o facă, totdeauna, singură mâna artei. . .

AL. BĂDAUȚĂ

CRONICA PLASTICA

GEORGE A. MATHEY

ÎN arta cărții moderne din Apus, *George A. Mathey* e numele unui conducător și înfăptuitor reprezentativ; la noi, în patria acestui însemnat pictor și arhitect al înfățișării grafice, e un nume aproape necunoscut, un nume, de care nu se leagă decât amintirea câtorva oameni. Căci Mathey, profesorul Academiei de artă grafică aplicată, tipografie și legătorie din Lipsca, e român și s'a născut la Sibiu, în anul 1884. Doi sau trei înși l'au urmărit de departe pe acela, care are astăzi un renume stabilit și pașaport german. Acum trei ani o revistă bucureșteană a publicat câteva rânduri despre artistul grafic Mathey, mult lăudat de somități ca *Peter Behrens*, *Westheim*, *Theodor Däubler* și *Franz Serwaes*, editat de Insel-Verlag, prețuit de bibliofili din țara cărților, de specialiștii cei mai exclusivi. Ați văzut vreodată revista și cărțile editurii „Die Horen”, tipărite sub îngrirea românului Mathey și legate în scoarțe schițate de mâna acestui rar artist și meșter în echilibrarea organică a chipului unei cărți? Sunt printre cele mai minunate ce împodobesc vitrinele librăriilor germane, sunt adevărate opere de artă. În țara unde *Walter Tiemann*, *E. R. Weiss*, *Pretorius*, *Ehmcke*, *Renner*, *Behmer*, *Steiner-Prag* și alții au reușit să convingă lumea de necesitatea frumuseții în aspectul exterior al cărților, unde tipografia a ajuns să fie iar considerată ca o artă, un român din Transilvania a știut să se impună prin bogăția nespuse de vie și înaripată a talentului său. Aceasta e cartea de vizită pe care domnul *George A. Mathey* ne-o trimite acum peste e-tapele mai multor frontiere. E un nume, ce n'are așadar nevoie de recomandăția noastră și nici de comentarii explicative, s'auze într'un ton de apărare e un nume care, alături de acel al sculptorului de renume internațional „Brancusi” (Constantin Brâncuși) a făcut cinstoasă marea țării din care a pornit la drum.

Dună o copilărie petrecută alături de poalele Negoșului, după anii tinereții ce-si căutau încă noteca spre o semnificativă realizare a vieții, Mathey a plecat spre Austria și Germania unde, după câțiva ani de hoinărie actricească, a atras prin câteva lucrări expuse atenția celebrului arhitect *Peter Behrens*, care i-a dat putința unui studiu serios în domeniul artelor aplicate. Când după aceea, a devenit cunoscut și s'a impus cu o atât de firească și serioasă siguranță, încât astăzi e reprezentantul cel mai înaintat în arta aplicată cărții. *Tiemann* și *E. R. Weiss* au avut de destelinat tărâmul pentru estetica nouă a cărții Mathey e însă, în privința aceasta artistul viitorului, de care se leagă pe drept cele mai nobile speranțe. Realizările lui sunt nide pentru toate directivele artistice în înfățișarea cărții contemporane. Izolat de România, Mathey a contribuit în mare măsură la ridicarea aspectului cărții care, în a doua jumătate a secolului trecut, decăzuse într'un mod lamentabil, fiind numai rezultatul muncii mașinale ce a determinat

și chipul tipografic al romanului francez cu coperta galbenă al cărții de 3.75 franci. Românul Mathey e un îndrumător savant într'ale tipografiei. Și aceasta într'un timp, când la noi nu se știe încă ce înseamnă alcătuirea organică a unei cărți și din ce reiese unitatea dintre tipar, ilustrații, hârtie și copertă, când scrierile celor mai valoroși poeți și prozatori români apar încă în vesminte de prost gust, care ne turbură dela început atmosfera predominantă a operei. Astfel fiind, Mathey ar putea deveni și pentru tehnica cărții noastre românești un prim îndrumător rațional, un meșter stabilitor de exemple care, fără îndoială, n'ar întârzia să fie germinii rodnici pentru viitor. S'ar recomanda numai o încercare. Editurile noastre dispun de parale, iar o expoziție a lucrărilor săvârșite până astăzi de Mathey ar mai clarifica mentalitățile în privința elementelor grafice și al întregului tălc artistic, din care trebuie să crească îmbrăcămintea cărții și tot aspectul tectonic al paginilor. Câți sunt în țara noastră aceia, care 'și dau seama de aceste lucruri, foarte însemnate și pentru răspândirea culturii prin cuvântul scris?

Indepărtat de țară și pătruns, în multe privințe, de ideologia Germaniei noi, pictorul Mathey a înțeles ușor, care a putut fi misiunea talentului și a organizării lui sufletești în mijlocul atâtor tendințe împletite, mai ales în primii ani de după război, din excese extatice și din porniri spre construcția rigidă, sever stabilită. Artistul nostru nu s'a lăsat înrăurit prea mult de moda zilei, deși virtuozitatea mijloacelor lui de exprimare se desvolta largă în foarte multe ramuri, ca un braț puternic de conac. Căci pictorul își învățase cu multă răvnă meșteșugul, din siguranța căruia trebuia să crească arta lui străvezie, ușoară și senină așijderea cerurilor de toamnă ale Transilvaniei. Aiuns acum la o rară maturitate, *George A. Mathey* s'a desbătat de toate înrăuirile contopite în sine pe timpul când secesiionismul revistei „Jugend” cuorînsese multe dintre tendințele decorative, apărute înaintea marelui război în Germania. Era numai o manieră ușor adantabilă dar, în fond, greoaie lipsită de ritm interior și de tensiuni organice. Revenind pentru câțiva timp în țară artistul s'a oprit și la București, unde a lucrat, între altele o copertă vioi și tectonic compusă pentru Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice și un Ex libris, xilografiat pentru poetul *Ion M. Nulescu*. Dar la un stil propriu, limpede și firesc grănițat de toate celelalte dibuiri din jurul său, artistul nostru încă n'ajunsesse, deși eforturile lui pentru ridicarea aspectului grafic al cărților și pentru introducerea unui spirit limpezit și totuși conștient organizat în artele decorative, erau recunoscute și de-acum contopite în înfățișarea ornamentală a multor lucrări terminate în academile germane de artă aplicată, pentru ale căror directive noi *Peter Behrens*, marele arhitect și protector al lui Mathey, și *Herman Muthesius*

luptaseră cu îndârjire. Chiar ilustrațiile desenate de artist în anul 1916 pentru un articol despre *Transilvania*, în revista *Wieland*, ni-l arată călăuzit încă de concepții obișnuite. În împărțirea ritmică și totuși solidă a planurilor susținătoare și a figurilor principale se vestește, însă parcă de departe intelectualitatea clară și atitudinea jucăușă de astăzi, care se leagă în echilibrări perfecte cu chipul mai sever al literii în pagină.

George A. Mathey e mai puțin cunoscut ca pictor decât ca ilustrator și artist grafic, ca meșter neîntrecut astăzi în arhitectura tipografică și în schițarea de coperte și legături de cărți. În faza ei actuală, pictura de ulei a artistului, care și-a cucerit pe alt tărâm o faimă bine meritată, merită însă o deosebită relevare căci nu e ca la celălalt coleg al profesorului nostru din Leipzig, la E. R. Weiss, numai o preocupare mai inferioară și de ordin secundar. Pictura în ulei a acestuia d'în urmă, îi trădează întrucâtva sărăcia, din ale cărei lipsuri s'a cultivat apoi „stilul” nu întotdeauna rezistent și fără îndoială prea comod conceput pentru atâtea scoarțe și coperte ale editurii S. Fischer. (Vezi noua legătură a operilor complete de Herman Hesse și legătura colecției „Junge Deutsche”, de curând editată de Philipp Reclam jun., Leipzig). Pentru Mathey, pictura în ulei e încă o posibilitate de exprimare a bogăției lui sufletești, încă un aport tehnic care clarifică atitudinea lui artistică în ce privește gradarea, organizarea tectonică și ritmică a planurilor, adică aceeași trăsătură predominantă, care a făcut din pictorul nostru un tipograf atât de eminent. Privită din punctul acesta de vedere, pictura în ulei realizată de Mathey, în anii din urmă, nu înseamnă nicidecum o fărâmițare a forțelor lui, nu înseamnă o reușită încercare, oprită de celelalte preocupări ca de închiderea unei fundături, ci o complectare, transpusă în alt material și crescută din însuși sensul lui plastic. Firească ni se pare așadar și tendința aleasă de Mathey, firească zona înrăuririlor, ce s'ar putea preciza oarecum cu cele trei nume: Poussin, Cézanne și Henri Matisse, care din urmă n'a influențat numai un artist grafic atât de modest ca Purrmann, dar și pe Heckel și Pechstein, adică pictori cunoscuți, ce s'au ridicat în apropierea artistului transilvănean. (Astăzi înrăurirea roditoare, venită din strălucirea operii lui Matisse, se poate uneori numai cu greu preciza, tocmai fiindcă e generalizată și organic împletită cu alte elemente). De la Poussin până la Cézanne e de multe ori numai un pas, în ce privește stabilizarea ponderată a planurilor în adâncimea perspectivei, iar dela construcțiile compuse ale marelui francez din secolul trecut până la organizarea formală a compozițiilor lui Mathey, calea nu e mai lungă. Henri Matisse e intermediarul, care mai întărește și concepția de îmbinare decorativă a culorii absolute. Astăzi recunoaștem de abia limpede cât de apropiată e noua tendință decorativă în artele aplicate de colorismul absolutist și constructiv al lui Matisse. Astfel refacerea atâtor elemente isvorâte din sâmburele operii marelui colorist nu înseamnă o simplă și comodă imitație, ci o regenerare a multor forțe proprii, care așteptau să fie trezite și îndrumate în direcția ritmului tășnit nu-

mai dintr'un puternic simțământ pentru sensul elementar al valorizării coloristice, pentru imaginea unei lumi întregi de culoare senină, precum ne-a fost dăruită mai târziu de Mathey în „Cartea Ceaiului” de Kakuzo Okakura. Tesătura pastei acestor uleiuri, când densă și îndreptată spre sensul construcție, când foarte sau chiar prea ușor așternută, ca de exemplu într'un peisagiu de factura eterică din Port Cros en Provence, se impune însă totuși pentru părerea, că artistul e predestinat graficei acuarelei și litografiei în culori transparente.

Acuarelele din 1921 și din anii următori sunt mărturie pentru susținerea constatărilor de mai sus. Mai ales cele din Spania ni-l arată pe Mathey într'un vădit progres spre domeniul construcției, ce se desprinde din substanța cea mai curată a culorii. Cu o deosebită ușurință se încheagă soliditatea materiei din câteva pete ritmic alăturate, de multe ori întărite și de elemente liniare, care nu constrâng însă niciodată glasul cristalin al culorilor sau desfătarea ușoară a atmosferei. E atâtea destindere sufletească și odihnă răzândă în aceste acuarele, încât ne mirăm cât de repede s'a putut izola artistul de formele colțuroase și de luminile abstracte și imaterializante ale Expresionismului. Lumea concretă și însoțită a Sudului a fost așadar, și pentru Mathey, un fel de reîntoarcere spre lumina patriei lui. (Fără îndoială că criticii de artă din Germania vor tâlmăci altfel această recucerire a Sudului în opera artistului. Sensul Sudului în arta nouă se identifică, însă de obicei cu reîntoarcerea la forma concretă a realității și la un colorism intensitiv, îndepărtat de intenții prea intelectualizate). Bogăția decorativă a acestor acuarele, în care niciun amănunt nu rămâne ornament lăaturalnic sau periferic, închizându-se în cadrul spiritual al lucrărilor, rotunzind și întregind și mai mult amploarea centrului de substanță sufletească, ne hotărăște să ne gândim încă odată la faptul că Mathey a fost născut în Transilvania. Trăește ceva fătș împotrivot Nordului cenușiu în acuarelele din Spania ca și în ilustrațiile pentru cărți exotice, terminate mai recent. Simțământul deosebit al artistului pentru o echilibrare de planuri, bazată pe culoare, e de sigur, un aport românesc. Dragostea deosebită pentru lumina culorilor pentru o diferențiere în alăturarea câtorva nuanțe necomplicate și curate, nu se găsește, în felul acesta, la nici un alt ilustrator de cărți din Germania de azi. Transilvăneanul Mathey a rămas așadar reprezentantul unui exotism, care încapă de minune în cadrul graficei contemporane. Căci pictorul nu imită arta popoarelor din Răsăritul îndepărtat, nu vrea să fie un *Hokusai* sau un *Foujita* mai mărunți, ci creiază din îmbelșugata lui imaginație coloristică, dintr'un simțământ cu adevărat vegetativ pentru jocul culorilor transparente, o întreagă lume nouă de poveste, care nu vrea să fie o imagine fidelă a țărilor tropice ci un fel de parafrază pe tema „Viața Japoniei și a Oceaniei”, precum ne-o închipuim uneori, *dincolo de realitatea concretă*. În ilustrațiile lui Mathey respiră astfel exotismul imaginației unui european, care ridică realitatea îndepărtată spre nivelul vrăjit al poveștii. Acuarelele ca și litografiile în culori, realizate în anii din urmă de artistul nes-

tru, sunt neintrecute exemple ale unei conștiințe și nespuse de atrăgătoare tendințe de muzicalizare în artele plastice, sunt sufletește de aproape înrudițe cu cântecul și cu dansul. Dar Mathey nu mai urmărește astăzi, ca altădată, o muzicalizare, care se identifică cu abstractizarea în înțelesul expresionist, ci se joacă ingenios cu realitatea, ridicând-o ușor și fără de nici o sfortare la rangul de povestire luminoasă. Artă pictorială e un joc și un dans împrejurul lucrurilor, e răs și cântec. (Poate că *Friedrich Nietzsche*, gânditorul veșnic tentat de lumina suverană ușoară și jucăușă a Sudului, ar fi fost încântat de cărțile ilustrate de Mathey, ca altminteri și de miniaturile de muzică sticloasă ale lui *Claude Debussy*).

Dar nici muzica sticloasă a culorilor lui Mathey nu s'a arătat din prima zi. O cale destul de anevoioasă a fost străbătută până la ea, și aceasta într'un timp când sute de tendințe influente s'au aruncat ca niște valuri înăbușătoare peste artiștii mai tineri ai Europei. Pictorul nostru a arătat însă dela început că nu trebuia confundat cu diletanții, care s'au slujit de broboadele mistificatoare ale Expresionismului, cu scopul de a acoperi lipsurile meșteșugului lor. În *xilografii*, pe care Mathey le-a conceput ca o transpunere a textului biblic în chipuri de o fantastică structură plastică, mijloacele de exprimare elementară sunt firește cu mult lăsate în urmă de o forță care desprinde compoziția din însușile posibilitățile clasice ale xilografiei, din sinteza ritmică ce trăiește între alb și negru.

Dintre toți xilografii moderni tânărul transilvănean a fost sigur unul dintre cei mai înzestrați constructori de planuri concrete, adâncite între câteva predominante elemente lineare, care conduc privirea în direcțiile de centralizare ale compozițiilor. Astfel ochiul cetește, de parcă ar avea un text înaintea lui, cetește cuvintele Scripturii, transpuse fără de ocol în limba abstractizată a duhului. În aceste imagini pentru Biblie, (Insel-Verlag, 1921), Mathey s'a apropiat în același timp de tehnica clasică a xilografiei din perioada „incunabilelor” din secolul al XIII-lea și al XV-lea, adăugând o diferențiere în sensul „goticului”, cultivat și de ceilalți expresioniști. Expresia durerii și a morții se ridică până la simbolizare supremă, și chiar atunci când mănunchiul de valori grafice pare puțin forțat în înțelesul atâtor simțăminte rupte, colțuroase sau sparte în cioburi, stilul meșteșugit nu decade mai niciodată până la nivelul unei maniere, ce ar sta, în fond, dincolo de pulsația vehementă a conținutului, dincolo de o preocupare sinceră și adâncită.

Litografiile pentru Cântarea Cântărilor (Editura Dietrich Reimer Berlin, 1924) au avut menirea să se contopească într'un organic întreg cu textul minunat tălmăcit de *Goethe*, cules în faimoasa antichă a lui *Walbaum*, care a fost altminteri unul dintre cei mai mari tipografi ai secolului trecut și care a trăit și a lucrat în Transilvania și în București. Din teacurile lui *Walbaum* a apărut, în anul 1945, primul cotidian bucureștian, ce purta numele „*Bukarester Deutsche Zeitung*”). Litografiile lui Mathey întregesc cu elemente mai pictural văzute, imaginile deșteptate în noi de cântecele populare israelite,

care, poate pe nedrept, dar dintr'o întâmplare fericită, au încăput între scoarțele Vechiului Testament. Crescute parcă numai din jocul luminii pe planurile trupurilor omenești, dintr'o strălucire de caldă sensualitate, care totuși nu destramă niciodată formele mari și nu rareori chiar foarte sculptural rotunjite, ilustrațiile artistului nostru completează caracterul lapidar și tăios al literii cu atmosfera sudică a conținutului, înlesnind pătrunderea noastră în împărăția îmbătătoare a dragostei ce și găsește laudele în imaginea animalelor, a florilor și a lucrurilor celor mai apropiate.

Cam în aceeași direcție se îndreaptă și celelalte litografii precum și desenele lui Mathey dela 1924 încoace, de multe ori însă, liniarul se impune pe planul întâi, indicând contururile unei lumi fragede și vrăjite de minunea unui cer exotic. Altădată motivele — nuduri suave sau naturi moarte brodate dintr'o rară delicateță pentru caracterul intim al facturii plastice — sunt strânse numai de contururi diferențiate. Liniarul subțire cât un fir de păr și poartă totuși greutatea și stabilitatea plastică, profilează firește primăvăratecă a unui trup pe un fond fictiv. Cine nu știe cât de aproape e pericolul banalizării de asemenea realizări liniare, neefortate de o stilizare voită, va prețui figurile suple și ușoare desenate de Mathey, mai mult decât extravagantele liniare ale altora. În elementele liniare din complexul de realizări al pictorului nostru, se ascund încă multe promisiuni pentru grafica modernă și pentru arta aplicată a cărților. Și dacă ilustrațiile concepute pentru cărțile exotice au ceva din curățenia neatinsă a minsoarei — o minsoare văzută de un ochi, care înbește și jocul Rococoului francez — liniile simple și susținătoare de profilări plastice din desenele lui Mathey se impune clară în folosul unei tendințe noi, ce caută să se îndepărteze tot mai mult de ilustrația barocă a lui *Max Slevogt*.

Rarul s'înt pentru împărțirea suprafețelor, pentru echilibrul și întretăierea planurilor la călăuzit pe Mathey în tehnica grafică aplicată cărților, iar copertele, legăturile și paginile de tipar, lucrate după indicațiunile lui, fac parte dintre exemplele cele mai desăvârșite în ramura aceasta de preocupări grafice. Artistul e exponentul activ al unei direcții care s'a îndepărtat mai mult de tradiția cărții decât lucrările lui *Tiemann E. R. Weiss* sau *Karl Walser*, cu toate că planurile nu par niciodată destrămate sau rupte în bușăi de liniile frante, dar paralel repetate, din multe d'agonale care, la alți artiști mai puțin versați în ținuta echilibrului, ar deveni un pericol pentru stabilitate. Concepțiile de construcție liniară ale lui Mathey au pară însă caracterul unor grilaje ritmic împletite, cu dibăcie forjate și așezate înaintea unui cer mare și liniștit. Și astfel liniștea hotărăște expresia, determină limpede statica scoarțelor, iar grilajul aurit sau colorat e apropierea, care face loc adâncimii se joacă și cântă, așijderea figurilor din ilustrațiile pentru cărțile exotice înaintea unui fundal limpezit. Pe când *E. R. Weiss* și *Karl Walser* sunt încă îndrăgostiți de minunile cărților din trecut, propagând înfățișarea lor în înțelesul acestuia, *George A. Mathey* se îndreaptă cu pași siguri spre realizări liniare, potrivite mentalității

timpului nostru. Pornind de la culoare, opera lui Mathey înseamnă, pentru cartea tipărită în Europa de astăzi nu mai puțin decât construcțiile lui *Le Corbusier* în domeniul arhitecturii.

În Galerilei Luxembourguului se găsește astăzi lucrarea unui singur român: o pânză semnată de George A. Mathey. În ultima Expoziție internațională a Cărții din Lipsca, o sală deosebită a purtat numele, înfățișându-i opera de îndrumător sârguitor, cu prisosință înzestrat și condus de o soartă binevoitoare. Dar imagi-

nația noastră îl vede pe românul din Sibiu și în mijlocul vieții noastre culturale și artistice, care se străduiește sincer de a înfăptui o ridicare a nivelului comun spre zări mai însoțite și străvezii ca atâtea dintre lucrările profesorului de vechi obârșie transilvăneană din Lipsca.

Nu ne vom lipsi de el. E datoria și dorința noastră să ne salutăm solul plecat peste hotare, să-l primim printre noi.

OSCAR WALTER CIS:K

DRAMA ȘI TEATRU

COPPELIA

fantazie în 4 acte și în versuri de d-l N. OTTESCU

COPPELIA e un debut și o fantazie. Bună sau rea, lucrarea merită oricum o prețuire. Dar la răspântia deschisă de d. Ottescu străbat și alte drumuri, așa încât alături de o simplă analiză de piesă trebuie să adăugăm o cât de ușoară lămurire a unei probleme ce ni se pune, și anume aceea a diletantismului.

Țin să subliniez încă de la început că întrebunțez cuvântul acesta în înțelesul cel mai grav al său, și nici decum cu gândul mai dinainte făcut pentru înlăturarea unui autor care nu ar avea drept profesiune scriitoricească îndeletnicirea. În artă oricine își poate spune oricând cuvântul și porțile îi vor fi deschise, când, de ori unde ar veni, noul sosit, aduce cu el o lume autentică. Atât de bucuroși suntem de orice căști g. adevărat artistice, încât sunt mai dinainte iertate toate neisbânzile mărunte și intermediare, fie ale tehnici fie ale limbii.

Un lucru însă nu poate fi trecut cu vederea. mai ales astăzi când suntem mult mai atenți după atâtea eforturi făcute pentru încurajarea literaturii originale: diletantismul sufletească al autorului, falșul inițial, prezumția de izvor, din care nu poate curge decât o iluzie de apă.

Pentru o atenție urmăriitoare a vieții noastre teatrale, „Coppelia” desvâlue o inută și neașteptată tragedie a diletantismului total, de care ne credeam de mult lecuiți. Nu există o aplicațiune sau o înclinare naturală pe care lucrarea aceasta să ne-o releve. Nu va rămâne ca inițial imbold de creație — se vede prin cele patru acte, ca printr-un cristal — decât o năzuință sarbădă și banală de a încheia ceva dintr-o sensibilitate de împrumut fie chiar de un sincer împrumut.

Într-adevăr, în schemă, imboldul creator în artă, s'ar putea descompune în două momente principale: primul, mai îndelung, e alcătuit dintr-o încărcare a sensibilității în contact cu viața, se resimte mai în urmă, în forma ei definitivă, *autenticul* operei de artă; și al doilea moment acela al eliberării, când artistul suprasaturat resimte ca pe o imperioasă necesitate, nevoia de a crea, de a transvasa într-un tipar nou, experiența strânsă în sufletul său.

Aceasta, în cazul creațiunei necesare, a artistului înăscut.

În cazul diletanților însă, din care face parte

și d. N. Ottescu amândouă aceste momente sunt falsificate, înconștient, firește, dupăcum tot înconștient se produce și procesul creațiunei autentice.

Primul moment, se deplasează într'un alt registru și încărcarea aceea cu experiență sufletească, în loc să se facă în contact direct cu viața se face printr'o altă operă preexistentă.

Impresiile nu mai sunt originale ci de împrumut. Singurul lucru pe care aceste impresii îl păstrează, dealungul unei necontrolate cariere de spectator sau cititor amator (lucru primejdios căci seamănă în neprecisul său cu adevăratele impresii de artist) este haina cetoasă a atitudinilor sufletești cari rămân în falșul inspirat ca niște vagi, dar stăruitoare ecouri. Lor, personalitatea șubredă a diletantului le cade pradă luând, de bună credință, eferveșcența aceasta a unui mozaic străin și perfid, drept o personală și generoasă stare de suflet și pornește la lucru.

Rezultatul va fi o impresie totală de artificiu și de receditat, iar în parte, acuzarea mai mult sau mai puțin precisă, a falșelor memorii.

(Nu fac nici o legătură firește, cu punctul de plecare al d-lui Ottescu în inspirația sa. Continuarea sau împrumutul unui balet sau a unei opere comice, cu chiar personagiile sale nu se poate lega de schema de mai sus, care privește, exclusiv, creațiunea, desfășurarea unei teme, singura care ne interesează).

Al doilea moment, al necesității de exprimare la diletant poate câteodată să fie sincer și imperios. De multe ori însă e amalgamat cu ambiții, cari vin din alte regiuni ale vieții sufletești.

Din neoromantica noastră de astăzi, d. Ottescu și-a luat ideea, urmându-i și pasionându-se după consecințele sale, pe o schemă mai puțin gândită și simțită decât aceea a unui predecessor, amintindu-ne, firește, de R. U. R-ul lui Karel Čapek.

Modernismul autorului ceh și-a dispăcut însă dar acceptând procedeu, autorul Coppellei se leagă peste epoci, cu sursa autentică care pleacă dela E. T. A. Hofmann și coboară spre noi, fie în operă comică, fie în balet.

O mărturisire francă a autorului sunt însăși personagiile. Până acum nimic de zis. Păpușile vor învia, cu viața — care e cantitate — dis-

tribuită lor din două ființe vii, lăsate într'un somn vegetativ. Aci, ideea inițială pare a fi fost hrănită la domnul Ottescu de un sentiment puternic, de o adevărată experiență de a vieții, trecând astfel pe autor printr'un *singur* dar sincer și autentic moment artistic. Aceasta, judecând după actul întâi, care rămâne dozat convingător mai ales, în registrul său, cu premisa pe care avea să o pună în fața noastră.

Ba ceva mai mult, o trăsătură din personalitatea artistică, a autorului vrea să-și facă loc: humorul său, subliniat prin invenții nouă cari alcătuiesc acest prim act.

Dar fulgerul s'a trecut. Orice nădejde rămâne înșelată; infima inspirație s'a consumat, și ceea ce va urma e naiv sau indigest. La lucru, diletantul va lungi, va complica va căuta să construiască — neisbutind. Și în ciuda acestui moment, d. Ottescu rămâne, în realizare, până la sfârșit diletant, fiindcă arta este în această fază de creație, economie și armonioasă distribuție a forțelor. După această clipă de viziune, de punere în mișcare a personalității sale artistice opera în desfășurarea ei nu se mai reîntoarce la viață, ci la lucruri, amintiri de lucruri mai dinainte realizate de alții.

Păpușile intră într'o carieră pământească, copilăroasă, în care episoadele cele mai importante sunt luate de aiurea, fie ca atmosferă, fie ca situații.

Astfel în actul al doilea, actul balului, Hamlet și apoi Trubadurul rostandizează fără pu-

doare. Metrele scurte din romanțele „Romanțioșilor”, sau cele ale cântecelor din „Prințesa Îndepărtată” sau din rețete de ale lui Raguneau sunt puse la contribuție alături de alexandrinele tiradelor din Cyrano. E un Rostand total și palid, ciugulit.

În actul al treilea Burghezul care se încearcă să compună și să dicteze o poezie e o amintire veche din „Prostul” lui Fulda. Iar actul final, cu desperata Coppelia în dor de dragoste, dansând goală în fața unui Cupidon de ghips și a invitațiilor săi, rupe din „Fluturile de noapte” al lui Henri Bataille o largă fâșie de hârtie de cale, și reeditează liric, cu un grăunte de perversă tragedie, năzbâtiile Tyrei de Marlieu. Acestea ar fi sumar și episodice confruntările falșelor memorii din Coppelia. Adăogați inexistența totală a unei acțiuni, o impresie generală de flasc, de văzut; o arbitrară înșiruire a episoadelor; o pierdere și difuzare a interesului ideii centrale, de altfel greșit pusă din punct de vedere al logicii și mecanismului sufletesc în actul spleenului păpușilor, pe care cade accentul, și veți avea fantazia Coppeliei.

Suntem prea mult partizanul dematerializării artei dramatice, pentru a putea fi bănuți că cerem o osatură de oțel unei dantele, și că nu avem gustul lucrului spumos și strălucitor al glumei pentru glumă, pe care o dorim elegantă, vioaie, spirituală. . . Cam așa de am fi găsit Coppelia am fi lăudat-o cu dubla bucurie a unei descoperiri de talent adevărat și a unei plăcute serii.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MARUNTA

ACUM douăzeci de ani o literatură românească asupra problemelor străine nu exista și nici nu era posibilă. Preocupată cu totul de organizarea economiei întine a culturii noastre, critica românească găsea prematură considerarea oricăreia din marile teme pe care le pune arta, morala sau filosofia Apusului. Imprejurările s'au schimbat însă de-atunci. Odată cu înălțarea nivelului culturii generale și cu o mai sigură stăpânire științifică asupra condițiilor noastre, în scrisul publiciștilor mai noi începe să se simtă adierea unui răgaz, a unei degajări intelectuale, care le îngăduie să studieze unele din aspectele cugetării europene, fără să resimtă în același timp remușcarea că neglijează astfel problemele directe și practice ale vieții naționale. Este sigur că natura, trecutul și societatea românească pun încă probleme puțin desbătute până acum, dar odată cu cercetările privitoare la ele, publiciștii noștri se opresc în fața unor întrebări mai îndepărtate și mai largi. În alte părți, procesul acesta s'a împlinit de mult. În Franța, sub conducerea unor personalități științifice ca H. Lichtenherger, Ch. Andler și J. Vermeil, s'a dezvoltat o școală germanistă, careia literatura universală îi datorează unele din cele

mai bune monografii asupra unui Wagner Nietzsche, etc. În Germania, un E. R. Curtius a consacrat lui Balzac și Barrès, câte un monument critic fără analogie în propria țară a acestor scriitori. Harnicul și pătranzătorul E. R. Curtius urmărește apoi de aproape dezvoltarea literaturii franceze contemporane și lui i se datoresc câteva din cele mai bune pagini scrise asupra ei. Va veni poate timpul ca erudiția românească să-și aducă contribuția ei întru limpezirea marilor probleme de aiurea. Deocamdată ea are încă mult de făcut în interior, dar răgazul intelectual care măsoară progresul făcut în acest din urmă domeniu, îl vedem manifestându-se de pe acum, în unele din acele scrieri informative, ingenioase și pătrunzătoare în același timp, cum volumul „Interpretări” al d-lui Mihai D. Ralea este un exemplu.

Scriitorii străini pe cari „Interpretările” d-lui Ralea îi grupează, reconstituiesc o atitudine morală pe care o ghicim identică cu aceea a interpretului lor, de oarece nici un alt criteriu nu ni se arată că a prezidat la alegerea lor, din galeria variată a marilor scriitori moderni și contemporani. Astfel fie că este vorba de Proust, Rilke, Fromentin, Hardy, Anatole France, Amiel, Gide,

Valery sau G. Sorel, paginile d-lui Ralea alcătuiesc comentarul simpatice închinat unui anumit fel al vieții interioare și anume acela în care tragismul fatalității se temperează prin luminile inteligenței, ajungând la înțeleaptă resemnare, modestie și măsură, ca la virtuțile ei cele mai proprii.

A existat un moment în literatura modernă, când cultul romantic al eului coexistă cu acel interes științific pe care curentul naturalist în creștere îl solicita în mare măsură. Amiel și Fromentin au scris tocmai în această epocă și operele lor sunt nu numai mărturiile unor vieți interioare sporite prin singurătate, dar și documentele unor inteligențe lucide înarmate pentru disecția vieții sufletești, cu strașnicul instrument ascuțit, pus la îndemână de stilul științific al vremii. Scriitorii desvoltați sub această îndoită influență ne sugerează un fel de morală a inteligenței și idealul de delicatețe și înțelepciune care ilustrează, peste veacuri, imaginea „trestiei gânditoare” a lui Pascal. O tălmăcire a acestei atitudini vom găsi în paginile d-lui Ralea.

Volumul se încheie prin câteva studii înclinare literaturii românești. Remarc pe cel din urmă, în care un material risipit în revistele anilor din urmă, este întrebuințat cu mult rod, pentru a întregi aspectul mai puțin cunoscut al operii de moralist a d-lui G. Ibrăileanu.

TUDOR VIANU

Până a ieși zilele trecute *Purgatoriul* („Cartea Românească”, cu un comentariu de Ramiro Ortiz) în traducerea de mare arhitectură a lui Coșbuc, anul n’avea o publicație eveniment, în înțeles clasic. Un roman a ieșit aici, un volum de versuri dincolo, un bun număr de revistă, o piesă de teatru destul de scenică, o compoziție simfonică cu fiori băstinași, lucrări în continuare de critică. Toate fapte la rând, fără ceva care să le subsumeze. Vedenia aceasta medievală și catolică, desfășurându-se în 1391 de terține, pline de umbre muzicale și de stele mi se pare că este cea trebuia anului ca să nu plece dintre noi, avându-și celelalte atribute ale puterii și manta de fir și inel, dar fără coroană. Câtă muncă a cheltuit făurarul, ca s’o toarne și apoi s’o ciocănească și s’o îmbrace cu pietre, aidoma tiarei de armonii întreită ca a papalității, din Divina comedie dantescă!

Lucrul nu era gata. Tipăritorii au fost siliți să dea niște caete pe mâna culegătorilor, care ar mai fi fost fără îndoială revăzute. Se știe apoi câte schimbări făcea Coșbuc întâi corecturi, întâi obiecționare barbară a manuscrisului. Toate aceste șlefui, în care se recunoaște mâna meșterului și care dau strălucirea din urmă, cea hotărâtoare, n’au mai putut fi făcute.

Dar cu câtă putere vâjâie harpa aceasta de înălțimi dumnezeiești aruncând, în noi cuvinte din graiul nostru! Cât de măreț e scriitorul român, plecat în lume cu o mântăliță de idile și balade, când caută pe coarde accentul știut sub privirea

vechii călător pe sub pământ și prin cer, care i-a lăsat pe-o vreme locul!

Citesc cel mai nou număr din *Ostland*, revista săsească dela Sibiu, sau, mai bine traducând subtilul întocmai, „revista vieții sufletești a Germanilor din străinătate”. Incerc o nemulțumire care nu mă lasă, oricâte argumente găsesc împotriva. Să mă lămuresc.

Pentru o mai bună înțelegere a punctului meu de vedere amintesc în același timp și această publicație scoasă de același oficiu, care îngrijește de *Ostland*. E un *Anuar al Germanilor din România pe anul 1928* (Jahrbuch der Deutschen in Roumânien für das Jahr 1928). Amândouă publicațiile fac cinste secției redacționale a „Ligei culturale a Germanilor” din Sibiu. Și amândouă împletesc la nemulțumirea din două fire, ce simt cu fiecare pagină întoarsă, cum se alege în mine.

Cred că un străin care ar veni azi în Transilvania și ar cerceta cele trei popoare ale ei, în toate formele lor de viață ar putea să descopere, fără să folosească vreun material istoric, neamul băstinaș și neamurile venite. Tipic e în acest înțeles poporul săsesc. Săcuii și Ungurii îi seamănă, deși într-o măsură mai slabă. Săcuii au fost multă vreme niște întreținători ai politici diferitelor guverne budapestane totdeauna cu cereri de înaintat și cu atenția ațintită pe malurile Dunărei de departe.

Săzii luptă să nu se lege de mediul geografic și cultural în care trăiesc. Secolele, cele șapte, firește că au fost mai tari decât ei. Dar și azi, toată puternica lor organizație duce tot într’acolo. Sunt niște oameni la un popas, într’un drum început în Evul Mediu, și cu toate armele de cultură și de tradiție dela Rin puse de pază la colțurile taberei de care. Dacă drumul ar duce îndărăt ei ar trebui să poată desămăna casa, fără să se mire sau să stârnească mirare.

Mă tem că e în aceasta o mai mare pricină decât sistemul celor doi copii, de stoarcere și gălbejire treptată a națiunii.

Mă uit și la *Ostland*, un fel de *Grai românesc* inversat, și mă uit și la *Anuar*. Informațiile despre germanii din Chile sau din țările baltice sunt mai largi și mai cu pricepere a împrejurărilor de-acolo, decât cele privindu-ne pe noi. Nimic din viața noastră culturală cea mai nevinovată din punct de vedere minoritar, înaltă literatură, teatru, artă, muzee, n’a pătruns nici într’un singur rând. N’o spun aceasta dintr’o pică națională de care, aici, mi-ar fi rușine. Sunt însă speriat înaintea unei dovezi unice de organizare privind un întreg popor, a neadaptării la viață. Nu mai e numai un material de interes sociologic, ci un subiect de mare roman tragic. Il așteptăm pe sasul de talent, care să-l scrie.

Teatrul de păpuși, care a fost discutat și făgăduit în multe părți are să ne vie dintr’un loc fără

discuții și fagădueli asupra-i, de n'ciun fel. Dacă și măsura izbutirii va fi aceeași cu a așteptării, putem întâmpina această creație lipsitană cu tot alaiul și cu toate prapurele păstrate pentru marile prilejuri. Tehnica și teoria dramatcă își vor deschide un nou domeniu. Ochiul va trebui să se deprindă să privească și altfel și chiar prin această să se îmbogățească. Artă aplicată aici, se va concentra și să impl. ca. Într-o vreme, care la noi se continuă, de analiză și de salon în scenă, dinamismul și episodismul psihologic fără complicații și acționismul trăit al teatrului de păpuși, ne vor opri din nou asupra lor. Pe de altă parte, același așezământ trebuie strecurat pe toate răspântiile vieții naționale, unde ar putea fi de folos. Dacă cinematograful, gramofonul și rad. o mijloc educativ pedagogic și social, cât mai mult această miniatură de viață, din cele mai îndepărtate vremuri și la cele mai deosebite popoare, cu îndușoare îmbrățișată!

Iată de ce gândul d-lui Victor Ion Popa și al Teatrului din Cernăuți, pe care îl conduce, ne umple de neastăpăr. Va fi ce trebuie? Știind ce nădejdi punem în el, să-și isprăvească întâiu toate pregătirile.

EMANOIL EUCUȚA

Scrim acestea cu tristețe. Grav, cum se cade să vorbești despre o toamnă. De crepusculul literar al unui cenaclu. Ca despre o desfrunzire începută prăpădit. Nu însă și născăptat.

Sufletul nostru acceptă, în acest ceas unsprezece, melancolia din fața pomului, care va sta curând singur de foi. Plus cel mult gândul de a-l ști peste câțiva confortabil lemn de foc, pentru atâția înși înșelați cu reumatisme de umbra lui. Aparent primitoare, dar umedă și acidă în fond. De multe ori, la fel arborelui african a cărui coroană, grea și din zare ospitalieră o de fapt numai o forță a morții pentru cântecul și pasările amăgite de verdea lui solicitare.

Forța unei armate stă în disciplina ei. Tăria unui cancelu în autoritatea șefului. Din care nu trebuie să dăruie niciodată. În privința aceasta, sălbatecii sunt mai înțelepți: judecătorii lor pronunță sentințele din frunzișul, des și înalt, al unui pom. Fața nu li se vede. Singur glasul, ca venit din cer. Nimic altceva material. O putere absolută!

Așezăm și criticul. . .

Dar un cenaclu e o aterizare a autorității critice sub cel mai lumesc aspect. Gândiți-vă. Criticul care îți oferă scaun. Care îți lasă în palmă dăra de umed penibil a moluștei. Criticul care îți citește. Care îți dă ciai, bețișoare de pișcoturi, rimându-ți zâmbetul afirmativ cu un suris de tigresă imblânzită!

Mai mult. Criticul care se simte legat să te păstorască, asemenea cloșcei. Să scrie. Să te laude. Și să uite că toate lucrurile au un revers. Că dragostea cea mai ferbinte târăște după sine, ca un destin, fatal ingratițudinea.

În vreme ce depărtarea maschează slăbiciunile.

Păstrează ideea pură. Autoritatea ca autoritate. Singură intimitatea demascând. Cel mai primejdios dușman eventual, e fostul aliat. Cop. I sau preten. Ște unde să lovească. Și lovește precis. Mai ales atunci când n'ai ca Ach. la numai un loc vulnerabil. Când călcăiul clasic se multiplică în atâtea cărți. Atâtea pagini. Sau confidențe smulse, altădată, sub abetionul intimității.

Și mai este ceva. Un fapt deopotrivă de grav. Mai grav poate decât orice. Să-l spunem. Se cheamă adorarea înșelată. . .

La toate acestea gândește negreșit, în aceste autumnale zile ale cenaclului său, cetind „Ideia Europeană” pe Decembrie, autorul vastei *Evoluții a Poeziei Lirice*, d. Eugen Lovinescu. Iar noi dacă cedam intenției ispititoare a unui studiu, cum materialul nu lipsea, am fi intitulat rândurile acestea, în chip curent: „Despre Ingratițudine”, sau „Amantul Înșelat”; neadăogând (ca d. Victor Eftimiu, de pildă) „reproducerea interzisă”.

Căci faptul e prea savuros și plin de învățăminte. . .

Apărând de șapte ani în București și în condițiuni tehnice excelente, *Roma* — revista Institutului de cultură italiană — este pentru noi, egal o bucurie și o mustrare. Infățișând publicului românesc aspecte și probleme ale uneia dintre cele mai bogate literaturi latine, revista d-lui Ortiz este de un real serviciu informativ. Implinește aici o chemare, pe care noi nu ne-am simțit atrași s'o realizăm năcăeri.

Biata literatură românească este, și azi, tot atât de oropsită, întrucât privește cunoașterea ei peste hotare, cât era și mai înainte de existența actualului Minister al Artelor. Explicații sunt, de bună seamă, multe. Și m. Mai întâi o consolidare interioară și, pe urmă, afirmare externă.

Ca și cum, amândouă, nu pot fi făcute paralel. Mai ales când atâtea îndemnuri și exemple se ridică împrejur. De pildă Bulgaria. Are un organ de informație, polit. și literar, care apare permanent în franțuzește. Admirabil tipărit. Numerele recente închinăte artei bulgărești, au fost de exemplu, tot ce se putea realiza mai desăvârșit. Și ca reproduceri. Și ca text.

Pe urmă Polonia. La fel. Un admirabil ziar, cu aceleași rosturi. Desăvârșit ca intenție și ca faptă. Redactat tot în franțuzește. Și citat de atâtea ori de revistele streine.

Intrucât ne privește reduși la atâtea cât poate face „L'Indpendence Roumaine” sau „La Roumanie Nouvelle” stăm cu mâinile încrucișate pe piept și privim cum vecinii trec pe lângă noi, ne depășesc și iesă îndărăt, înfundate până la os în indiferență, grelele noastre chervane cu zestre, plecate încă de acum câțiva ani pe drumurile tiparului, spre târgurile interesului european cu cele două buletine de informație: „Kulturnachrichten” și „Rasegna culturale dela Romania”. Amândouă admirabil gândite. Dar lipsite complect de ajutorul oficialității. Reduse la atâtea cât poate rupe dela gură o instătuție particulară. Mult prea

puțin pentru ea cele două buletine să poate lucra cu adevărat activ, pe acest tărâm atât de accidentat al propagandei peste hotare.

Iată pentru ce socotim pentru noi „Roma” un model, care ar trebui multiplicat în cât mai multe limbi și capitale streine: o revistă care să înfățișeze cont-nuu acolo spiritul românesc; după cum publicația redactată de d. Marcu îl păstrează pe acel italian la noi. Fiecare număr al ei, îl simțim respectând un program. Continuând o linie de orientare, apăsător trasă. Înfațișând cât mai variat și complet, fragmente de cultură italiană, alege astfel ca să întregască o imagine dar să poată trăi, la nevoie, și izolat: articole esecuri, traduceri, în versuri și proză, toate îmbrăcând bogat și durabil o străduință italianizantă neobosită — pe care noi am fi vrut s-o facem cât mai vizibilă și muștrătoare pentru oficialitatea românească actuală. . .

AL. BADAUȚA

D. Tomescu ne trimite întâiul număr din noua revistă pe care o scoate la Craiova: *Scrisul românesc*. Pentru generația de după războiu numele omului acestuia e aproape necunoscut. Ea are pretenții cosmice, posibilități omenești ca oricare altce, dar memorie literară scurtă pe cât de superbă atitudinea. D. Tomescu revine la literatură după o absență de zece ani, timp în care nici o carte a sa n'a ieșit să expună în vitrina actualității numele criticului și îndrumătorului literar de altădată. Sever în judecățile asupra celorlalți, el a fost față de sine, față de scrisul său de o cruzime fără pereche, osândindu-l să zacă sub ani, în paginile revistei *Ramuri* unde și l-a publicat în cea mai mare parte.

Dar pentru noi, generația al cărei suflet războiul l-a despicat în două, catastrofal, scrisul lui de atunci e încă viu și scump. D. Tomescu și-a avut o epocă în care a stăpânit nu prin politică ceaiurilor sau a întărilor literare, — era un tânăr boem care abia își putea plăti șvarful. — ci prin acel scris în care gândirea masivă se turna în formă lapidară, ciselată până în ultimul amănunt de un neconținut fior artistic. Judecățile lui erau veredice, definițiile lui circula în învățate pe dinafară. Ceeace îl deosebește pe D. Tomescu între criticii noștri e stilul său în care ideea se îmbucă perfect cu fraza impecabilă. Căci, zău, nu e nimic mai ridicul decât să formulezi directive artistice în perioadele anti-gramaticale ale d-lui Mihail Dragomirescu sau să gătești cu horboale stilistice păpușile de gumă ale „ideilor” d-lui Eugen Lovinescu. Între criticii noștri D. Tomescu e un artist. Recitiți-l în comparație cu Ilarie Chendi cu care are afinități, depășindu-l însă printr-un bun gust mult mai sigur decât al ironiei și, ades, prea părtinitorului ardelean.

Zece—cincisprezece ani de viață literară cari au trecut confirmă într-un totu judecăți le critice de atunci ale lui D. Tomescu. Ce a remarcat el a rămas; ce a demascat el s'a cufundat în neant.

Atâtea glorii literare ale vremii aceleia de frumoasă și fecundă polemică, isbite de săgeata fără greș a criticului, s'au desumflat ca balonașele multicolore din târgul Moșilor! Azi nu mai sânt. Timpul verificator a dat scrisului lui D. Tomescu prestigiu de verdict. Eram încă elevi și așteptam cu nerăbdare fascicula elegantă a revistei craiovene să ne controlăm în ea lecturile din cursul săptămânii. Pentru mulți dintre cei cari au azi un nume în literatură sau în ziaristică, D. Tomescu a fost un îndrumător cald și un incomparabil camarad. Vă mai aduceți aminte, prieteni, de întâiele clipe când ne-am strecurat și noi, rebegiți de frig și interziși de respect, în cafeneaua literară? Nimeni nu ne-a dat nicio atenție d'n câți pontificau acolo tolanii pe canapele sub o glinzi ulu toare. Singur tânărul acela brunet, fumând la o masă izolată ne-a primit cu un infinit zâmbet de bunăvoință și ne-a învățat să pregătim în ceștele de porțelan otrava dătoare de insomnii lunatice a întâiului șvarf aromat de flăcările albastre ale romului. D. Tomescu știa să pună în tot, în artă și în prietenie, flacăra unei pasiuni intense și reținute care totdeauna te antrena și te obliga la autocontrol. Și-am observat că toți pontifii aceia cu nume sgomotoase și gesturi superbe, trecând pe lângă masa lui izolată, își scoteau respectoși pălăria și-i cerșeau zâmbetul acela care pentru noi, necunoscuții, se arătase generos și care acum se făcea sgârbit. A fost o epocă în care D. Tomescu stăpânea. Prin gust, prin stil, prin gândire dărușă și prin onctitate literară, virtute care, dacă o practică d. G. Ibrăileanu, e complet necunoscută d-lui Mihail Dragomirescu și față de care d. Eugen Lovinescu e un simplu impostor vițios.

Pentru generația lui, D. Tomescu a fost, în plus, un clar talmaciu al lui N. Iorga. Edictele imperiale date în fugă de „marcele critic normative” cum l-a numit Radu Dragnea, deveneau accesibile pr'n comentariile marmoreene ale lui D. Tomescu. E un rol prețios de mijlocitor entusiast și programatic ce trebuie ținut în seamă de cine va studia formarea noii mentalități tradiționaliste în cultura românească.

Zece ani de benevolă eclipsă au trecut. S'au pierdut pentru literatură înghițiți într-o steapă și durerioasă experiență politică. Se vede treaba că onestitatea literară transpusă în ordinea politică nu duce decât la înfrângere. D. Tomescu se reîntoarce după zece ani. Câte nu s'au schimbat în zece ani! D. Mihail Dragomirescu lansează pe Radu Bucov pe aceeași pagină unde Radu Bucov lansează pe d. Mihail Dragomirescu. Iar lumea, uimită de asemenea moravuri, se întreabă cine e d. Radu Dragomirescu și cine e d. Mihalache Bucov? D. Eugen Lovinescu a evoluat dela Bolintineanu și Victor Eftimiu la Hilarie Voronea și Camil Baltazar ale cărui urdori lirice le înfățișează ca dogmă supremă a poeziei. Găsești, Tomescule, atâtea imbecilitate deghizată în farsă normativă! Cu emoții abia reținute, te regăsim în masivul tău articol-program d'n fruntea *Scrisului românesc*. Bucuria vederii ne face să trecem peste scăparea de condei în care socoti drept minciună poezia unui Lucian Blaga

și a unui Adrian Maniu. Ceeace pretindem, în virtutea trecutului tău fără greș, e alianță în lupta contra farsorilor imbecili ce vor să-și îndulcească o bătrânețe sterilă gâdilând stupid aberațiile generației literare de azi.

D. PAUL ZARIFOPOL e, de câțeva vreme, ținta unor atacuri violente care, în pornirea lor, abia dacă se mai pot înfrâna dela insulta personală. O ieșire repetată a avut d. Mircea Eliade în foiletonul ziarului *Cuvântul*; pe cealaltă cetitorii noștri o cunosc din ultima pagină a studiului d-lui Petre Marcu-Balș: *Mistica Statului*. Să remarcăm că „agresorii” amândoi sânt foarte tineri iar d. Paul Zarifopol, pe cât se spune, un publicist tomnatic care debutează la cincizeci de ani. N'are însemnătate? Dar tocmai în această diferență stă semnificația îndoitului atac. E singur că niciunul dintre cei doi tineri n'a avut aface personal cu d. Zarifopol, deși unul îi spune „metec”, iar cellalt îl bănuie că se hrănește cu „droguri și iaurt”. Nu e vorba deci de acele injurături cu care umplu presa literară zurbagii obraznici și prost crescuți ale căror genialități le-ai aruncat la coș sau a căror impertinență ai svârlit-o afară din redacție.

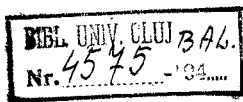
În cazul de care ne ocupăm atacul are cu totul altă semnificație: e nestăpânita expresie a indignării etice. Pentru cei doi tineri debutanți, contemporanul lor întru debut, d. Paul Zarifopol, reprezintă pur și simplu un anacronism. Întreg bagajul ideologic al domniei sale și atitudinea-i „estetică”, saturată de scepticism disolvant, erau

la locul lor în cluburile socialiste de pe vremuri, în legile francmasonice de periferie sau, azi, cel mult la Moscova, sub Lunaciarski, în exhibiția mascaradelor antireligioase. La noi d. Zarifopol e un întârziat incomod. I-ar fi stat bine acum două decenii alături de doctorii ieșeni Ti-ron Parhon, Zosim, Leon și mai cum îi chema, ateii înfiorători și adepți ai generației spontanee inventată de Heckel.

Azi bate vântul unui Duh nou peste sufletele tinerilor. Ironia spiritului raționalist și rânjetul aeru al scepticismului prematur și-au trăit traiul. A fost un curent nenorocit care a înăbușit în mare parte apariția elanului generos. Tinerii se simțeau rușinați de cele mai nobile porniri ale inimii, sub teroarea zeflemei dominante. D. Paul Zarifopol vine prea târziu. Paginile sale par, vorba lui Sbilț, sticlă p'asă pe care ești nevoit s'o mesteci între dinți. Sufletul nou are alt ritm și cere alt scris. E un elan de eliberare — spre piscurile metafizice, spre genunile misterului interzis se atâta vreme de rânjetul zeflemei. Și în necesitatea aceasta de a renaște în imaculată spiritualitate, critica însăși trebuie să fie constructivă și fecundă. În mijlocul acestui zbucium, glasul d-lui Paul Zarifopol sună ca o cobe raționalistă dintre ruinele morale ale trecutului.

E de mirare că intelectualitatea nouă a domnilor Petre Marcu-Balș și Mircea Eliade îl respinge ofensată? Pentru dânsii Paul Zarifopol nu e un om, ci simbolul unui sfârșit.

NICHIFOR CRAINIC

GEORGE A. MATHÉY

LITOGRAFIE DIN „CÂNTAREA CÂNTĂRILOR“

GÂNDIREA

GEORGE A. MATHEY

„LA SCÂLDAT“

GÂNDIREA

*GEORGE A. MATHEY
COPERTĂ PENTRU „CARTEA CEAULUI”
LITOGRAFIE ÎN COLORI, PE MĂTASĂ*

GÂNDIREA

GEORGE A. MATHÉY

„PARCUL DIN ST. CLOUD“

GÂNDIREA

A APĂRUT :

FUGA LUI ȘEFKI

R O M A N

DE EMANOIL BUCUȚA

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”.

PREȚUL 70 LEI

A APĂRUT :

„I N T U N E C A R E”

PARTEA I

R O M A N

DE CEZAR PETRESCU

APARE IN CURÂND ;

EMANUEL BUCUȚA

CRESCĂTORUL DE ȘOIMI

COLECȚIA „CARTEA VREMII”

A APĂRUT :

RAINER MARIA RILKE

P O V E S T I R I

DESPRE BUNUL DUMNEZEU

în românește de NICHIFOR CRAINIC

Colecția „Cartea Vremii”. Prețul 30 lei.

A APĂRUT :

TUDOR ARGHEZI

CUVINTE POTRIVITE

P O E Z I I

Edit. Fund. Cult. Principéle Carol și Bibliofila.

APĂRUT :

AL. BĂDĂUȚĂ

N O T E L I T E R A R E

Prețul 30 lei

Colecția „Cartea Vremii”

A APĂRUT :

ZAHARIA STANCU

P O E M E S I M P L E

Prețul 30 lei

Colecția „Cartea Vremii”

A APĂRUT :

ION MARIN SADOVEANU

ANNO DOMINI, METAMOFOZE

TEATRU

Prețul 30 Lei

Colécția „Cartea Vremii”

A APĂRUT :

ION GORUN

A. V L A H U Ț A

Prețul 30 Lei

Colecția „Cartea Vremii”

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—

REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI NICHIFOR CRAINIC
GRUPAREA REVISTEI: LUCIAN BLAGA, VASILE BÂNCILĂ, EMANOIL BUCUȚA, AL. BUSUIOCEANU, OSCAR WALTER CISEK, N. M. CONDIESCU, DEMIAN, O. HAN, NAE IONESCU, G. M. IVANOV, ADRIAN MANIU, ALEXANDRU MARCU, GIB. I. MIHĂESCU, ION PILLAT, ION MARIN SADOVEANU, FRANCISC ȘIRATO, TUDOR VIANU, V. VOICULESCU

APARE ODATĂ PE LUNĂ

REDACȚIA: STRADA POLONĂ No. 38, BUCUREȘTI.

No. 12

DECEMBRIE, 1927

C U P R I N S U L :

PETRE MARCU-BALȘ: Drumul Libertății Interioare . . . 321
V. VOICULESCU: Hoț de Cai . . . 326
DAMIAN STĂNOIU: Mântuirea lui Artemon . . . 323
ION MINULESCU: Spovedanie . . . 336
V. CIOCALIEU: Trio . . . 337
NICHIFOR CRAINIC: Nicolae Bălcescu . . . 340
ION MARIN SADOVEANU: Fragment . . . 318
IDEL, OAMENI, ȘI FAPTE
TUDOR VIANU: Metoda lui Coué 349
EMANOIL BUCUȚA: Mincu în risipă . . . 350
G. CALINESCU: Eugen Lovinescu 351
MIRCEA ELIADE: Thèos Eghènou 355

CRONICA LITERARĂ

AL. BADAUȚA: Doi poeți tineri ai tradiției, Zaharia Stancu și Radu Gyr . . . 358

CRONICA PLASTICA

OSCAR WALTER CISEK: George A. Mathei . . . 360

DRAMA ȘI TEATRU

ION MARIN SADOVEANU: „Copeia” de d. Nona Otescu . . . 363

TUDOR VIANU, EMANOIL BUCUȚA, AL. BADAUȚA ȘI NICHIFOR CRAINIC: Cronica Măruntă 361

ILUSTRĂȚII

COPERTA: Nicolae Bălcescu, din „Colecția Academiei Române”.
REPRODUCERI: George A. Mathei.
DESEMNE IN INTERIOR: Demian.

ABONAMENTE: 1 AN, 350 LEI; 6 LUNI, 175 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI
ȘI AUTORITĂȚI, 500 LEI ANUAL. IN STRĂINĂȚATE: 500 LEI ANUAL

ADMINISTRAȚIA: GR. TEODOSSIU, STRADA LATINĂ No. 10

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—